

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Kateřina Opatrná

**Sociálně pedagogická práce
v salesiánských střediscích mládeže**

Social pedagogical work at Salesian Youth Centres

2011

Kateřina Opatrná

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jitce Lorenzové, Ph.D. za vedení diplomové práce a také za její podporu, trpělivost, rady a inspiraci při vypracování této diplomové práce. Za poskytnutí potřebných materiálů děkuji také Marii Tkadlecové, FMA a P. Františku Blahovi, SDB. Dále děkuji svému manželovi a rodině za podporu a zázemí během přípravy této práce.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Olomouci dne 28. 6. 2011

Anotace:

Předkládaná práce pojednává o současné salesiánské pedagogice na pozadí pedagogických principů preventivního systému dona Boska, který vznikl jako reakce na konkrétní historické podmínky života a potřeby mladých chlapců v Turíně druhé poloviny 19. století na základě osobních zkušeností kněze a vychovatele Jana Boska. Cílem této práce je prostřednictvím analýzy současné salesiánské pedagogiky a konkrétní činnosti českých salesiánských středisek mládeže zjistit, zda a nakolik můžeme na salesiánské aktivity pohlížet jako na sociálně pedagogickou práci.

Práce je členěna na pět částí. První část je zaměřena na historický kontext vzniku salesiánského hnutí a druhá na preventivní systém, jak jej používal ve své praxi don Bosco. Třetí část se věnuje současné salesiánské pedagogice a čtvrtá popisuje funkce, metody a formy práce v českých salesiánských střediscích mládeže. V páté části zjišťujeme prostřednictvím analýzy současné salesiánské pedagogiky a činnosti vybraných českých salesiánských středisek mládeže, zda a nakolik salesiánské aktivity zohledňují a naplňují sociálně pedagogické aspekty práce s mládeží.

Klíčová slova: Sociálně pedagogická práce; Bosco Jan; Salesiáni dona Boska; Salesiánská pedagogika; Animace; Salesiánská střediska mládeže, Oratoř

Annotation:

The presented work deals with the contemporary Salesian education on the background of pedagogical principles of the preventive system of Don Bosco, which was formulated as a response to concrete historical conditions of life and needs of young boys in Turin in the second half of the 19th century and was based on a personal experience of a young priest and tutor John Bosco. The goal of the work is to ascertain through an analysis of the contemporary Salesian education and concrete activities of Czech Salesian Youth Centres, whether and in what extent the Salesian activities can be considered as a social pedagogical work.

The work is divided into five parts. Part One is focused on the historical context of the origin of the Salesian movement, whereas Part Two on the preventive system, as was applied by Don Bosco in his work. Part three is dedicated to the contemporary Salesian education and Part Four describes the functions, methods and forms of work in Czech Salesian Youth Centres. In Part Five I examine through the analysis of the contemporary Salesian education and activities of selected Czech Salesian Youth Centres, whether and in which extent the Salesian activities reflect and fulfil social pedagogical aspects of youth work.

Key words: Social pedagogical work; Bosco Giovanni; Salesians of Don Bosco; Salesian education; Animation; Salesian Youth Centres; Oratory

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
1. Stručná historie salesiánského hnutí	11
1.1 Historický kontext	11
1.1.1 Vpád Napoleona na italský poloostrov a jeho následky	11
1.1.2 První a druhá válka za nezávislost Itálie	13
1.1.3 Italské království	14
1.2 Život Jana Boska	15
1.2.1 Dětství a mládí	16
1.2.2 Studium na gymnáziu a v semináři	17
1.2.3 Počátky působení dona Boska v Turíně	18
1.2.4 Oratoř svatého Františka Saleského	20
1.2.5 Salesiánská kongregace	23
1.2.6 Rozšíření díla dona Boska	25
1.3 Rozvoj salesiánského hnutí	26
1.3.1 Salesiánské hnutí ve světě	26
1.3.2 Salesiánské hnutí v českém prostředí	27
1.3.2.1 Období 1927–1948	28
1.3.2.2 Období 1948–1989	29
1.3.2.3 Období po roce 1989	31
2. Pedagogické principy dona Boska	33
2.1 Preventivní systém dona Boska	35
2.1.1 Oratoř dona Boska	37
2.2 Cíl výchovy dona Boska	38
2.3 Pilíře pedagogického systému dona Boska	40
2.3.1 Rozum	40
2.3.2 Víra	41
2.3.3 Laskavost	43
2.4 Vychovatel	44
2.4.1 Asistence – přítomnost vychovatele	44
2.4.2 Otec, bratr a přítel – role vychovatele	46
2.5 Hra a radostná atmosféra v preventivní výchově	47
2.6 Disciplína v preventivní výchově	48
3. Současná salesiánská výchova	51
3.1 Situace české mládeže v současnosti	52
3.2 Cíl salesiánské výchovy	55
3.2.1 Cílová skupina	58
3.3 Základní prvky salesiánské výchovy	59
3.3.1 Pilíře salesiánské pedagogiky	60
3.3.2 Vychovatel	63
3.3.3 Asistence a animace ve výchově	64
3.3.4 Prostředí – domov, farnost, škola a hřiště	66
3.3.4.1 Současná salesiánská oratoř	68
4. Funkce, metody a formy práce salesiánských středisek mládeže	70
4.1 Salesiánská střediska mládeže	70
4.2 Základní principy práce v salesiánských střediscích mládeže	72
4.3 Funkce salesiánských středisek mládeže	74
4.4 Metody práce salesiánských středisek mládeže	77
4.4.1 Metody pedagogiky volného času	77

4.4.2	Sociálně pedagogické metody	80
4.5	Formy práce salesiánských středisek mládeže.....	83
4.5.1	Oratoře a kluby – spontánní činnost.....	83
4.5.2	Volnočasové kroužky, doučování a další vzdělávání.....	84
4.5.3	Jednorázové a prázdninové akce pro děti a mládež.....	85
4.5.4	Formační skupiny	86
4.6	Vybraná salesiánská střediska mládeže.....	86
4.6.1	Salesiánské středisko mládeže v Praze-Kobyliších	87
4.6.1.1	Oratoř – otevřené aktivity pro děti a mládež.....	87
4.6.1.2	Vrtule – Nízkoprahový klub pro děti a mládež	88
4.6.1.3	Horolezecká stěna s posilovnou	89
4.6.2	Salesiánské středisko mládeže v Českých Budějovicích.....	89
4.6.2.1	Otevřené kluby	90
4.6.2.2	Zájmová, příležitostná a táborová činnost střediska	90
4.6.2.3	Práce s dobrovolníky.....	91
4.6.3	Salesiánské středisko mládeže v Plzni.....	91
4.6.3.1	Nízkoprahové kluby	92
4.6.3.2	Kroužky zájmové činnosti, příležitostné a prázdninové aktivity	92
4.6.3.3	Centrum pomoci dětem, mládeži a rodině – Střecha	92
4.6.4	Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově	93
4.6.4.1	Zájmové útvary, oratoř a kluby pro mládež	93
4.6.4.2	Zájmová nepravidelná a prázdninová činnost.....	94
4.6.4.3	Služby poskytované veřejnosti, školám a školským zařízením	95
4.6.4.4	Aktivity v oblasti sociálně právní ochrany dětí a mládeže	95
4.7	Shrnutí.....	95
5.	Sociálně pedagogické aspekty salesiánských aktivit.....	97
5.1	Sociální pedagogika	97
5.1.1	Kritéria sociálně pedagogické práce s mládeží.....	98
5.2	Koncepce salesiánské pedagogiky pod zorným úhlem sociální pedagogiky.....	103
5.3	Salesiánské aktivity a jejich sociálně pedagogické aspekty.....	105
5.3.1	Prevence.....	106
5.3.2	Pomoc v náročných životních situacích a v krizových situacích	107
5.3.3	Komunitní práce a multikulturní výchova.....	107
5.3.4	Mediální výchova	109
5.4	Shrnutí.....	110
	Závěr	111
	Seznam literatury	114

Seznam použitých zkratek

ASC – Sdružení salesiánů spolupracovníků (dříve ACS – Sdružení salesiánských spolupracovníků).

CSVČ Havířov – Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově.

ČAS – Česká asociace streetwork.

DDM – Domy dětí a mládeže.

FMA – Dcery Panny Marie Pomocnice.

MPSV ČR – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

NIDM – Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR (dříve IDM – Institut dětí a mládeže MŠMT ČR)

NZDM – Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

SADBA – Salesiánská asociace Dona Boska, o.s.

SaSM – Salesiánské středisko mládeže.

SaSM České Budějovice – Salesiánské středisko mládeže v Českých Budějovicích.

SaSM Plzeň – Salesiánské středisko mládeže v Plzni.

SaSM Praha-Kobylisy – Salesiánské středisko mládeže v Praze-Kobylisích.

SDB – Salesiáni dona Boska.

SVČ – Střediska volného času pro děti a mládež

VDB – Volontarie Dona Boska.

pozn. aut. – Poznámka autora.

přel. aut. – Přeložil autor.

Úvod

Salesiánská střediska mládeže jsou dnes jednou z mnoha „institucí“ nebo zařízení, která se věnují dětem a mládeži v jejich volném čase a do určité míry tak „suplují“ výchovné působení rodiny, ale zároveň mají své vlastní místo v socializaci mladých lidí, tzn. mají své vlastní úkoly. Jsou však salesiánská střediska mládeže jen dalším volnočasovým zařízením pro děti a mládež?

Tuto otázku si kladl již před několika lety také M. Kaplánek ve své úvaze o výchovně pastorační činnosti salesiánů,¹ v níž se pokusil o vymezení identity salesiánských středisek mládeže ve vztahu k volnočasovým a nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež. Salesiánská střediska mládeže se nedají zcela jednoduše „zaškatulkovat“. Ve své práci využívají spektrum různých metod a forem, ale mají svá konkrétní specifika, která vyplývají z toho, že jsou v českém prostředí stěžejním salesiánským dílem. Jejich působení se také nezaměřuje pouze na oblast pedagogiky volného času, ale věnuje se také oblasti sociální.

Na základě této úvahy chci v předkládané práci prostřednictvím analýzy současné salesiánské pedagogiky a konkrétní práce českých salesiánských středisek mládeže zjistit, zda a nakolik můžeme na salesiánské aktivity, zejména na práci salesiánských středisek mládeže, pohlížet jako na sociálně pedagogickou práci.

V posledních letech bylo sepsáno již značné množství prací, které popisovaly činnost konkrétních salesiánských středisek mládeže (např. Řehulková, J. *Vliv salesiánské pedagogiky na výchovu a vzdělávání mládeže v Brně*. 2006) nebo byly zaměřeny na popis dílčích oblastí salesiánské pedagogiky, tak jak se projevují v činnosti těchto středisek (např. Macák, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009). Přínos předkládané práce vidím v jejím komplexním pohledu na oblast práce salesiánských středisek mládeže a současné salesiánské pedagogiky a v jejich zasazení do pole působnosti sociální pedagogiky.

Text práce je členěn do pěti částí. Vzhledem k tomu, že vycházím z předpokladu, že současná podoba salesiánské pedagogiky, se kterou se můžeme setkat v práci salesiánských středisek mládeže, byla významně ovlivněna historickým kontextem svého vzniku a také osobností zakladatele salesiánského hnutí – knězem a vychovatelem Janem Boskem, věnuje se první část právě výše zmíněnému historickému kontextu vzniku salesiánského hnutí. Na

---

¹ KAPLÁNEK, M. *Výchovně pastorační činnost salesiánů – pokus o vymezení identity* [online]. 4 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/?cmd=download&downloadID=282>>.

základě historických událostí se pokusím ilustrovat dobu vzniku salesiánského hnutí a problémy, s nimiž se jeho zakladatel – Jan Bosco – ve své práci s mládeží potýkal. Krátce bude také představen vývoj salesiánského hnutí v českém prostředí.

Druhá část představuje preventivní systém dona Boska jako celek, tzn. cíle, základní pilíře a prostředky tohoto výchovného systému, jak je využíval v praxi sám don Bosco a jak je můžeme vysledovat v jeho korespondenci a několika málo spisech, v kterých se věnoval tématu výchovy.

Ve třetí části práce se zaměřím na aktuální podobu tohoto systému, tedy současnou salesiánskou pedagogiku. Východiskem se stane popis současné situace české mládeže, jak ji zachytily výzkumy, které se v posledních letech věnovaly zájmům mladých lidí, jejich hodnotám či sociálně patologickým jevům. Předpokládám, že současná salesiánská pedagogika stav současné mládeže reflektuje a nabízí adekvátní cesty přístupu vychovatele (pedagoga) k mladým lidem.

Čtvrtá část je věnována popisu základních principů, funkcí, metod a forem práce salesiánských středisek mládeže, který vychází z obsahové analýzy dokumentů konkrétních středisek a jejich internetové prezentace. Při popisu jednotlivých metod a forem práce středisek se zaměřím na vysvětlení jejich shodnosti, podobnosti či odlišnosti od metod a forem využívaných v práci volnočasových zařízení nebo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. V této části práce vycházím z předpokladu, že se potvrdí určitá podobnost mezi těmito zařízeními, ale že se také více vyjeví specifická salesiánských středisek mládeže.

V závěrečné části práce se věnuji srovnání koncepce salesiánské pedagogiky, jak je popsána v třetí kapitole, s vybranými kritérii sociálně pedagogické práce s mládeží a srovnání salesiánských aktivit, zejména pak práce salesiánských středisek mládeže, jak je popsána ve čtvrté kapitole, s vybranými oblastmi sociální pedagogiky. Východiskem této části práce se stal předpoklad, že je možné najít styčné oblasti mezi salesiánským výchovným přístupem a sociálně pedagogickým přístupem k mladým lidem.

1. Stručná historie salesiánského hnutí

Itálie za života Jana Boska, zakladatele salesiánského hnutí, procházela vývojem, který s sebou přinesl řadu změn v celé společnosti. Jeho dílo tak vzniklo v reakci na soudobé sociální problémy. V této kapitole bych proto ráda nejen shrnula život Jana Boska a rozvoj jeho díla ve světě, zvláště pak v českém prostředí, ale v úvodu hodlám také alespoň stručně nastínit, k jakým historickým změnám v této době v Evropě a konkrétně v Itálii došlo.

1.1 Historický kontext

Abychom pochopili postoje a názory Jana Boska i problémy, s nimiž se jeho pedagogický přístup setkával, je nejprve potřeba popsat společnost, v níž žil. Tato společnost se stále vyrovnávala se zkušeností téměř dvacetileté nadvlády Napoleona, dvou válek za nezávislost a problémy rodícího se spojeného italského království.

1.1.1 *Vpád Napoleona na italský poloostrov a jeho následky*

Pouze dvacet šest let před narozením Jana Boska, v roce 1789, propukla v Paříži revoluce. Myšlenky francouzské revoluce „volnost, rovnost, bratrství“ se šířily celou Evropou, včetně Itálie. Ta byla koncem 18. století rozdrobena do několika menších států, v nichž uplatňovali svůj vliv především rakouští Habsburkové. Po vpádu Napoleona do severní Itálie (1796–1797) následovalo nestabilní období častých otřesů a změn. Napoleonem zřízené instituce a jím zavedené zákony však postupně vedly k hospodářskému rozvoji. Napoleon Italům „nesliboval svobodu, rovnost a revoluci, nýbrž stabilitu a pořádek moderní, výkonné správy“.² Jeho válečné tažení Evropou ukončila definitivně až porážka v bitvě u Waterloo v březnu roku 1815.

O poválečném osudu Evropy se jednalo v letech 1814 a 1815 na Vídeňském kongresu. Jeho cílem bylo opět stabilizovat situaci v Evropě a zabránit vzniku dalších revolučních vln. V Itálii došlo k obnovení přednapoleonského uspořádání na základě principu legitimacy, a to jak politicky, tak zeměpisně. O tomto období se mluví jako o období restaurace – obnovy.

Celý poloostrov byl opět rozdroben do malých států, z nichž většina byla pod přímým vlivem rakouských Habsburků. Nezávislost si udrželo pouze Sardinské království, které zahrnovalo Piemont, Sardinii, Savojsko, Nizzu a Janovskou republiku. Přestože restaurace zasáhla výrazně i oblast hospodářství a zákonodárství, napoleonské zákony nebylo možné

---

² PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. 1997. s. 216.

zrušit zcela bez náhrady.³ Většina států se proto snažila nahradit napoleonské zákonodárství novými a do značné míry též reformními zákony. Nastalou politickou situaci popsal G. Procacci následovně:

„Politika restaurovaných vlád kolísala vesměs mezi dvěma krajními polohami: neoblomným prosazováním legitimacy jako zásady a přizpůsobivostí a smířlivostí jako realitou, mezi toužebným přáním vládnout proti novým třídám a společenským skupinám, které vzešly z krize a konce starých pořádků, a neméně toužebným přáním získat jejich důvěru a podporu.“⁴

Reformní myšlenky však v Itálii zakořenily a dlouhodobě nešlo vrátit čas zpátky. V důsledku Napoleonových reforem se začal rozvíjet obchod, budovat továrny, modernizovalo se zemědělství; to vše bylo restaurací opět zbrzděno. Zkušenost s francouzskou revoluční vládou podnítila také formování vlastenecky orientované inteligence, usilující o rozvoj domácí kultury a jazyka. Rostl počet italských vlastenců, kteří požadovali sjednocení Itálie, tzv. risorgimento – obrození. Od roku 1820 došlo v Itálii k několika vlnám povstání, které však byly záhy pro vnitřní nejednotu revolučního hnutí potlačeny. Po porážce povstalců vždy následovala vlna represí.

V roce 1831 založil Giuseppe Mazzini národně-osvobozené hnutí Mladá Itálie.⁵ Podle Mazziniho mělo být sjednocení Itálie dosaženo revolucí, která bude mít charakter lidové vzpoury na rozdíl od předchozích povstání zahrnujících především inteligenci. Po neúspěšných pokusech o revoluci v letech 1833 a 1834, které proběhly v Piemontu a Savojsku, museli však mnozí členové tohoto hnutí, včetně Mazziniho, emigrovat. Druhým proudem národně-osvobozeného hnutí byli Umírnění.⁶ Toto politické hnutí se myšlenkově sjednotilo až ve 40. letech a spíše než sjednocení Itálie upřednostňovalo federativní uspořádání, v němž by si panovníci udrželi své trůny. Jednotná představa, kdo stane v čele federace, však nebyla. Někteří očekávali, že to bude Sardinské království, část stoupenců se však přikláněla k papeži, kterým byl v roce 1846 zvolen Pius IX. Sám totiž vzbudil velké naděje, když hned v roce 1847 provedl řadu reforem.

Reformy, které zavedl papež a postupně i další panovníci, však byly do značné míry vynuceny okolnostmi. Od Vídeňského kongresu nebyla stále ještě nalezena v Itálii stabilita politická, společenská, ani hospodářská,⁷ což neustále vedlo k bouřím mezi obyvatelstvem.

---

³ Jako jediný z italských panovníků tak postupoval pouze sardinský král Viktor Emanuel I.

⁴ PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. 1997. s. 226.

⁵ Srov. HAJNÝ, J. – RYBÁK, F. *Italská republika*. 1983, s. 112.

⁶ Mezi jeho významné osobnosti patřili např. piemontský kněz Vincenzo Gioberti, piemontský patricij Massimo d'Azeglia, nebo hrabě Camillo Benso di Cavour, pozdější ministerský předseda Sardinského království.

⁷ Ve srovnání s ostatními evropskými státy zůstávala Itálie v průmyslu, zemědělství i obchodu značně pozadu.

Vznik dělnické vrstvy s sebou přinesl také narůstající sociální problémy (bída, nezaměstnanost).

1.1.2 První a druhá válka za nezávislost Itálie

Rok 1848 byl opět rokem revolučním. K prvnímu italskému povstání došlo na Sicílii. Demonstrace následně propukly i v dalších italských městech a panovníci byli nuceni přijmout ústavu. Celé národně-osvobozené hnutí v Itálii bylo posilováno i událostmi v ostatních evropských státech.⁸ V Miláně a v Benátkách došlo za pomoci sardinského krále Karla Alberta k povstání proti rakouské nadvládě. Začala tak první válka za nezávislost.

Přes počáteční vítězství skončila tato válka porážkou a abdikací Karla Alberta ve prospěch syna Viktora Emanuela II., který dojednal s Rakouskem mír.⁹ Počátkem roku 1849 se Rakušanům podařilo znovunastolit „staré pořádky“ téměř v celé Itálii. Revoluce roku 1848 tak znovu ukázala nejednotu vnitřních sil: vládci jednali především v zájmu svých států, na povrch vypluly i dlouhodobé regionální neshody. Přestože bylo zapojení lidových vrstev do revoluce mnohem větší než v předchozích desetiletích, nebylo toho plně využito.

Po porážce revoluce byly ve většině států odvolány ústavy. Jediným státem, který si ústavu ponechal, bylo Sardinské království. Vláda zde navázala na reformy, které ostatní italské státy uskutečnily ještě před revolucí roku 1848. Velkou zásluhu v otázce reformy měl především nový ministerský předseda hrabě Camillo Benso di Cavour, kterému se tak podařilo začlenit hospodářsky vyspělý Piemont do okruhu okolních evropských zemí. Cavour si byl také vědom toho, že liberalizaci hospodářství nelze provést bez politické a občanské svobody, a proto pokračoval v sekularizaci státu.¹⁰ Piemont se tak díky reformám měnil na moderní liberální stát a díky jasnému dodržování občanských svobod se stal přitažlivým centrem, kde se začali shromažďovat vlastenci z celé Itálie. Z jejich popudu byla založena Národní společnost, jež měla kolem sebe soustředit všechny italské vlastence.

Nový impuls národně-osvobozenému hnutí přineslo zhoršení rakousko-ruských vztahů. V krymské válce (1853–1856) bojoval i piemontský expediční sbor. Cavour dokázal z této vojenské akce politicky vytěžit a roku 1856 se účastnil jako zástupce své země Pařížského kongresu. Ten však nepřinesl z hlediska italského národně-osvobozeného hnutí mnoho nového. Cavour dospěl k názoru, že Itálii nedovede k nezávislosti pouze diplomatickou cestou, ale že bude zapotřebí vojenské akce. S žádostí o pomoc při boji

---

⁸ Ve Vídni a Budapešti došlo také k revoluci, ve Francii byla ustanovena republika.

⁹ Ani naděje vkládané do papeže se nenaplnily. Pius IX. se postavil proti národně-osvobozenému hnutí a musel proto uprchnout z Říma, kde byla vyhlášena Římská republika.

¹⁰ Např. v roce 1855 prosadil i přes odpor krále zákon předpokládající zrušení značného počtu klášterů.

o nezávislost se v roce 1858 obrátil Cavour na Napoleona III. Došlo mezi nimi k dohodě, kterou však Rakousko odhalilo a v dubnu 1859 vyhlásilo Piemontu a Francii ultimátum. Vypukla tak druhá válka za nezávislost.

Situace se pro francouzsko-piemontské vojsko vyvíjela příznivě. Ve střední Itálii však zároveň došlo k povstáním, jejichž cílem bylo připojení těchto území k Piemontu. Takový vývoj Napoleona zaskočil, a tak v rychlosti uzavřel s Rakouskem mír. Za této situace podal Cavour demisi. Následná poválečná jednání mezi Francií, Rakouskem a Piemontem se vlekla a příznivé východisko bylo nalezeno až počátkem roku 1860, kdy se Cavour opět vrátil k moci. Podařilo se mu tak diplomatickou i vojenskou cestou posunout otázku italské nezávislosti kupředu.

S pomalým vývojem celé situace však nebyli spokojeni především stoupenci Mazziniho a nespokojenost se rozmáhala i v řadách Národní společnosti. Klíčovou roli v dalším sledu událostí tak sehrál Giuseppe Garibaldi. Když došlo na Sicílii k protibourbonsky zaměřené vzpouře, vydal se Garibaldi spolu s dobrovolníky vzbouřencům na pomoc. Tuto výpravu však nepodpořil ani sardinský král Viktor Emanuel II., ani Cavour.¹¹ Garibaldi proti všem očekáváním na Sicílii zvítězil a rozhodl se pokračovat v tažení na Neapol a Řím. Cavour se rozhodl Garibaldiho vítězství obratně využít a ujmout se sám iniciativy. Na územích, která Garibaldi dobyl, nechal Cavour uspořádat lidová hlasování, na jejichž základě byla tato území připojena k Sardinskému království. Král Viktor Emanuel II. se mezitím v čele vojska vydal do jižní Itálie a obsadil území papežského státu. Poté se spojil s Garibaldiho oddíly a počátkem března 1861 dobyl poslední bourbonskou pevnost.

1.1.3 *Italské království*

Dne 17. března 1861 vyhlásil celoitalský sněm jednotné Italské království¹² v čele s králem Viktorem Emanuele II. Hlavním městem nového státu se stal Turín. Nový stát převzal piemontské zákony i byrokratický centralistický systém. Volební právo spočívající na majetkovém censu znamenalo omezený přístup k volbám zvláště pro obyvatele jižní Itálie. Proto také poté, co přešla počáteční vlna nadšení, stala se především jižní Itálie ohniskem bouří chudého venkovského obyvatelstva. K nepokojům však docházelo i ve městech, a to nejen na jihu, ale též na severu Itálie. Dalo by se říci, že „protest širokých vrstev se stal trvalou veličinou v sociálním a politickém životě nové Itálie.“¹³

---

¹¹ Cavour nebyl nakloněn myšlence sjednocené Itálie, protože si byl vědom problémů, které by přineslo připojení chudých jihoitalských oblastí.

¹² S výjimkou Benátska, které zůstávalo rakouským územím, a Říma.

¹³ PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. 1997. s. 268.

V červnu 1861 zemřel Cavour. Jeho nástupci se tak museli vypořádat nejen s rolnickými bouřemi, ale též s otázkou připojení Benátska a Říma k Italskému království. První z těchto území bylo připojeno po porážce Rakouska v prusko-rakouské válce roku 1866. O připojení Říma bylo nutné jednat s Francií, jejíž posádka zajišťovala v Římě ochranu papeže. Výsledkem jednání bylo stažení francouzských jednotek z Říma. Poté, co byl zveřejněn papežský Sylabus, ostře zaměřený proti liberalismu, zvedla se v zemi silná protiklerikální vlna. V roce 1866 přijal parlament řadu nařízení, která vedla k další sekularizaci státu.¹⁴ V roce 1867 se znovu pokusil Řím dobýt Garibaldi, ale byl poražen francouzskými jednotkami vyslanými zpět na pomoc Římu. K dobytí Říma italskými jednotkami tak došlo až v roce 1870, kdy byla francouzská posádka nucena město opustit v důsledku porážky Francie v prusko-francouzské válce. V roce 1871 byl Řím na základě lidového hlasování připojen k Italskému království a v témže roce vydal italský parlament garanční zákony, kterými upravil vztah státu a církve.¹⁵ Tím bylo dokončeno sjednocení země: „Dobytím Říma se definitivně uzavřelo hrdinné období risorgimenta a pozornost veřejnosti se nyní přirozeným způsobem soustředila na vnitřní problémy a hospodářský život.“¹⁶ Italská vláda byla především postavena před problémy týkající se negramotnosti obyvatelstva,¹⁷ životních podmínek na venkově, reformy daňového systému, rozšíření volebního práva, tj. před úkoly směřující k větší demokratizaci státu.

1.2 Život Jana Boska

Nyní, když jsem popsala, k jakým historickým událostem došlo v Itálii v průběhu 19. století, bych se chtěla zaměřit na život Jana Boska – na rodinu, školu, přátele a spolupracovníky, kteří jej formovali – a poukázat na důležité momenty v jeho životě.

Sám Jan Bosco sepsal své vzpomínky na příkaz papeže Pia IX. v letech 1873 a 1875. Jeho *Paměti* ale nebyly určeny veřejnosti, naopak Jan Bosco je zakázal zveřejnit. Jak sám v úvodu napsal, své vzpomínky psal „pro své nejdražší syny salesiány“.¹⁸ Sám však už v roce 1878 dovolil některé texty z *Pamětí* uveřejnit v *Salesiánském věstníku*. Větší část těchto

---

¹⁴ Např. zrušení četných náboženských řádů a zabavení jejich majetku, povinný občanský sňatek apod.

¹⁵ Ačkoli se stát zavázal respektovat papežovu nedotknutelnost a svobodu, papež Pius IX. tento zákon nepřijal a odmítal smíření či kompromis. Napětí mezi papežem a Italským státem tak bylo urovnáno až v roce 1929 podpisem tzv. Lateránských dohod.

¹⁶ PROCACCI, G. Dějiny Itálie. 1997. s. 275.

¹⁷ V roce 1861 bylo 75% obyvatel Itálie negramotných. A ačkoliv byla zavedena bezplatná školní výuka a chudé, převážně jihoitalské obyvatelstvo odvádělo vysoké daně, z kterých se platila výstavba nových škol, mnohé venkovské rodiny si nemohly dovolit posílat děti do školy, protože potřebovaly, aby se podílely na finančním zajištění domácnosti. Srov. HEARDER, H. *Italy in the Age of the isorgimento*. 1994. s. 249–250.

¹⁸ Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 12.

vzpomínek byla však vydána až v roce 1946.¹⁹ Sepsání životopisu Jana Boska se pak věnovala také řada dalších autorů.²⁰ Některé životopisy se orientovaly spíše na vyprávění „pěkného příběhu“, v reakci na ně vznikly také knihy, které se snažily život Jana Boska zcela „odmýtizovat“. V druhé polovině 20. století se objevily životopisy, které se snažily zakotvit život a dílo Jana Boska v historickém kontextu a zároveň je nezbatit duchovního, náboženského rozměru. Především z těchto knih jsem čerpala při psaní této práce.

1.2.1 *Dětství a mládí*

Jan Melichar Bosco se narodil 16. srpna 1815²¹ na malé zemědělské usedlosti v Becchi (dnes Colle don Bosco), vzdálené asi 30 kilometrů od Turína.²² Když byly Janovi necelé dva roky, zemřel mu otec, František Bosco. Jeho matka, Markéta roz. Occhiena, musela sama zabezpečit celou rodinu: manželovu starou matku, Antonína (manželova syna z prvního manželství) a své syny Josefa a Jana. Rodina byla velmi chudá, a tak byli chlapci nuceni velmi brzy začít vypomáhat v hospodářství, tak jak to bylo obvyklé ve všech rolnických rodinách.

Jan Bosco sám sebe popisoval jako živého, nebojácného chlapce, který rád vedl ostatní.²³ Ačkoliv jeho matka neměla žádné vzdělání, byla to právě její výchova a příklad jejího života, které hluboce ovlivnily přístup Jana Boska k výchově mládeže. Výchova, které se Janovi od matky dostalo, byla laskavá, ale pevná – nesmlouvala a neomlouvala nedostatky.²⁴ V neposlední řadě to byla také výchova náboženská: „Bůh tě vidí – bylo jedno z jejích nejčastěji užívaných rčení. (...) Bůh, kterého je učila poznávat, nebyl Bůh policajt, který číhá, aby je přistihl a ztrestal, ale Bůh Otec, který své děti miluje.“²⁵

Celý život Jana Boska provázely „prorocké“ sny. K jejich naplnění pak směřoval svůj život a celé své dílo. První takovýto sen se mu zdál už v devíti letech: Na dvoře si hrálo mnoho chlapců. Když Jan slyšel, že nemluví slušně a rouhají se, šel mezi ně a snažil se je umlčet domlouvami a pěstmi. V tu chvíli se objevila postava muže – Ježíše, který Janovi řekl, že ty chlapce si za přátele nezíská bitím, ale laskavostí. Vedle něj se pak objevila také postava

---

¹⁹ K ucelenému vydání *Pamětí Jana Boska* došlo až na přelomu tisíciletí. Český překlad vyšel v roce 2007.

²⁰ Např. u nás vyšla již v roce 1882, tedy ještě za života Jana Boska, kniha *Dílo křesťanské lásky mezi mládeží opuštěnou*, kterou napsala učitelka Barbora Pazderníková. Srov. KRÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry, naděje a lásky*. 1996. s. 8.

²¹ Tedy v době, kdy se na Vídeňském kongresu jednalo o poválečném uspořádání Evropy.

²² Město Turín, ležící v severozápadní části Itálie, bylo v té době nejen hlavním městem Piemontu, ale zároveň hlavním městem celého Sardinského království.

²³ Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 22.

²⁴ Srov. BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 12.

²⁵ BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 26.

ženy – Panny Marie, která Janovi ukázala, jak se divoká zvěř, která se před nimi objevila místo chlapců, postupně proměnila v beránky. Jan Bosco později vzpomínal na tento sen jako na důležité nasměrování svého života ke kněžství a k práci s mládeží.²⁶

Školu začal navštěvovat v zimě roku 1824, tedy v devíti letech. Volné chvíle rád věnoval četbě a z knih brzy začal předčítat kamarádům i sousedům. Jan se též nadšeně věnoval hrám a závodění. Na trzích pozorně sledoval triky a kousky, které předváděli kejklíři. Sám si pak připravoval zábavná představení na nedělní odpoledne. Později ve svých Pamětech napsal: „Nebudete mi věřit, ale v jedenácti jsem uměl kouzlit, dělal jsem salto mortale, chodil po rukou, skákal a tančil na laně jako profesionální cirkusák.“²⁷ Měl jedinou podmínku – před každým představením vyzval diváky k modlitbě a potom zopakoval kázání, které ráno slyšel v kostele – tuto účast vyžadoval místo vstupného. Jeho cílem tedy bylo nejen pobavit diváky a vyplnit volné chvíle, ale také získat si přátele a skrze osobní vztahy je vést ke křesťanskému životu.

Jan chtěl dál studovat, ale jeho starší bratr Antonín s tím nesouhlasil. Napjatá situace se v únoru 1827 vyhroutila natolik, že matka poslala Jana z domu do služby.²⁸ Z této situace mu pomohlo náhodné setkání se starým knězem Janem Calossem z Morialda. Tento kněz Janovi nabídl, že jej bude učit. Ve svých Pamětech pak na něj Jan Bosco vděčně vzpomínal.²⁹ V listopadu 1830 don Calosso zemřel a bylo tak potřeba najít nový způsob, jak umožnit Janovi studium.

1.2.2 Studium na gymnáziu a v semináři

Aby předešla dalším neshodám mezi Janem a Antonínem, rozdělila matka majetek rodiny a část převedla na Antonína. Jan tedy mohl docházet do školy v Castelnovu. V letech 1831–1835 navštěvoval gymnázium v Chieri. Díky své výborné paměti se učil snadno a brzy dohnal své vrstevníky. Vzhledem k výborným studijním výsledkům byl každý rok osvobozen od školného, na ošacení a učebnice si pak přivydělával doučováním spolužáků. Aby si mohl zaplatit ubytování, přiučil se u svých bytných základům jejich řemesel a vypomáhal jim.³⁰ Znalost řemesel se mu později velmi hodila při práci s chlapci. Také v Chieri stanul Jan v čele

---

²⁶ Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 17–19.

²⁷ Tamtéž, s. 23.

²⁸ Jan Bosco pracoval jako čeledín až do listopadu 1829. Dál se snažil sám vzdělávat a stále kolem sebe shromažďoval chlapce.

²⁹ Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 30.

³⁰ U krejčího se naučil stříhat látku a šít, u kavárníka připravovat sladkosti a likéry, naučil se i ševcovskému, kovářskému a truhlářskému řemeslu.

chlapců, s kterými vytvořil skupinu, kterou nazvali Veselá společnost. Společně se věnovali hrám, závodění a modlitbě, podobně jako tomu bylo již v Becchi.³¹

Na podzim roku 1835 vstoupil Jan v Chieri do semináře a stal se klerikem. Klerici trávili v semináři sedm let – dva roky studovali filosofii a pět let teologii. Janovi byla udělena výjimka, a tak mohl čtvrtý ročník teologie nastudovat během prázdnin a ukončit studia v semináři už v roce 1841.³² Vedle povinného studia se nadále věnoval četbě. Zatímco na gymnáziu četl především italské a latinské klasiky, zde se věnoval hlavně náboženské literatuře a jazykům. Po italštině a latině výborně ovládal řečtinu, hebrejštinu a francouzštinu. Proto také dostal ještě v době studia v semináři příležitost učit řečtinu studenty z bohatých rodin. Po této zkušenosti však došel k pevnému přesvědčení, že jeho povoláním je výchova chudé mládeže a ne bohatých studentů.³³

Již v roce 1838 mohl začít kázat a veřejně vystupovat. Z té doby si odnesl od jednoho kněze jednu z nejcennějších rad, kterou se pak řídil nejen při svých kázáních: „Musíte přestat používat jazyk a styl klasiků. Mluvte v nářečí, nebo třeba i italsky, ale lidově, lidově a ještě jednou lidově! Místo úvah vyprávějte příběhy, používejte jednoduchých a praktických přirovnání.“³⁴

Největší potíže mu v semináři působila jednotvárnost denního režimu a odstup, který si od seminaristů udržovali představení a učitelé. Sám později napsal: „To vše mě nutilo ke spěchu. Chtěl jsem se stát co nejrychleji knězem a začít žít jinak: být mezi chlapci, pomáhat jim a dávat jim pocítit své přátelství.“³⁵ I v semináři proto pokračoval ve své práci s chlapci a každý čtvrtek trávil volný čas s přáteli z Veselé společnosti.

1.2.3 Počátky působení dona Boska v Turíně

Dne 5. června 1841 byl Jan Bosco v Turíně vysvěcen na kněze; ve svých dvaceti šesti letech se tak stal donem³⁶ Boskem. Následující tři roky strávil v Turíně v církevním konviktu pro kněze, kde si doplňoval seminární studia – učil se, „jak být knězem“.³⁷ Ze zdejších učitelů

---

³¹ Ve skupině si chlapci stanovili jednoduchá pravidla: Žádné řeči nebo činy, za které by se křesťan mohl stydět. Přesnost v plnění školních a náboženských povinností. Veselost. Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 39. Dá se říci, že již tato pravidla odrážela směr don Boskova pozdějšího pedagogického působení.

³² Peníze na úhradu svého pobytu v semináři si Jan opět zajišťoval především z odměny za výborný prospěch.

³³ Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 93.

³⁴ BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 76.

³⁵ Tamtéž, s. 71.

³⁶ Don, ital. (z lat. dominus), pan, titul, jenž byl v Itálii původně dáván jen papeži, později se rozšířil i na biskupy, opaty a posléze mnichy a zůstal vyhrazen osobám stavu duchovního. Srov. OTTO, J. a kol. *Don*. In *Ottův slovník naučný*. Sedmý díl. 1893. s. 821–822.

³⁷ V konviktu si kněží doplňovali vědomosti především v oblasti morálky a kazatelství. Nejednalo se ani tak

jej výrazně ovlivnil don Cafasso. Byl to právě tento kněz, kdo jej seznámil s prostředím Turína,³⁸ především pak s prostředím věznic. Don Bosco dosud znal jen chudobu venkova, nyní ale poznával chudobu a bídu městských periferií a věznic. Tato skutečnost jej upevnila v jeho rozhodnutí věnovat se chudé a opuštěné mládeži, které se tehdy téměř nikdo v Turíně nevěnoval.³⁹ Ve svých Pamětech don Bosco napsal:

„Zde jsem se učil poznávat velikost zloby i bídy člověka. Pohled na to, jak tolik zdravých, urostlých a inteligentních chlapců od dvanácti do osmnácti let zahálí, jak je sužují štěnice a vši a jak nemají, kdo by jim řekl dobré slovo, mě naplnil hrůzou. (...) Nejvíce mě však znepokojovala skutečnost, že mnozí z nich po návratu na svobodu byli rozhodnutí žít jinak a lépe, po krátkém čase však byli za mřížemi zase. Snažil jsem se pochopit proč. Zjistil jsem, že se často dostali za mříže proto, že byli ponecháni sami sobě. Pomyslel jsem si: „Tito chlapci by potřebovali venku najít přítele, který by se o ně staral, pomáhal jim, učil je a v neděli je vodil do kostela. Pak by se snad znovu nezkazili, nebo by se alespoň nevraceli do vězení.““⁴⁰

Don Bosco tedy začal sám aktivně vyhledávat chlapce a pomýšlet na otevření vlastní oratoře. První oratoř dona Boska se zrodila z nenápadné události, jakou bylo jeho setkání s šestnáctiletým Bartolomějem Garellim v sakristii kostela svatého Františka z Assisi 8. prosince 1841.⁴¹ Bartoloměj byl sirotek, neměl žádné vzdělání a do Turína přišel za prací jako mnozí další.⁴² Don Bosco chlapci nabídl, že jej bude učit katechismus. K Bartoloměji se postupně začali přidávat další chlapci (většinou kameníci, zedníci, štukatéri a dlaždiči), oratoř se tak každou neděli rozrůstala. Scházeli se společně v sakristii kostela svatého Františka z Assisi každou neděli a ve sváteční dny. Don Bosco pro ně měl vždy kázání plné příběhů a slavil s nimi mši svatou. Potom si s nimi hrál na dvoře konviktu. Ve všední dny navštěvoval chlapce na jejich pracovištích a těm, kteří byli bez práce, se ji snažil zajistit. V sobotu chodíval pravidelně do vězení pro mladé delikventy a zval chlapce, aby po propuštění přišli do jeho oratoře.

---

o teoretické vědomosti, ale spíše o řešení konkrétních problémů, s nimiž se kněží setkávali ve své praxi. Přípravovali se zde tedy především na úlohu duchovních rádců, kazatelů a zpovědníků. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 108.

³⁸ Město Turín v té době procházelo prudkým rozvojem. Směřovaly do něj liberální osobnosti z celé Itálie toužící po svobodné a sjednocené Itálii, ale také lidé z venkova hledající práci v nově vznikajících továrnách. Počet obyvatel prudce vzrůstal (během let 1838 až 1848 vzrostl počet obyvatel o 17 procent). To však s sebou přineslo i řadu nových problémů – zanedbané periferní čtvrti města, nezaměstnanost, bídu, nemoci. Srov. BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 41.

³⁹ Někteří kněží se mládeži snažili věnovat, ale očekávali, že mládež za nimi přijde do kostela sama. V některých městech již vznikala střediska pro mládež, tzv. oratoře. První oratoř v Turíně založil don Cocchi v roce 1841. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 113–114. Jinde však T. Bosco uvádí, že don Cocchi provozoval oratoř již v roce 1840. Srov. BOSCO, T. *Don Boskova oratoř*. 2004. s. 4.

⁴⁰ BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 96.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 97–99.

⁴² Mezi těmi, kdo přicházeli do Turína za prací, byl vysoký počet chlapců ve věku osm až dvanáct let, kteří většinou vypomáhali zedníkům na stavbách a zůstávali v městě ponecháni svému osudu. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 110.

1.2.4 *Oratoř svatého Františka Saleského*

Po třech letech, které strávil v konviktu, dostal don Bosco od markýzy Barolové nabídku stát se ředitelem rozestavěné Malé nemocnice svaté Filomény a pracovat v útulku pro ohrožené dívky, kde byl ředitelem don Borel. Don Bosco tuto nabídku přijal s podmínkou, že se i nadále bude moci věnovat hochům. Dne 20. října 1844 se tedy oratoř přestěhovala k útulku do periferní čtvrti Valdoko.

V této době se donu Boskovi zdál sen, který byl pokračováním snu v devíti letech: Opět se ocitl uprostřed stáda zvířat. Žena jej vyzvala, aby se k ní přidal. Stádo vodili z místa na místo a třikrát se zastavili. Při každém zastavení se část zvířat přeměnila v beránky. Nakonec došli na velký dvůr uzavřený podloubím, jež ústilo ke kostelu. Počet beránek vzrostl, přibyli i pastýři, ti však po chvíli odešli. Pak se však někteří beránci proměnili v pastýře a začali přebírat péči o stádo. Don Bosco později napsal: „Tehdy jsem příliš nevěřil tomu, co jsem viděl, a ještě méně jsem rozuměl významu toho všeho. Jak se však události naplňovaly, všechno jsem postupně pochopil.“⁴³

Přestěhovaná oratoř dostala jméno oratoř svatého Františka Saleského, a to ze dvou důvodů: prvním důvodem byl obraz svatého Františka Saleského, který visel nad vchodem do oratoře, druhým pak byla sama osobnost tohoto světce. Za svého života vynikal svatý František Saleský trpělivostí, vlídností a mírností, byl velmi úspěšný ve svém duchovním působení, zvláště pak při obraně víry – tím vším se stal pro dona Boska vzorem v jeho práci.

V útulku mohla oratoř fungovat přibližně šest měsíců. Opět se rozrostla a s jejím chodem začal donu Boskovi vypomáhat don Borel. Po dokončení nemocnice se oratoř musela přestěhovat. V následujícím půl roce musel don Bosco několikrát hledat pro oratoř nové místo, protože noví sousedé si stěžovali na chlapce na městském úřadě. V té době se také začaly šířit nebezpečné řeči o tom, že by don Bosco mohl zneužít takového množství chlapců ke vzpouře a revoluci.⁴⁴

V listopadu 1845 si don Bosco pronajal tři pokoje v domě dona Moretty. Oratoř tak na čtyři měsíce zakotvila na jednom místě. Don Bosco v této době začal také s večerní školou⁴⁵ a se psaním knih.⁴⁶ Úspěch těchto večerních škol budil zájem nejen městských úředníků. Don

---

⁴³ BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 107.

⁴⁴ Revoluce a povstání byly v této době reálným nebezpečím (viz. kapitoly 1.1.1 a 1.1.2), a proto také byly tyto řeči pro oratoř velmi nebezpečné. Úřady je braly velmi vážně a důkladně je prošetřovaly.

⁴⁵ Do této doby vzdělával don Bosco chlapce pouze příležitostně (především v tzv. „nedělní škole“), nyní zahájil pravidelné vyučování ve všední dny. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 138.

⁴⁶ V roce 1845 vyšly Církevní dějiny. V dalších letech sepsal don Bosco např. Biblickou dějepravu pro školy nebo Desítkovou metrickou soustavu ve zkratce. Srov. tamtéž, s. 137–138.

Bosco ve svých Pamětech vzpomínal: „Mnozí o nich (o večerních školách, pozn. autora) hovořili jako o velké novince. Na naše metody se chodili dívat profesori a další významné osobnosti.“⁴⁷

Na jaře 1846 dostal don Bosco se svou oratoří opět výpověď a nastalou situaci vyřešil tím, že si pronajal louku. V té době se opět začaly šířit pomluvy, že don Bosco je revolucionář a blázen. Někteří jeho spolupracovníci jej opustili a ti, kteří zůstali, se vážně znepokojovali o jeho zdraví. Znepokojovaly je především jeho řeči o tom, že budou mít vlastní velká hřiště, školy a dílny, které však byly v příkrém rozporu s existenčními potížemi, které jen stěží překonávali. Znepokojená markýza Barolová naléhala na dona Boska, aby se přestal věnovat chlapcům v oratoři. Don Bosco to odmítl a raději od ní přijal výpověď. Tím ovšem také přišel o plat, z kterého žil a z něhož podporoval svou oratoř. V dubnu 1846 čekala jeho oratoř výpověď i z pronajaté louky. Východisko z nouze donu Boskovi poskytl Francesco Pinardi, který mu nabídl k pronájmu kůlnu za svým domem i s přilehlým pozemkem. Don Bosco získal pronájem na tři roky a kůlnu s chlapci upravil tak, aby ji mohli používat jako kapli.

Ačkoliv byla činnost dona Boska zaštitěna souhlasem a podporou turínského arcibiskupa, vzbuzovala, jak už bylo výše zmíněno, u mnohých velkou nedůvěru. Na popud městského vikáře a policejního náčelníka – markýze Michela di Cavoura⁴⁸ – jednala i městská rada o zákazu oratoře dona Boska. K zákazu nakonec nedošlo díky zásahu krále Karla Alberta, jenž vzal oratoř „pod svou ochranu“, přesto však byla oratoř i nadále pod pečlivým dohledem městské rady a městských strážníků.⁴⁹

Všechny tyto události a s nimi spojené obtíže se podepsaly na zdraví dona Boska. V létě 1846 se jeho zdravotní stav prudce zhoršil, don Bosco začal chrlit krev.⁵⁰ Po tomto zhroucení se uchýlil asi na tři měsíce ke své rodině do Becchi, aby se z nemoci zotavil. Oratoř v té době vedl don Borel. Don Bosco se do oratoře vrátil 3. listopadu 1846 a spolu s ním přišla do Valdoka i jeho matka, která u něj zůstala a pomáhala mu v jeho práci s chlapci až do své smrti.⁵¹

Po svém návratu si don Bosco pronajal v Pinardiho domě několik místností a opět obnovil večerní školu. Koncem roku 1846 si již pronajal celý Pinardiho dům. Během dne sloužily místnosti jako třídy, v nichž se vyučovalo zpěvu,⁵² večer pak byly využívány pro

---

⁴⁷ BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 144.

⁴⁸ Michele di Cavour byl otcem pozdějšího ministerského předsedy Sardinského království Camilla di Cavoura.

⁴⁹ Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 139–141.

⁵⁰ Pravděpodobně se jednalo o plicní tuberkulózu. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 155–156.

⁵¹ Matka dona Boska zemřela 25. listopadu 1856.

⁵² Don Boskova veřejná hudební škola byla první svého druhu. Hudba se nevyučovala individuálně, ale pro více

potřeby večerní školy. V květnu 1847 poskytl na stálo přístřeší prvnímu chlapci, k němuž se do konce roku přidalo šest dalších.⁵³ V témže roce se také začal více věnovat chlapcům, kteří chtěli směřovat ke kněžství. Celkový počet těch, kteří navštěvovali oratoř svatého Františka Saleského a večerní školu, dál rostl. Don Bosco proto v prosinci 1847 otevřel druhou oratoř, zasvěcenou svatému Aloisi, v další turínské čtvrti. Třetí oratoř, oratoř Anděla strážného na předměstí Vanchiglia, otevřel v roce 1849.⁵⁴

Rozvíjející se dílo dona Boska však bylo v těchto letech silně konfrontováno s historickými událostmi. Turín začal v roce 1847 prožívat velmi bouřlivé období, mnozí se začali aktivně angažovat v politice a při prosazování revolučních myšlenek. Don Bosco se do politiky zapojit odmítl, a proto jej také řada spolupracovníků opustila. Situace se přiostrčila poté, co papež Pius IX. nepodpořil národně-osvobozené hnutí. V Turíně (a nejen v něm) se zvedla velká antiklerikální vlna.⁵⁵ Arcibiskup Fransoni byl z Turína vypovězen, don Bosco byl také několikrát napaden – mnohé dráždil především tím, že se otevřeně postavil za papeže.

Don Bosco si byl vědom, že revoluční hnutí má velký vliv i na chlapce v oratoři. Rozhodl se postavit protináboženským útokům a začal pro mládež vydávat katolické noviny *Přítel mládeže*.⁵⁶ Další jeho iniciativou v roce 1850 bylo založení Společnosti vzájemné pomoci pro mladé dělníky.⁵⁷

V roce 1851 odkoupil don Bosco celý dům pana Pinardiho a započal se stavbou nového kostela zasvěceného svatému Františku Saleskému, která byla dokončena v červnu 1852. Kostel sloužil nejen pro slavení bohoslužeb, ale zároveň poskytoval další místo pro denní a večerní školu. Problém s prostorem pro školu a pro ubytování chlapců vedl dona Boska k započetí stavby nového domu, v němž plánoval zřídit i malé řemeslnické dílny. K tomuto kroku jej vedly dvě pohnutky: 1) pokud by se chlapci mohli učit a pracovat doma,

---

žáků současně. Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 161.

⁵³ Koncem roku 1849 již ubytoval třicet chlapců. V té době získával don Bosco peníze na pronájem místností, chod oratoře, ošacení a stravování ubytovaných chlapců především od soukromých dobrodinců, určitou částkou však podporoval chod oratoře např. i městský úřad. Srov. tamtéž, s. 169.

⁵⁴ Tuto oratoř původně založil don Cocchi. Ten se však v revolučních letech silně politicky angažoval a po porážce piemontského vojska v roce 1848 musel svou oratoř zavřít.

⁵⁵ Srov. kapitola 1.1.3.

⁵⁶ Tyto noviny brzy zanikly, ale v následujících letech začal don Bosco vydávat letáky s názvem *Co má vědět katolík* a v roce 1853 zahájil vydávání knihovny *Katolického čtení*. Tato jeho snaha poskytnout lidem prostým způsobem informace o základech katolického náboženství byla reakcí na aktivní agitaci protestantů, ke které došlo po roce 1847, kdy bylo zákonem zavedeno zrovnoprávnění židů a protestantů. Srov. BOSCO, D. *Můj život pro mladé*. 2007. s. 193–195.

⁵⁷ Podobné dělnické společnosti vznikaly už od roku 1820 v celém Piemontu. Jejich cílem byla vzájemná pomoc členů ve finančních i zdravotních těžkostech a podpora proti příkořím ze strany zaměstnavatelů. Srov. tamtéž, s. 189.

nebyli by vystaveni špatnému zacházení ze strany zaměstnavatelů a starších dělníků⁵⁸ a 2) by tyto dílny byly samy o sobě velkým přínosem pro oratoř.

Na podzim roku 1853 byl nový dům hotov a počet ubytovaných chlapců stoupl na šedesát pět.⁵⁹ Mezi prvními dílnami, které don Bosco v domě otevřel, byla krejčovská, ševcovská a knihvazačská. Z počátku byl v těchto dílnách mistrem sám,⁶⁰ později předal jejich vedení svým spolupracovníkům. V následujících letech pak ještě otevřel tři dílny: stolařskou dílnu, tiskárnu a zámečnickou dílnu.

Vedle učňů a mladých dělníků se don Bosco také věnoval studentům. V roce 1850 jich v domě bydlelo dvanáct a jejich počet stále vzrůstal.⁶¹ Stejně jako si don Bosco přál mít vlastní dílny, tak toužil i po vlastní škole, postupně tedy začal přetvářet dům na internátní školu.⁶² Vedle domova se školami a dílnami však i nadále fungovala stále se rozrůstající oratoř.

1.2.5 Salesiánská kongregace⁶³

Sám však již na všechny své plány a aktivity nestačil a jeho dosavadní spolupracovníci mu vypomáhali většinou jen dočasně, proto začal don Bosco vyhledávat své budoucí spolupracovníky mezi chlapci. V lednu 1854 oslovil čtyři chlapce z oratoře s myšlenkou založit společenství, které by se staralo o chudé chlapce. Jedním nich byl Michal Rua, který si tehdy do svého zápisníku zapsal:

„Bylo nám doporučeno, abychom se snažili s pomocí Pána a svatého Františka Saleského prokazovat konkrétním způsobem lásku k bližním. Pak jsme dali slovo, a později, jestli to bude možné, učiníme Pánu slib. Ti, kteří se odhodlají k této zkoušce a vytrvají v ní, budou si říkat salesiáni.“⁶⁴

---

⁵⁸ Don Bosco se snažil pomocí smluv zajišťovat chlapcům dobré zacházení ze strany zaměstnavatelů, ochranu jejich zdraví na pracovišti, odpočinek, vyžadoval i odměňování učňů. Pokud zaměstnavatel nedodržoval smlouvu, vyhledával don Bosco chlapcům nového. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 217–219.

⁵⁹ Do učení přijímal chlapce ve věku dvanácti až osmnácti let. V domě mohli být učni ubytováni, pokud byli bez rodičů, příbuzných a bez jakýchkoli prostředků. Srov. tamtéž, s. 221.

⁶⁰ Zde se mu velmi osvědčily znalosti a zkušenosti, které získal za dob svých studií.

⁶¹ V roce 1854 jich bylo již třicet pět, v následujícím roce šedesát tři a v roce 1857 jich bylo již sto dvacet jedna. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 227.

⁶² Student, na rozdíl od učně, mohl mít rodiče a nemusel být bez prostředků, většina však pocházela z chudých poměrů. Od studentů don Bosco požadoval tři vlastnosti: schopnosti ke studiu, zbožnost a rozhodnutí pro duchovní stav. Srov. tamtéž, s. 228.

⁶³ Kongregace (z lat. congregatio), řeholní rodina; původem jsou kongregace mnohem pozdější než řády. Srov. OTTO, J. a kol. *Don. In Ottův slovník naučný*. Čtrnáctý díl. 1899. s. 696–698.

⁶⁴ BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 232.

Michal Rua složil tento slib⁶⁵ o rok později, 25. března 1855, a stal se tak prvním salesiánem; bylo mu osmnáct let. Tito chlapci tedy začali donu Boskovi vypomáhat s chodem oratoří a zároveň studovali a připravovali se na přijetí kněžského svěcení.

Všechny kroky k veřejnému založení společenství (kongregace) činil don Bosco obezřetně. Tehdejší politická situace příliš nepřála náboženským společenstvím, bylo na ně pohlíženo jako na neužitečné instituce.⁶⁶ V létě 1857 naznačil donu Boskovi schůdnou cestu k cíli ministr Rattazzi.⁶⁷ Je potřeba založit takové společenství, jehož členové budou před státem svobodnými občany (se všemi právy a povinnostmi) a před církví řeholníky. V té době šlo o zcela radikální změnu koncepce řeholního života a don Bosco si uvědomoval, že nebude jednoduché dosáhnout církevního schválení. Arcibiskup Frasoni však tuto jeho iniciativu vítal, a tak v březnu 1858 odjel don Bosco na jeho radu do Říma a předložil sepsané stanovy (pravidla) „salesiánského života“ k posouzení papeži Piu IX. Do Turína se pak vrátil se svolením papeže zavést stanovy na zkušební dobu. Roku 1859 se tak zrodila salesiánská kongregace,⁶⁸ kterou zpočátku tvořilo spolu s donem Boskem sedmáct salesiánů. Don Bosco se, jako její zakladatel, stal hlavním představeným. V květnu 1862 pak přijal od dvaceti dvou spolupracovníků první sliby.⁶⁹

V roce 1863 začal don Bosco budovat z kapacitních důvodů nový kostel⁷⁰ a ve stejném roce otevřel první dům mimo Turín – „Malý seminář“ v Mirabellu, jehož ředitelem se stal Michal Rua.⁷¹ V následujících letech otevřel don Bosco další salesiánské ústavy po celé Itálii.⁷² Tam, kde to bylo jen trochu možné, zřizoval při ústavu i oratoře. Oratoře tak všude zůstávaly prvořadým salesiánským posláním.

Don Bosco v této době také musel bojovat o nezávislost své kongregace na novém turínském arcibiskupovi a o konečné schválení salesiánských stanov. Napětí mezi ním a

---

⁶⁵ Jednalo se o slib, jímž se řeholníci zavazují k poslušnosti, chudobě a čistotě a zároveň k tomu, že budou žít ve společenství se všemi členy. Protože se však ještě nejednalo o schválené církevní společenství, byl tento slib zatím jen soukromý.

⁶⁶ V Sardinském království byl přijat např. zákon, který rušil mnoho řeholních společenství. Srov. kapitola 1.1.2.

⁶⁷ Urban Rattazzi byl ministrem vnitra ve vládě Camilla di Cavoura.

⁶⁸ Oficiální název zněl Společnost svatého Františka Saleského. Dnes se užívá název Kongregace Salesiánů dona Boska.

⁶⁹ Toto vše se událo v době, kdy se druhá válka za nezávislost Itálie stala již spíše válkou proti papeži a katolické církvi. Srov. kapitola 1.1.2 a 1.1.3.

⁷⁰ Nový kostel měl být zasvěcen Panně Marii Pomocnici. Jeho stavba byla dokončena v roce 1868.

⁷¹ Michal Rua byl v roce 1860 vysvěcen na kněze. Don Bosco pro něj před odjezdem do Mirabella sepsal instrukce, které později přepisoval a upravoval pro další salesiánské ředitele. V tomto textu se pokusil vysvětlit a shrnout svůj výchovný systém. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 304–306.

⁷² Někde se salesiánským ústavům říkalo koleje; tyto školy byly domovy pro chudé studenty. Domovy pro učně a mladé řemeslníky se pak nazývaly útulky.

arcibiskupem se částečně uvolnilo až v březnu 1869, kdy se donu Boskovi podařilo dosáhnout v Římě úředního schválení salesiánské kongregace.

1.2.6 Rozšíření díla dona Boska

Don Bosco se dosud staral pouze o chlapce, delší dobu však již také uvažoval o rozšíření svého díla o výchovu dívek. V roce 1871⁷³ seznal, že pro jeho záměr nejlépe vyhovují Dcery Panny Marie Neposkvrněné z Mornese,⁷⁴ ty se měly stát základem nové kongregace Dcer Panny Marie Pomocnice. Dne 5. srpna 1872 tak složilo jedenáct dívek řeholní sliby a jejich představenou se stala Marie Mazzarelová. Tato kongregace byla úzce propojena se salesiány – v jejích stanovách, jež vypracoval don Bosco, stálo: „Institut bude mít jednu generální představenou, která však bude «závislá na hlavním představeném salesiánské kongregace».“⁷⁵

V roce 1873 se don Bosco dostal do sporu s novým turínským arcibiskupem. Důvodem napětí byla opět arcibiskupova snaha převzít vedení salesiánské kongregace. I přes arcibiskupovy snahy došlo nakonec 3. dubna 1874 k definitivnímu schválení salesiánských stanov – od toho dne byla salesiánská kongregace podřízena přímo papeži.

Konec roku 1874 přinesl také novou výzvu – arcibiskup z Buenos Aires požádal salesiány, aby se v Buenos Aires ujali farnosti obydlené italskými emigranty a zprovoznili chlapeckou kolej. Tuto nabídku považoval don Bosco za vhodnou příležitost k započetí misijního působení. Vedoucím první výpravy ustanovil dona Cagliera, s kterým odjelo v listopadu 1875 do Argentiny devět dobrovolníků.⁷⁶

V květnu 1876 se salesiánská kongregace rozrostla se schválením papeže o další sdružení, nazvané Salesiánští spolupracovníci. Myšlenku, aby se salesiánem mohl stát i ten, kdo žije v rodině, se snažil don Bosco vložit již dříve do salesiánských stanov: kapitoly o „externích salesiánech“ se ale musel vzdát v procesu schvalování stanov v Římě. Vypracoval tedy pravidla pro nové sdružení, jehož cíle byly následující: „působit dobro v prostředí, kde spolupracovníci žijí, náročným křesťanským životem pomáhat salesiánům

---

⁷³ V témže roce došlo k definitivnímu připojení Říma k Italskému království.

⁷⁴ Už v roce 1861 začaly Marie Mazzarelová a její přítelkyně Petronila Mazzarelová kolem sebe shromažďovat dívky. Otevřely si krejčovskou dílnu, v níž učily děvčata šít. Později se z krejčovské dílny stal domov pro opuštěné dívky. S donem Boskem se seznámil don Pestarino, který byl v Mornese farářem a který se sám stal salesiánem. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 323–326.

⁷⁵ SCHIÉLÉ, R. *Don Bosco*. 1999. s. 58.

⁷⁶ O rok později poslal don Bosco do Argentiny dalších dvacet tři salesiánů; do konce svého života zorganizoval jedenáct misijních výprav. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 365 a s. 371.

v jejich činnosti, chránit před zlem mládež.⁷⁷ V roce 1877 založil don Bosco *Salesiánský věstník*, jehož úkolem bylo propojit všechny tři složky salesiánské kongregace a informovat všechny členy a příznivce o její činnosti.⁷⁸

Před nový úkol postavil dona Boska v roce 1880 papež Lev XIII. – svěřil mu stavbu kostela Božského Srdce v Římě. Don Bosco tento úkol přijal, ačkoliv v té době budoval dva kostely a tři ústavy. Aby sehnal finanční prostředky pro stavbu, rozhodl se v roce 1883 odjet do Francie. Ve Francii se mu podařilo získat velký finanční obnos, ale na dokončení stavby to nestačilo, a proto svou cestu znovu zopakoval v roce 1884. Tato stavba mu značně odčerpávala poslední životní síly. V témže roce proto zvolil svým zástupcem dona Ruu. V roce 1886 odjel ještě do Španělska, aby i tam prosil o peníze na stavbu. V květnu 1887 byla stavba v Římě dokončena. Dne 14. května se don Bosco zúčastnil vysvěcení kostela, ale jeho zdraví bylo již těžce nalomeno. Poslední měsíce svého života prožil don Bosco ve valdocké oratoři. Zemřel 31. ledna 1888.

1.3 Rozvoj salesiánského hnutí

Jak je již zřejmé z předchozí kapitoly, počet salesiánů a dalších členů salesiánského hnutí byl už za života dona Boska značný. Ani po jeho smrti nedošlo k útlumu, naopak celé hnutí zaznamenalo další rozvoj. V této kapitole se chci nejprve přehledově zmínit o rozvoji salesiánského hnutí ve světě a potom nastínit počátky a rozvoj salesiánského díla v českém prostředí.

1.3.1 Salesiánské hnutí ve světě

V době, kdy don Bosco zemřel, tvořilo salesiánskou kongregaci 773 salesiánů.⁷⁹ Ještě za jeho života založili salesiáni školy a oratoře kromě Itálie také v několika evropských zemích (Francii, Španělsku, Velká Británii) a v rámci misijních cest i v Jižní Americe (Argentině, Uruguayi, Brazílii a Chile). Po jeho smrti se pak salesiánské dílo šířilo i do dalších zemí, mezi nimi byly např. území Palestiny (1891), Polsko (1893), Egypt (1896), Jugoslávie (1901), Indie (1906), Čína (1910), Maďarsko (1913), Německo (1916), Kanada a Československo (1924),⁸⁰ Japonsko (1926), Švédsko (1930), Írán (1936), Vietnam (1941),

---

⁷⁷ Tamtéž, s. 346.

⁷⁸ V Salesiánském věstníku byly zveřejňovány např. dopisy misionářů, vycházely v něm na pokračování dějiny oratoře atd. První číslo vyšlo v srpnu 1877. Srov. BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 347.

⁷⁹ Dcer Panny Marie Pomocnice bylo v té době již 393. Srov. Salesians of Don Bosco. *Important historical dates* [online]. [cit. 7. června 2011]. Dostupné z <<http://www.sdb.org/index.php?ids=10&sott=8&ty=1>>.

⁸⁰ První salesiánský ústav byl založen na Slovensku, první český salesiánský ústav byl založen až o tři roky

Jižní Korea (1955), Indonésie (1985), Rusko (1990), Pákistán (1999), Mongolsko a Kuvajt (2001).

V současné době působí salesiáni ve 130 zemích na pěti kontinentech a jejich počet převyšuje patnáct tisíc.⁸¹ Salesiáni dona Boska (SDB) spolu s Dcerami Panny Marie Pomocnice (FMA), Sdružením salesiánů spolupracovníků (ASC)⁸² a dvaceti pěti dalšími sdruženími tvoří tzv. Salesiánskou rodinu, která nyní čítá téměř čtyři sta tisíc členů.

Hlavním představeným salesiánské kongregace je od 3. dubna 2002 don Pascual Chávez, který je již devátým nástupcem dona Boska. Organizačně se salesiánská kongregace v současné době dělí na osm regionů. Regiony jsou pak tvořeny jednotlivými provinciemi a vizitatoriemi.

1.3.2 Salesiánské hnutí v českém prostředí

Jak jsem již dříve zmínila, myšlenky dona Boska se do českých zemí dostaly ještě za jeho života.⁸³ V roce 1882 sepsala Barbora Pazderníková stručný životopis dona Boska a nástin jeho pedagogického díla. V té době vyšlo také o donu Boskovi několik článků. V roce 1894 odešel k salesiánům do Turína první Čech – byl jím Ignác Stuchlý (žil v letech 1869–1953). V roce 1896 složil sliby a stal se tak prvním českým salesiánem.⁸⁴ Do Čech se však vrátil až v roce 1927; to už měl za sebou bohaté zkušenosti z působení v Itálii a Jugoslávii.

V českých zemích se mezitím na dílo dona Boska pozapomnělo. Teprve po první světové válce a vzniku samostatné Československé republiky došlo opět k oživení zájmu o salesiánské myšlenky a do salesiánského ústavu v Perose v Itálii odjelo několik chlapců ze Slovenska, později také z Čech. Po odchodu Slováků z Perosy v říjnu 1924⁸⁵ začal tento salesiánský ústav sloužit výhradně českému salesiánskému dílu. Čeští salesiáni ale také začali hledat vhodné místo pro založení salesiánského ústavu v Čechách. Tímto místem se nakonec v roce 1927 stalo moravské městečko Fryšták u Zlína. Následující historie působení salesiánské kongregace v českém prostředí se obvykle rozděluje na tři období: 1. roky 1927–1948, 2. roky 1948–1989 a 3. po roce 1989.

---

později.

⁸¹ Statistická data k 31. 12. 2010 uvádějí 15 163 salesiánů. Srov. SDB v číslech – statistika 2010. *Salesiánský magazín*, 2011, č. 2, s. 24.

⁸² Tento nový název se používá od listopadu 2006, do té doby se užívalo označení „Sdružení salesiánských spolupracovníků“. Srov. Třetí světový kongres spolupracovníků. *Salesiánský magazín*, 2006, č. 6, s. 8.

⁸³ V té době byly české země ještě součástí rakouské monarchie.

⁸⁴ Srov. KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knihy víry, naděje a lásky*. 1996. s. 10–15.

⁸⁵ V roce 1924 zahájili salesiáni činnost přímo na Slovensku. První slovenský salesiánský ústav byl založen v Šaštíne.

1.3.2.1 *Období 1927–1948*

V září 1927 zahájil svou činnost salesiánský ústav ve Fryštáku. a to zásluhou dona Stuchlého.⁸⁶ Prvním ředitelem ústavu se stal Ital don Coggiola, o rok později byl ředitelem jmenován don Stuchlý.⁸⁷ Salesiáni postupně rozšiřovali povědomí o svém ústavu a o svých aktivitách⁸⁸ a počet obyvatel ústavu každý rok stoupal. Zatímco v prvním školním roce měl ústav 52 chovanců, o šest let později to bylo již 131.⁸⁹ Začalo se proto uvažovat o založení dalšího ústavu. V roce 1933 se začal stavět salesiánský dům v Ostravě, v němž byla zřízena první česká oratoř. O rok později byl posvěcen základní kámen ke kostelu svaté Terezie z Liseux v Praze Kobylisích, u něhož salesiáni začali se stavbou dalšího salesiánského ústavu.

Na podzim roku 1935 byla zřízena československá inspektorie,⁹⁰ jejímž prvním inspektorem byl jmenován don Stuchlý.⁹¹ V lednu 1936 se dostalo salesiánskému dílu také státního schválení. Těsně před druhou světovou válkou a na jejím počátku začali salesiáni vyvíjet svou aktivitu také v Brně (oratoř v Brně Žabovřeskách) a Pardubicích (stavba ústavu a kostela). V lednu 1940 byla na žádost slovenské vlády rozdělena československá inspektorie na dvě: českomoravskou a slovenskou.⁹² Českomoravskou inspektorii v té době tvořily domy: Fryšták, Ostrava, Brno, Praha a Pardubice.⁹³

Během války došlo k záboru většiny salesiánských domů a mnozí salesiáni byli uvězněni.⁹⁴ Ačkoliv byla činnost salesiánů do značné míry omezena, salesiánské dílo se nadále rozrůstalo (Ořechov u Polešovic, Dvůrek u Příbyslavi, Hodoňovice). Po válce získali

---

⁸⁶ Italské označení pro kněze „don“ zůstalo Ignáci Stuchlému i po přestěhování do českého prostředí. Italské výrazy se však postupně nahrazovaly českými. Srov. KRÍŽKOVÁ, M. R. *Kniha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 26.

⁸⁷ K této změně na postu ředitele muselo dojít v důsledku dojednání úmluvy mezi československou vládou a Vatikánem, tzv. „modus vivendi“, v lednu 1928, která mimo jiné stanovila, že představenými řeholních domů nesmí být cizinci. Srov. *Modus vivendi* [online]. Nóta čs. vlády ze dne 29. ledna 1928, zaslaná Vatikánu ministrem zahraničních věcí dr. E. Benešem. Článek III. [cit. 10. července 2007]. Dostupné z <<http://specp.prf.cuni.cz/dokument/modus.htm>>.

⁸⁸ Postupně byly zaváděny všechny aktivity typické pro salesiánská díla, např. první kapela byla založena v roce 1929 a již v roce 1930 začali salesiáni vydávat salesiánský věstník. Srov. KRÍŽKOVÁ, M. R. *Kniha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 79 a s. 32.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 25 a s. 34.

⁹⁰ Československé salesiánské ústavy spadaly nejprve pod společnou inspektorii Polska, Jugoslávie, Maďarska a Československa, později, když byla zřízena samostatná jugoslávská inspektorie, spadalo Československo pod tuto inspektorii nepřímou. Byl ustanoven vizitátor pro Československo. Toto nastalo opět v důsledku již výše zmíněného „modu vivendi“, viz pozn. pod čarou 87. Srov. KRÍŽKOVÁ, M. R. *Kniha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 21.

⁹¹ Název provincie a termín provinciál se u nás používá teprve od roku 1992. Srov. tamtéž, s. 181.

⁹² Důvodem byla změněná politická situace, která vyvstala poté, co Hitler zabral Československo, které se rozpadlo na protektorát Čechy a Morava a na Slovenský stát. Srov. tamtéž, s. 53–56.

⁹³ Srov. tamtéž, s. 56.

⁹⁴ Po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha (27. 5. 1942) byl např. zatčen také tehdejší ředitel pražského ústavu a pozdější litoměřický biskup a kardinál Štěpán Trochta, který následně prošel koncentračními tábory Terezín, Mauthausen a Dachau. Srov. tamtéž, s. 62.

salesiáni zabrané domy zpět a naplno obnovili jejich činnost. Postupně pak budovali další domy (Mníšek pod Brdy, Přestavlky u Přerova, Osek u Duchcova, VINOŘ u Prahy). Bylo obnoveno vydávání salesiánského věstníku⁹⁵ a v roce 1946 bylo založeno sdružení bývalých chovanců. Salesiáni se začali angažovat také v dalších (nepolitických) organizacích, které se věnovaly mládeži (např. Junák). Významnou událostí pro české salesiánské dílo bylo jmenování dosavadního ředitele pražského ústavu Štěpána Trochty v listopadu 1947 litoměřickým biskupem.

1.3.2.2 *Období 1948–1989*

Radikálním zásahem do rozvíjejícího se salesiánského díla byl nástup komunistického režimu v únoru 1948. V té době mělo české salesiánské dílo celkem 261 salesiánů, kteří působili ve 12 domech a inspektorem české inspekce byl čerstvě jmenovaný P.⁹⁶ Antonín Dvořák.

Nástup komunismu nejprve postihl salesiánské školy, které byly, jakožto školy církevní, zestátněny.⁹⁷ Počátkem roku 1950 byla zahájena kampaň proti všem církevním řádům a všechny salesiánské domy byly sledovány státní bezpečností. Celá kampaň vyvrcholila tzv. československou „bartolomějskou nocí“ ze 13. na 14. dubna 1950, kdy byli řeholníci ze všech hlavních mužských řádů a kongregací internováni do několika „koncentračních“ táborů; salesiáni, včetně inspektora P. Dvořáka, byli posláni do Oseku u Duchcova.⁹⁸ Někteří z nich ale již byli v té době ve vězení. V období od roku 1948 do roku 1989 bylo odsouzeno a uvězněno celkem 47 salesiánů.⁹⁹ Salesiáni, kteří byli propuštěni z internace nebo z vězení, se oficiálně nemohli věnovat svému poslání, mnozí nedostali tzv. státní souhlas k výkonu duchovenské služby a byli nuceni najít si civilní zaměstnání. Stát se snažil řeholníky co nejvíce rozptýlit, znemožnit jim život v komunitách i komunikaci s představenými doma i v zahraničí.

Přesto se salesiáni snažili vytvářet menší společenství a za pomoci laiků se dál věnovali mládeži. Jejich činnost se přesunula do soukromých bytů, horských chat a chalup,

---

⁹⁵ Vydávání věstníku bylo zastaveno Němci v roce 1941. Srov. KRÍŽKOVÁ, M. R. *Kniha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 77.

⁹⁶ Pater (z lat.; zkratka P.), otec, zvláště duchovní; oslovení kněží Srov. OTTO, J. a kol. *Don*. In *Ottův slovník naučný*. Devatenáctý díl. 1902. s. 315. Toto oslovení kněží se používá i v současnosti.

⁹⁷ To se týkalo např. nižšího salesiánského gymnázia ve Fryštáku. Srov. KRÍŽKOVÁ, M. R. *Kniha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 88.

⁹⁸ P. Dvořák byl až později převezen do Želivu u Humpolce, kam byli internováni provinciálové a přestavení místních komunit ostatních řádů a kongregací. Srov. tamtéž, s. 91 a s. 94.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 119.

kde pokračovala příprava nových salesiánů,¹⁰⁰ studium teologie a filozofie, a kde také probíhalo velké množství prázdninových akcí pro děti a mládež.

Prázdninové akce pro děti a mládež měly velkou tradici od počátku salesiánského díla u nás, za komunismu však získaly vlastní charakter. Jednalo se především o tzv. chaloupky. Byly to většinou čtrnáctidenní tábory pro menší nekoedukované skupiny mládeže¹⁰¹ pořádané v salesiánském duchu. Tyto prázdninové akce měly dva hlavní cíle: prvním cílem bylo prohloubit prožívání víry ve společenství,¹⁰² druhým cílem bylo pomoci dospívajícím najít své povolání.¹⁰³ Chaloupky byly vedeny v duchu preventivního systému dona Boska a vyznačovaly se rodinnou atmosférou. Vedle dobrodružných her, výletů a práce měly v programu chaloupek nezastupitelné místo také modlitba, mše svatá a tzv. témátka.¹⁰⁴ Jako vedoucí chaloupek jezdili salesiáni, později také chlapci nebo děvčata starší 18 let, kterým pomáhali asistenti nebo asistentky (starší 16 let). Vedoucí a asistenti/asistentky se připravovali na chaloupky na víkendových asistentských setkáních během celého roku.

I přes celkově nepříznivé podmínky se u nás Salesiánská rodina začala koncem 60. let opět rozrůstat, vedle salesiánů začal existovat sekulární institut Volontarie Dona Boska (VDB).¹⁰⁵ V této době byl také jmenován novým inspektorem P. František Míša a Štěpán Trochta byl papežem Pavlem VI. jmenován kardinálem. Po částečném uvolnění politické situace koncem 60. let opět zasáhl do činnosti salesiánů nástup normalizace.

V 70. letech se u nás začali znovu formovat také Salesiánští spolupracovníci (ACS)¹⁰⁶ a koncem 70. let zahájily pod vedením P. Ladislava Vika první noviciát¹⁰⁷ Dcery Panny Marie Pomocnice (FMA).¹⁰⁸ P. Vik byl pak v roce 1981 jmenován novým inspektorem

---

¹⁰⁰ Někteří salesiáni přijímali tajně kněžská a jáhenská svěcení; v letech 1960–1968 tajně světil salesiány z vězení propuštěný biskup Trochta, koncem 60. let se uvolnil styk se zahraničím a někteří salesiáni byli vysvěceni v NDR nebo v Polsku.

¹⁰¹ Chaloupky pro chlapce měly své kořeny již v padesátých letech, ale rozvoj zaznamenaly až od roku 1968, koncem 70. let se pak objevily první chaloupky pro děvčata.

¹⁰² Většina účastníků chaloupek pocházela z aktivních věřících rodin, neměli však velké šance setkávat se ve svém okolí s věřícími vrstevníky. Srov. VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky*. 2002. s. 58.

¹⁰³ „Povolání“ nebylo chápáno ve smyslu zaměstnání, ani se nejednalo jen úzce o povolání k řeholnímu či kněžskému životu, ale cílem bylo nalezení vlastní životní cesty, jehož součástí bylo vedení k nezištné službě druhým. Srov. tamtéž, s. 57.

¹⁰⁴ Témátka jsou krátké „přednášky“, týkající se především náboženských otázek (např. křesťanské hodnoty, hřích, svátosti, svatí, evangelia), které jsou podávány pro mládež zajímavým způsobem. Srov. tamtéž, s. 74.

¹⁰⁵ Sekulární institut Volontarie dona Boska je specifickou formou „řeholního“ života, tvoří jej ženy, které se rozhodly složit slib čistoty, chudoby a poslušnosti, ale nežijí v komunitě, zůstávají ve své rodině, ve svém zaměstnání a jejich zasvěcení je neveřejné. Srov. <http://www.volontarie.cz>.

¹⁰⁶ Salesiánští spolupracovníci u nás předtím existovali od roku 1927 do roku 1950. Srov. KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Kniha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 154. Dnes je používán název Sdružení salesiánů spolupracovníků (ASC). Viz pozn. pod čarou 82.

¹⁰⁷ Noviciát (z lat. novitiatus), zkušební doba a příprava na vstup do řeholního společenství; trvá alespoň 1 rok. Srov. OTTO, J. a kol. *Don. In Ottův slovník naučný*. Osmnáctý díl. 1902. s. 467.

¹⁰⁸ Snaha založit Dcery Panny Marie Pomocnice (salesiánky) se u nás objevila hned po příchodu salesiánů na

české inspektořie. V roce 1984 byl v Římě schválen definitivní text obnovených pokoncilních stanov, na němž se ale čeští salesiáni podílet nemohli; text stanov k nám byl záhy propašován a alespoň pracovně přeložen.¹⁰⁹ Koncem 80. let začali salesiáni rozvíjet další aktivitu v oblasti práce s mládeží a tou bylo vydávání samizdatového časopisu *Čtení do krosny*, první číslo vyšlo v roce 1988.¹¹⁰

1.3.2.3 *Období po roce 1989*

Po revoluci v roce 1989 vystoupili salesiáni z ilegality a začali s obnovou salesiánského díla. Nová situace před ně postavila řadu problémů; byla to především nezkušenost v mnoha činnostech, které předtím nebyly možné (ať už šlo o společný život v komunitě nebo o nové oblasti, v nichž nyní mohli působit). V první řadě začali ve větších městech obnovovat nebo nově zakládat salesiánské domy se salesiánskými středisky mládeže a oratořemi (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Pardubice, České Budějovice, Teplice, Zlín)¹¹¹ a salesiánské domy pro formaci salesiánů. Obnoveno bylo též vydávání salesiánského věstníku, který dostal nový název Salesiánská rodina.¹¹² Na podzim roku 1992 bylo také učiněno rozhodnutí začít používat místo „inspektořie“ označení provincie a v lednu následujícího roku byl novým provinciálem jmenován P. Benno Beneš.¹¹³

V roce 1996 byl obnoven dům ve Fryštáku (Dům Ignáce Stuchlého), který v současné době slouží k setkávání mládeže z celé republiky; vedle víkendových a prázdninových pobytů nabízí Dům Ignáce Stuchlého základním a středním školám projekt Orientační dny, zaměřený na posílení a rozvoj žáků a jejich kolektivu.¹¹⁴ Salesiáni také postupně zakládali nebo spoluzakládali nové instituce, mezi něž patří např. v Praze JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, v Českých Budějovicích Teologická fakulta Jihočeské univerzity. Hned po revoluci bylo také založeno nakladatelství Portál, které se zaměřuje jak na náboženskou, tak především na pedagogickou a psychologickou literaturu

---

Moravu. Oficiálně se však Dcery Panny Marie Pomocnice nepodařilo před komunistickým převratem založit, ale někteří salesiáni se již v té době věnovali děvčatům, která projevila zájem stát se salesiánkami. Srov. KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 160.

¹⁰⁹ Jednalo se o přepracování stanov kongregace v duchu 2. vatikánského koncilu, který se konal v první polovině 60. let 20. století. Jak ale píše M. R. Křížková: „U nás převládlo mínění, že nás se to stejně netýká, protože stanovy jsou určeny pro normální salesiánský život, který u nás není možné vést.“ KŘÍŽKOVÁ, M. R. *Knha víry, naděje a lásky*. 1996. s. 167.

¹¹⁰ Po revoluci v roce 1989 byl časopis přejmenován na *Anno Domini* („AD“); na tento časopis navázal časopis *AD Speciál*. Srov. VRACOVSKÝ, J. *Chaloupky*. 2002. s. 51–52.

¹¹¹ Srov. KAPLÁNEK, M. – VÁŇOVÁ, J. *Práce v salesiánském duchu*. 2002, s. 7.

¹¹² V současné době je vydáván pod názvem *Salesiánský magazín*.

¹¹³ Po něm byl provinciálem P. Jan Komárek a P. František Blaha. V současné době je provinciálem P. Petr Vaculík (2010–2016).

¹¹⁴ Zájemcům jsou k dispozici vypracované metodické listy pro 2. stupeň ZŠ a SŠ. Srov. <http://mp.orientacnidny.cz>.

a časopisy. Salesiáni se též zapojili do aktivit v oblasti sdělovacích prostředků, např. Radio Proglas, TV Noe.

Čeští salesiáni však po revoluci nerozvíjeli své dílo pouze u nás, začali působit např. také v Bulharsku. Věnují se zde mládeži a spolupracují s místní charitou na programech pomoci potřebným lidem.¹¹⁵ V roce 2005 založili salesiáni občanské sdružení SADBA, jehož hlavní náplní činnosti je realizace dobrovolnických programů u nás i v zahraničí.¹¹⁶

V současné době jsou u nás salesiáni nejpočetnějším mužským řeholním institutem; podle údajů z první poloviny roku 2010 působí u nás 163 Salesiánů Dona Boska¹¹⁷ v 17 komunitách a 66 farnostech. Dále u nás působí také Dcery Panny Marie Pomocnice (35 řeholnic), Salesiáni spolupracovníci (563 spolupracovníků a spolupracovnic), Volontárie Dona Boska (49 žen) a Volontéři s Donem Boskem (1 člen).¹¹⁸ K Salesiánské rodině patří i řada dalších společenství a občanských sdružení (např. Salesiánské hnutí mládeže, o. s.).

---

¹¹⁵ Srov. ŘEHULKOVÁ, J. *Vliv salesiánské pedagogiky na výchovu a vzdělávání mládeže v Brně*. (diplomová práce). 2006. s. 34–35.

¹¹⁶ V současné době běží 3 programy: Cagliero – salesiánský voluntariát (pro mladé lidi ve věku mezi 18 a 30 lety, kteří chtějí prožít několik týdnů nebo celý rok v některém ze salesiánských zařízení v ČR nebo v zahraničí a podílet se na práci s místní mládeží), Salesiánští animátoři (pro mládež ve věku od 15 let, kteří se chtějí zapojit do salesiánských projektů realizovaných v ČR) a Margherita (pro mladé lidi, kteří se chtějí aktivně zapojit do výchovných projektů v rámci salesiánských zařízení v ČR). Srov. Salesiánská asociace Dona Boska, o.s. *Výroční zpráva 2009* [online]. [cit. 7. června 2011]. Dostupné z <<http://mladez.sdb.cz/materialy-ke-stazeni/vyrocní-zpravy/?cmd=download&downloadID=707>>.

¹¹⁷ Jedná se o údaje ke dni 23. 4. 2010, do tohoto počtu však není počítán biskup Karel Herbst, který je také salesiánem a salesiáni, kteří působí v zahraničí. Srov. BLAHA, František. *Provinciální kapitula 2010: Zpráva o stavu provincie sv. Jana Boska* [online]. [cit. 7. června 2011]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=610>>.

¹¹⁸ Volontéři s Donem Boskem (CDB) jsou mužskou obdobou Voluntarií Dona Boska. Viz pozn. pod čarou 105.

2. Pedagogické principy dona Boska

Výchovný systém dona Boska se již mnohokrát dostal do centra pozornosti pedagogů a vědců (a to nejen z řad salesiánů).¹¹⁹ Při zkoumání aktivit dona Boska a způsobu jeho práce s mládeží docházela veřejnost i odborníci k různým hodnocením a interpretacím. Je však třeba podotknout, že přínos jeho metody a sociální význam celého salesiánského díla byl oceňován a uznáván napříč názorovým spektrem badatelů, a to i přesto, že mnozí považovali celé dílo za zbytečně konzervativní a příliš ovlivněné katolicismem.

Chceme-li se zabývat tímto výchovným systémem, musíme v první řadě vycházet ze spisů dona Boska a z jeho korespondence, v níž se převážně věnoval právě výchovným tématům. Tento pramen je však do značné míry omezen tím, že don Bosco nikdy nenapsal žádné větší ucelené a systematické pedagogické dílo, v němž by svůj výchovný systém podrobně zmapoval. Základní charakteristiky svého preventivního systému načrtl v roce 1877 v krátkém spisu *Trattatello*¹²⁰ a ve dvou dopisech z Říma, adresovaných do valdocké oratoře (jeden byl určen pro mládež a druhý pro salesiány), které napsal v roce 1884 (tedy čtyři roky před svou smrtí).¹²¹

Vedle zkoumání těchto pramenů je tedy třeba mít na zřeteli celou osobnost dona Boska, jeho život, aktivity a iniciativy,¹²² dále pak také společenský, politický, církevní a výchovný kontext podmíněný historickou dobou. Společenský a politický kontext jsem se snažila přiblížit v předchozí kapitole. Nyní bych ho již jen krátce před tím, než přejdu k popisu don Boskovy pedagogiky, doplnila o kontext historicko-náboženský a výchovný.

Konec osmnáctého a celé devatenácté století bylo pro církev velmi bouřlivým obdobím. Na jedné straně v té době docházelo k významné sekularizaci života společnosti, na druhé straně to byla doba i určité náboženské obrody¹²³ a vzestupu papežovy autority. Nastalé

---

¹¹⁹ U nás však bohužel dosud nevyšla obsáhlejší publikace, která by výchovný systém dona Boska hlouběji zmapovala. Na Slovensku vyšel v roce 2005 překlad italské knihy Francesca Motta. Z této publikace jsem proto také vycházela při koncipování struktury této kapitoly.

¹²⁰ Název spisu *Trattatello sul sistema preventivo* lze přeložit jako Rozprava (Pojednání) o preventivním systému, volně se pak překládá jako Preventivní systém při výchově mládeže. V tomto textu budeme však užívat zkráceného italského názvu, tedy *Trattatello*. Předem je však potřeba podotknout, že tento spis je problematický tím, že vnáší do pochopení pedagogických principů dona Boska spíše zmatek než řád. Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 15.

¹²¹ Obsahem dopisu je popis dvou snů, které měl don Bosco o valdocké oratoři. Snažil se v něm popsat, co je základem pro vytváření rodinné atmosféry v oratoři a upozorňoval v něm na nedostatky, kterých se vychovatelé v dané době v oratoři dopouštěli.

¹²² Např. spis *Trattatello* napsal don Bosco až po 36 letech výchovné praxe.

¹²³ Jednou z nejviditelnějších známek náboženské obrody byla obroda již existujících náboženských řádů a vznik nových kongregací. Tento proces byl do určité míry odpovědí na nastalé společenské změny. Důležitá byla také úloha některých řádů v procesu zakládání katolického tisku, nejvýznamnější roli však tyto řády a kongregace

společenské změny stavěly před církev velké výzvy, na něž však reagovala velmi pomalu¹²⁴ a ne vždy adekvátně.¹²⁵ Toto období výstižně popisuje Josef Gelmi:

„Násilností a proticírkevní zákony, k nimž ve většině zemí vedly společenské změny vyvolané liberálními názory, posilovaly papeže v přesvědčení, že mezi zásadami Francouzské revoluce a ničením tradičních hodnot sociálních, morálních i náboženských existuje přímá souvislost. Papežové proto viděli spásu v návratu k zásadám platným před rokem 1789. (...) Až do konce století nebrali papežové vůbec ohled na ducha doby a mnohdy se jim tak podařilo propást možnost podpory oprávněných požadavků svobody a zdravého pokroku.“¹²⁶

I v této době však najdeme v církevních kruzích osobnosti, které reagovaly na nově vznikající problémy (především na změněnou sociální otázku) velmi citlivě. Vedle dona Boska v Itálii to byli např. v Německu Adolf Kolping (žil v letech 1813–1865)¹²⁷ nebo biskup Wilhelm Emmanuel Freiherr von Ketteler (žil v letech 1811–1877).¹²⁸ Don Bosco se pak inspiroval ve svém přístupu k mládeži především biskupem Karlem Boromejským (žil v letech 1538–1584), knězem Filipem Nerim (žil v letech 1515–1595),¹²⁹ a jak jsem v předcházející kapitole zmínila, biskupem a humanistou Františkem Saleským (žil v letech 1567–1622)

Bouřlivá společenská atmosféra 19. století a rozsáhlá sekularizace významně zasáhla i do oblasti vzdělávání. Stát očekával od škol, že budou nejenom šířit základní gramotnost a dobré morální hodnoty, ale také připravovat žáky pro život v občanské společnosti a ve světě práce a zároveň podporovat jejich individuální rozvoj.¹³⁰ Je to období mnoha význačných

---

sehrály při rozšiřování vzdělávacích institucí. Srov. McLEOD, H. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789–1989)*. 2007. s. 70–71.

¹²⁴ Např. první encyklika *Rerum novarum*, která se věnovala dělnické otázce, a již církev zaujala oficiální stanovisko k sociální otázce, se objevila až v roce 1891. Srov. RAHNER, Karl. Všeobecný úvod. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1995. s. 21.

¹²⁵ Takovýmto neadekvátním krokem byl např. ze strany papežů zákaz italským katolíkům zúčastnit se parlamentních voleb. Srov. KADLEC, J. *Dějiny katolické církve III*. 1993. s. 441.

¹²⁶ GELMI, J. *Papežové*. 1994. s. 228.

¹²⁷ Adolf Kolping se nejprve vyučil obuvníkem a poté se stal knězem. Ve své činnosti se zaměřil obdobně jako don Bosco na chudou mládež, především tovaryše. V roce 1849 založil tovaryšský spolek, který se později stal centrem všech katolických tovaryšských spolků v Evropě a severní Americe. Kolping se snažil podílet na obnově církve i společnosti. Při řešení sociálních problémů se neobracel pouze na politiky, ale na všechny občany: „Každý občan státu má povinnost, v rámci svých sil, napomoci nastolení pořádku, práva a zákona ... a snažit se vymýtit zlo.“ Srov. Kolpingovo dílo České republiky. *Adolph Kolping* [online]. [cit. 12. června 2008]. Dostupné z <<http://www.kolping.cz/kolping.aspx>>.

¹²⁸ Wilhelm Emmanuel Freiherr von Ketteler vystudoval práva a do roku 1838 působil jako právník ve státních službách. Poté vystudoval teologii a v roce 1844 byl vysvěcen na kněze. V roce 1848 pronesl své první velké kázání s názvem „Velké sociální otázky dnešní doby“. V roce 1850 byl vysvěcen na biskupa. Aktivně se účastnil 1. Vatikánského koncilu. Srov. GANZER, K. *Bischof Wilhelm Emmanuel Freiherr von Ketteler*. 2002. s. 7–8.

¹²⁹ Filip Neri založil v Římě oratoř pro opuštěnou mládež, která spočívala v propojení náboženské výuky a rozvíjení kultury. Srov. KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. (disertační práce). 2003 s. 134.

¹³⁰ Srov. IPFLING, H. J. – CHAMBLISS, J. J. Western education in the 19th century. In *The New Encyclopaedia Britannica*, 1993, svazek osmnáctý, s. 42.

pedagogů a myslitelů: J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi, F. W. A. Fröbel, J. F. Herbart. Jejich myšlenky ovlivnily také italskou pedagogiku.

Italská pedagogika 19. století byla ovlivněna především silnou tradicí katolického pedagogického myšlení, jež akcentovala tradiční náboženské hodnoty, ale také se v ní již začaly objevovat snahy o výchovu respektující přirozenost, autonomii a možnosti dítěte (tak jako v celé tehdejší Evropě).¹³¹ Mezi významné italské pedagogy té doby patřili např. A. Rosmini, A. Aporti, R. Lamburschini, G. A. Rayneri či G. Allievo.¹³² Důležitou inspirací pro dona Boska bylo i rozsáhlé pedagogické hnutí, které vzniklo právě v oblasti Piemontu a které se zasazovalo o lidové vzdělávání a výchovu.¹³³

Výchovné úsilí dona Boska zaměřené na lidové vrstvy tedy nebylo ve své době ojedinělé (a to ani v církevních kruzích). Cílem této kapitoly je proto zmapovat, v čem tkví specifika jeho přístupu.

2.1 Preventivní systém dona Boska

Výchovný přístup dona Boska bývá nejčastěji nazýván jako „preventivní systém“.¹³⁴ Mnozí však upozorňují, že výraz „systém“ se pro označení jeho pedagogického díla příliš nehodí. Pokud vyjdeme z definice systému, kterou uvádí *Ottův slovník naučný*, jakožto „spořádání sourodých poznatků k vědeckému celku, jejichž porůzná mnohost uvádí se v takový přehled a jednotu, aby vidno bylo, jak vyvozeny jsou z jednoho principu všeobecného“,¹³⁵ pak musíme souhlasit s tím, že díla dona Boska z oblasti pedagogiky jsou do značné míry neúplná, nepřehledná a neucelená a nelze je z tohoto pohledu označit za souvislý, homogenní systém. Francesco Motto však zastává názor, že výraz „systém“ je třeba spíše chápat v odvozeném smyslu jako „styl“ výchovného působení, který v tomto konkrétním případě vychází z důsledné aplikace etických principů, které se tak stávají jednotícím prvkem dílčích aspektů. Francesco Motto k tomu dále dodává:

---

¹³¹ Srov. JÚVA, V. sen. & jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. 2007. s. 40–41.

¹³² Don Bosco navštěvoval na turínské univerzitě přednášky o pedagogice prof. Aportiho a prof. Rayneriho. Srov. KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 2. Don Bosco a salesiáni byli také v úzkém kontaktu s Giuseppe Allievem. Srov. PRELLEZO, J. M. Giuseppe Allievo negli scritti pedagogici salesiani. (G. Allievo, jak je nahlížen ve spisech salesiánských pedagogů, přel. aut.). *Orientamenti pedagogici*, 1998, roč. 45, č. 267, s. 393–419.

¹³³ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 17.

¹³⁴ Sám toto označení použil např. ve spisu *Trattatello*. Srov. BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 145.

¹³⁵ Přesněji, toto je definice pojmu „soustava“, na nějž je odkazováno u hesla „systém“. OTTO, J. a kol. Don. In *Ottův slovník naučný*. Dvacátý třetí díl. 1905. s. 732.

„Preventivní systém dona Boska je možné označit za komplex vzájemně propojených historických prvků, přístupů i formulací (...) je konkrétní a osvědčenou pedagogikou, již provází uvážené osvojení si principů, metod, prostředků a institucí a která dosáhla výborných výsledků.“¹³⁶

Výraz „styl“ se tedy jeví pro označení výchovného přístupu dona Boska jako přiléhavější a odpovídá také definici výchovného stylu, kterou uvádí Jan Čáp:

„Termín způsob výchovy, popř. výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty, zejména emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se též volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na ně.“¹³⁷

Na druhou stranu však můžeme říci, že se jedná o relativně uspořádaný komplex vzájemně provázaných prvků, zakládajících se na výchovné praxi dona Boska, která nepomýjela ani teoretické poznatky. V tomto smyslu lze potom mluvit o výchovném systému.¹³⁸ Proto se budu i nadále v této kapitole držet zaužívaného výrazu „systém“.

Svůj výchovný systém vymezil don Bosco ve spisu *Trattatello* jako systém preventivní oproti systému represivnímu. Represivní systém lze podle něj úspěšně uplatnit pouze u dospělých, např. u vojáků, ne však u dospívajících. Se svým úsilím o preventivní výchovné působení nebyl ve své době osamocený: „D. Bosco se inspiroval preventivním systémem, ale tento systém neobjevil, pouze jej aplikoval novými ojedinělými formami.“¹³⁹ Jeho preventivní systém tak zaujímá v oblasti preventivních přístupů významné postavení.

Výraz preventivní, resp. prevence, pochází z latinského „*praevenio*“, což se překládá jako jít napřed, předejít, předstihnout, ale také zabránit či překazit.¹⁴⁰ Obecně je tedy prevence chápána jako něco, co má něčemu předcházet, před něčím chránit. V *Pedagogickém slovníku* je tento termín více specifikován jako „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejm. onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům.“¹⁴¹

Sám don Bosco při srovnávání systému preventivního a represivního ve spisu *Trattatello* zdůrazňoval právě to, že v preventivním systému nejde v první řadě o potrestání těch, kteří poruší pravidla, ale o to, aby byly zajištěny takové podmínky, které znemožní

¹³⁶ MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 16. (přel. aut.).

¹³⁷ ČÁP, J. Celkový způsob (styl) výchovy. In *Psychologie pro učitele*. 2001. s. 303.

¹³⁸ Takovéto chápání výrazu „systém“ lze, podle mne, odvodit z definice výrazu „výchovný systém“, kterou nalezneme v *Pedagogickém slovníku*: „Relativně uzavřený komplex výchovy a vzdělání, včetně teoretických zdrojů i praktických vyústění, příp. praktických zkušeností.“ PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Výchovný systém*. In *Pedagogický slovník*. 2003. s. 280.

¹³⁹ KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 2.

¹⁴⁰ Srov. KÁBRT, J. a kol. *Praevenio*. In *Latinsko-český slovník*. 1970. s. 339.

¹⁴¹ PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Prevence*. In *Pedagogický slovník*. 2003, s. 178.

porušování předem jasně stanovených pravidel.¹⁴² Preventivní výchovou se tedy don Bosco snažil předcházet vzniku patologických situací a následně patologického chování mládeže. Výhodiskem pro tuto výchovu pak byla víra dona Boska v sílu dobra, které je přítomné v každém člověku.

Don Bosco citlivě reagoval na sociální problémy své doby a na potřeby mladých lidí, zvláště těch, kteří byli ohroženi celkovým fyzickým, psychickým a morálním úpadkem. Jeho prvotní snahou bylo poskytnout právě jim kvalitní výchovné a sociální zázemí,¹⁴³ a tím zároveň také chránit celou společnost. Preventivní přístup dona Boska charakterizují dva základní pojmy – ochrana a podpora – tyto pojmy pak můžeme vnímat, jak uvádí Francesco Motto,¹⁴⁴ ve dvou kontextech: jak v kontextu sociální asistence, tj. ve smyslu sociální podpory, ochrany a pomoci,¹⁴⁵ tak v kontextu pedagogiky, tj. jako ochranu výchovného prostředí a podporu všestranného rozvoje mladého člověka, s přihlédnutím ke konkrétním dispozicím každého jednotlivce a jeho individualitě. Takto chápaná prevence byla charakteristická i pro oratoře, které don Bosco zakládal.

2.1.1 Oratoř dona Boska

Protože salesiánské oratoře můžeme považovat za stěžejní salesiánská díla, krátce se nyní ještě zastavím u ideje oratoře, jak ji chápal a rozpracoval don Bosco.

Výraz oratoř pochází z italštiny¹⁴⁶ ze slova „orace“, tj. modlitba, a svým názvem tak poukazuje na své hlavní poslání. Jak jsem již v jedné z předcházejících kapitol zmínila, první oratoř v Turíně založil don Cocchi.¹⁴⁷ V jeho oratoři se však postupem času původní smysl tohoto označení vytratil. Bylo to dáno především tím, že výrazně oddělil prostor pro modlitbu a pro rekreaci – ve farním kostele byl prostor pro modlitbu a katechismus, v oratoři pak pro hry a zábavu.¹⁴⁸

Don Bosco převzal ideu oratoře v jejím původním smyslu, tzn. jako místo, kde se modlí. Tento smysl oratoře byl pro něj vždy základní a prioritní, ne však jediný. Na vývoji jeho díla můžeme dobře sledovat obohacování tohoto základu. Na začátku svého působení

---

¹⁴² Srov. BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 145–146.

¹⁴³ Proto se také jeho snahy upínaly k zakládání večerních škol, „dětských domovů“, dělnických sdružení a k řešení problému analfabetismu, volného času, chudoby atd.

¹⁴⁴ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 24.

¹⁴⁵ Don Bosco sám vyhledával chlapcům zaměstnavatele a dohlížel na jejich pracovní podmínky. Srov. kapitola 1.2.3 a 1.2.4.

¹⁴⁶ Potažmo z latiny: „oratio“.

¹⁴⁷ Srov. pozn. pod čarou 39.

¹⁴⁸ Srov. BOSCO, T. *Don Boskova oratoř*. 2004. s. 4.

(1841) don Bosco otevřel pro chlapce sváteční oratoř, která fungovala o nedělích a svátcích. V ní don Bosco chlapcům nabízel lekce katechismu, příležitost k přijímání svátostí a potom také různé formy zábavy (cvičení, hry, vycházky apod.). Můžeme tedy říci, že hned od počátku oratoře sledoval don Bosco dva základní cíle: 1) nabízet chlapcům náboženskou výchovu a 2) zabavit je ve volném čase tak, aby neměli příležitost k špatnostem. V roce 1845 se sváteční oratoř¹⁴⁹ rozrostla i o večerní školu, kde vyučoval psaní, čtení, kreslení, zpěv apod. V roce 1847 u sebe ubytoval prvního chlapce, kterému poskytl celkové zázemí domova. Oratoř se v následujících letech pomalu začala proměňovat v útulek či internát pro řemeslníky a studenty, v němž však nebyla důležitá jen střecha nad hlavou, ale celé výchovné zázemí. Původní sváteční oratoř se tak rozrostla a proměnila v komplexní integrované výchovné prostředí, zahrnující domov, školu, dílnu, kostel, hřiště a rodinu.¹⁵⁰

Don Boskova oratoř se od ostatních podobných děl lišila v základních charakteristikách, které jasně pojmenovává dokument *Pastorale giovanile salesiana – quadro di riferimento fondamentale* (Salesiánská pastore mládeže – základní vztahový rámec):

„1) od pouhých katechezí přešla k přítomnosti, účasti na životě chlapce i s jeho potřebami a problémy; 2) od „časově omezených chvil“ k „plnému úvazku“, který zabral celou neděli a který se uskutečňoval i přes týden osobními kontakty a aktivitami; 3) od programu, který byl omezen pouze na katecheze, k výchovně pastoračnímu programu, který byl charakterizován všestranností: prvky takového programu byla hra, divadlo, hudba a zpěv, škola, skupiny...; 4) od instituce, která byla postavena na dospělých, ke společenství chlapců, které se vyznačovalo přítomností mladých vychovatelů, touhou být spolu a otevřeností ke všem; 5) od zaměřenosti na program k zaměřenosti na osoby a vzájemné vztahy; 6) od charakteru farnosti k misijnímu rozměru: oratoř byla otevřena i těm, kteří nechodili do kostela a neviděli v něm východisko pro svůj náboženský život a pro své osobní problémy.“¹⁵¹

2.2 Cíl výchovy dona Boska

Preventivní výchovu si don Bosco zvolil jako konkrétní způsob výchovy, která má na zřeteli dobro společnosti i církve. Svým výchovným působením neusiloval přímo o změnu dobového společenského pořádku, ale šlo mu především o konkrétní pomoc reálným lidem, kteří byli hlubokými společenskými změnami, jimiž v té době procházela celá italská

¹⁴⁹ V té době se již oratoř dona Boska nacházela v periferní čtvrti Valdoko.

¹⁵⁰ Don Bosco tak ve své snaze uspořádat oratoř i další výchovná zařízení po vzoru rodiny nevědomky následoval Pestalozziho. Srov. KAPLÁNEK, M. Don Bosco a salesiánský výchovný styl. *Teologické studie*, 2004, roč. 5, č. 2, s. 45–54.

¹⁵¹ Dicastero per la Pastorale Giovanile, SDB, *Pastorale giovanile salesiana – quadro di riferimento fondamentale*. (Salesiánská pastore mládeže – základní vztahový rámec, přel. aut.) Roma: Editrice S.D.B. 1998, s. 59. Citováno podle PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastore nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 14.

společnost, zasažení nejtíživěji, tj. o pomoc opuštěné, negramotné, nezaměstnané mládeži. Jako kněz se však nesnažil pouze o pomoc v hmotné nouzi a narovnání sociálních nespravedlností. Cíle svého výchovného působení proto formuloval následovně: formovat člověka, který by byl zároveň dobrým křesťanem a statečným občanem.¹⁵²

Don Bosco se touto cestou snažil odpovídat na požadavky doby, na změněnou celospolečenskou situaci, zároveň si však uvědomoval následky, které s sebou nesla násilná sekularizace mnoha oblastí života, nekritické odmítání tradice církve a nadpřirozeného rozměru člověka jako takového, a proto se duchovní rozměr jeho výchovy stal nezanedbatelnou součástí celého výchovného systému. Na tento důležitý prvek v preventivním systému dona Boska upozorňuje též Francesco Motto, když píše, že jeho (don Boskův) pedagogický přístup může být pochopený pouze tehdy, pokud plně přijmeme i jeho duchovní obsah.¹⁵³ Don Bosco to ve spisu *Trattatello* vyjádřil ještě nekompromisněji: „...preventivní systém může úspěšně používat pouze křesťan.“¹⁵⁴

Podstatné rysy dobrého křesťana načrtl don Bosco v roce 1848 v knížce *La Chiave del Paradiso*,¹⁵⁵ patří mezi ně např. modlitba, přátelská otevřenost pro druhé (především pro chudé, opuštěné, nevzdělané a vyloučené na okraj společnosti), poslušnost vůči autoritám, trpělivost při snášení příkoří a chudoby, začlenění do katolické církve. Zároveň pak kladl důraz na to, že dobrý křesťan je členem občanské společnosti, a proto má pracovat v její prospěch, nemá jí škodit ani jí být přítěží. Sám se totiž již na počátku svého kněžského působení seznámil s prostředím věznic, s bídou a nesnázemi mladých vězňů.¹⁵⁶ Jeho snahou však bylo angažovat se nejen v práci s nimi, ale šlo mu celkově o výchovu ohrožené mládeže. V jednom ze svých rozhovorů k tomu poznamenal:

„Naše činnost se zaměřuje na všeobecné vzdělávání, mravní výchovu zanedbané nebo opuštěné mládeže, abychom ji chránili před zahálkou, zločinem, potupou, dokonce i vězením... Snažíme se vyprázdnit věznice, zkrátka, jde nám o to, abychom vychovávali dobré občany, kteří by nebyli na přítěž veřejným autoritám, ale naopak by byli jejich oporou při zachovávání pořádku, spokojenosti a pokoje ve společnosti.“¹⁵⁷

¹⁵² Tuto myšlenku také vložil např. do *Pravidel pro salesiánské spolupracovníky*, které připravil v roce 1876, a kde o jejich úloze píše: „...připravují dobré křesťany pro církev a statečné občany pro občanskou společnost.“ MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 45. (přel. aut.).

¹⁵³ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 41.

¹⁵⁴ BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 147. (přel. aut.).

¹⁵⁵ Název tohoto díla můžeme překládat jako „Klíč od ráje“, do češtiny toto dílo nebylo přeloženo. Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005, s. 42–43.

¹⁵⁶ Srov. kapitola 1.2.3.

¹⁵⁷ *Bolletino Salesiano*. 1883, roč. VII, č. 8, s. 127–128. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 46. (přel. aut.).

Tyto dva cíle – dobrý křesťan a statečný občan – považoval don Bosco za úzce propojené, a to v hierarchické jednotě. Primární pro něj byly cíle duchovní, kterým jsou podřízeny všechny ostatní. Pietro Braidó vyjádřil propojenost těchto dvou cílů tak, že výchovný ideál dona Boska spočívá v nelehkém sjednocení tradičního věřícího a občana nového pořádku, tzn. že dobrý křesťan má být i statečným občanem.¹⁵⁸ Cílem snahy vychovatele tedy podle dona Boska má být občanská, mravní a intelektuální výchova mládeže.¹⁵⁹ Jinými slovy toto rozvádí Francesco Motto:

„(...) jde o takovou výchovu, aby člověk dokázal sám v sobě sjednotit všechny prvky lidské bytosti: tělesnou stránku, city, psychiku, rozum, nadpřirozený rozměr, svobodného a tvořivého ducha, který by vystihoval podstatu jeho bytosti, a to samozřejmě v souvislosti s vnějšími podmínkami, zvyklostmi a náhodnými situacemi.“¹⁶⁰

Donu Boskovi šlo tedy především o integrální výchovu celého člověka. Tento cíl je třeba mít na zřeteli i při zkoumání dalších prvků výchovného systému dona Boska.

2.3 Pilíře pedagogického systému dona Boska

Ve spisu *Trattatello* označil don Bosco za základní pilíře svého systému triádu: rozum, víra a laskavost.¹⁶¹ Smysl těchto „nosných sloupů“ a jejich vzájemný vztah však bývají různě interpretovány, a to v důsledku jejich nejasné formulace ve spisech dona Boska. Francesco Motto toto shrnuje následovně:

„Někteří vědci uznávají obsahovou, tedy konečnou hodnotu tří prvků, ale jiní jim připisují jen instrumentální a metodologický význam nebo se uchylují k dalším zlehčením, přičemž rozlišují cíle, principy, metody, kritéria, podmínky, kategorie.“¹⁶²

Přes různosti ve svých interpretacích se ale odborníci shodují na tom, že tyto tři prvky jsou vzájemně propojené a všechny další prvky systému jsou na ně úzce napojeny.

2.3.1 Rozum

Ve výčtu základních prvků svého výchovného systému jmenuje don Bosco na prvním místě rozum (italsky „ragione“).¹⁶³ Francesco Motto uvádí: „V preventivním systému se tedy

¹⁵⁸ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 48.

¹⁵⁹ Srov. BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 149.

¹⁶⁰ MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 40. (přel. aut.).

¹⁶¹ Srov. BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 145–146.

¹⁶² MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 51–52. (přel. aut.).

¹⁶³ Zdůrazněním úlohy rozumu a svobodné vůle vychovávaných don Bosco zřetelně navázal na pedagogické

rozum jeví jako základní výchovný prostředek.¹⁶⁴ Tento prvek se v něm vyskytuje v různých polohách. Jak sám don Bosco v jednom rozhovoru podotkl: „Vychovatel totiž musí být přesvědčený, že všichni nebo téměř všichni tito mladí mají přirozenou inteligenci...“¹⁶⁵ Nejedná se však pouze o předpoklad jisté inteligence u vychovávaného, don Bosco byl přesvědčen, že právě tento přirozený (zdravý) rozum umožňuje každému člověku poznávat „dobro“. Velkou pozornost proto don Bosco věnoval výchově rozumu prostřednictvím studia.¹⁶⁶

S rozumem don Bosco spojoval také vychovatelovu schopnost přizpůsobit se různým situacím, respektovat jedinečnou cestu a růst každého mladého člověka a zároveň rozpoznávat a nabízet mu vhodnou formou a metodou to, co potřebuje ke svému rozvoji a zrání. Cílem výchovného úsilí vychovatele pak má být „lidská normalita, tj. za všech okolností si počínat přirozeně, rozumně, normálně.“¹⁶⁷

Proto don Bosco kladl důraz na rozumné požadavky ze strany vychovatele na vychovávaného, na otevřený, vzájemně se respektující dialog mezi vychovatelem a vychovávaným. K tomu podotýká Jaroslav Kopecký: „Rozumnost výchovy nespočívá jen v tom, že vychovatel dává správné pokyny a směrnice. Ještě důležitější je, aby tyto pokyny uznali za rozumné a přijali za své i svěřenci.“¹⁶⁸

Vedle rozumu kladl don Bosco další dva prvky: víru a laskavost. Ve vztahu k těmto prvkům má rozum roli ochránce korektního výchovného vztahu. Na druhou stranu víra a laskavost vyvažují roli rozumu, jehož hranic (a to jak na straně vychovávaného, tak na straně vychovatele) si byl don Bosco plně vědom.

2.3.2 Víra

Víra či náboženství (italsky religione) v don Boskově systému nestojí v opozici vůči rozumu, ale rozum (rozumnost) je cestou k víře. Dokonce se dá říci, že: „nejvyšší formou lidského rozumu či rozumnosti je přijetí Božího tajemství.“¹⁶⁹ Vlastní víra dona Boska měla velký význam pro celé jeho dílo. Na její utváření měla velký vliv jeho matka a kněží, kteří jej

---

zásady A. Rosminiho. Srov. KAPLÁNEK, M. Don Bosco a salesiánský výchovný styl. *Teologické studie*, 2004, roč. 5, č. 2, s. 45–54.

¹⁶⁴ MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 59. (přel. aut.).

¹⁶⁵ Braidó, P. *Vychovávateľ don Bosco*, s. 196. Citováno podle MOTTO, Francesco. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 53. (přel. aut.).

¹⁶⁶ Don Bosco se snažil zprostředkovat mladým lidem vzdělání pro ně přístupným způsobem. Sám napsal několik učebnic, které byly využívány nejen v salesiánských ústavech. Srov. kapitola 1.2.4.

¹⁶⁷ KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 23.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 24.

¹⁶⁹ MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 63. (přel. aut.).

formovali před vstupem do semináře i v jeho průběhu.¹⁷⁰ Křesťanské hodnoty stály nejen v čele jeho hodnotové hierarchie, ale zcela konkrétním způsobem se projevovaly v jeho životě a působení. Don Bosco byl přesvědčen, že pravá výchova není možná bez duchovního základu.¹⁷¹

Cílem vlastní výchovy pak je rozvinout v mladém člověku smysl pro duchovní život, smysl pro Boha.¹⁷² V této souvislosti bych zmínila tři důležitá témata, která jsou s duchovním životem úzce spojena. Jsou to: „poslední věci člověka“, jednota s církví a papežem, dobročinnost a apoštolát.

Téma smrti bylo v době dona Boska každému blízké. Mnozí chlapci, kterým se věnoval, byli sirotci, nebo ztratili někoho z rodiny v důsledku válek, nepokojů a hladomorů. Na druhou stranu se jim snažil don Bosco přiblížit smrt jako okamžik setkání s Bohem, který není pouze soudcem, ale také milujícím otcem. K tomu využíval každé příležitosti, důležitou úlohu v tom měla tzv. cvičení dobré smrti. Důležitost přípravy na smrt také často připomínal při večerním „slůvku na dobrou noc“,¹⁷³ či v myšlence na rok, tzv. strenně. S tímto tématem také souvisí don Boskův požadavek na to, aby bylo chlapcům umožněno často přijímat svátosti (eucharistie a svátost smíření) a utvářet osobního vztahu s Bohem. Důrazně však vychovatele varoval: „Není možné chlapce nesvobodně nutit, aby často přistupovali k svátostem. Je třeba je jen povzbuzovat a dávat jim tuto možnost.“¹⁷⁴

Dalším významným tématem byla pro dona Boska jednota s církví a papežem. Tuto jednotu připomínal jak ve svých promluvách, tak novinách nebo knihách, které vydával pro mládež. Do popředí toto téma vystupovalo především v revolučním období. Když papež odmítl podpořit italské národně-osvobozené hnutí, vzbudil tím nevoli i v řadách kněží. Don Bosco se však v této době postavil pevně za papeže a svými aktivitami se snažil čelit protináboženským a proticírkevním útokům.¹⁷⁵

Posledním tématem z této trojice je dobročinnost a apoštolát. Don Bosco chápal každodenní dobročinnost (duchovní i hmotnou) jako konkrétní projev víry. Od chlapců

---

¹⁷⁰ Srov. kapitola 1.2.1, 1.2.2 a 1.2.3.

¹⁷¹ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 64.

¹⁷² Srov. KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. (disertační práce). 2003. s. 140.

¹⁷³ Don Bosco využíval nejrůznějších příležitostí k tomu, aby chlapcům, ať již osobně či hromadně, řekl nějakou dobrou myšlenku, nad kterou by mohli přemýšlet – za vhodnou příležitost považoval také večerní chvíli, než šli chlapci spát. Takto vznikla tradice tzv. slůvek na dobrou noc, která čerpala myšlenky z událostí uplynulého dne.

¹⁷⁴ BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 148. (přel. aut.).

¹⁷⁵ Srov. kapitola 1.2.4.

vyžadoval čínorodost, velkodušnost a altruismus: „Jestliže si můžete navzájem posloužit nebo pomoci dobrou radou, udělejte to. (...) Pravá láska nám přikazuje snášet trpělivě chyby druhých a snadno odpouštět urážky, kterých se nám dostává, my však nesmíme nikoho urážet...“¹⁷⁶ V apoštolátu, hlásání evangelia, pak viděl don Bosco vrchol dobročinnosti. Proto vedl chlapce k aktivnímu prožívání víry a křesťanských hodnot.

2.3.3 *Laskavost*

Snad ještě častěji než termín laskavost (italsky amorevolezza) používal don Bosco pojmy jako láska, něžnost, trpělivost a dobrota. Všemi těmito pojmy se však snažil vystihnout to, co mělo být charakteristické pro ústavy a oratoře, které zakládal, tj. snaha vychovatelů vytvářet ve společenství rodinnou atmosféru. Ačkoliv v době dona Boska nepatřila laskavost k nejrozšířenějším formám rodinné výchovy, velký důraz kladl právě na ni: „Laskavost je láska projevovaná slovy, skutky, dokonce i výrazem tváře a očí.“¹⁷⁷ Opět můžeme říci, že dona Boska i v tomto bodě silně ovlivnila výchova jeho matky, která dokázala v situaci, kdy musela sama vychovávat tři syny, uplatnit a sladit při jejich výchově jak lásku mateřskou (vlídnou, nezištnou, něžnou), tak lásku otcovskou (pevnou a náročnou).¹⁷⁸

V *Dopise z Říma* don Bosco shrnul důležité aspekty laskavosti.¹⁷⁹ V první řadě kladl důraz na to, že nestačí, aby vychovatel chlapce miloval, ale že je třeba, aby oni sami (chlapci) poznali a cítili, že jsou milováni. „Kdo ví, že je milovaný, miluje, a ten, kdo je milovaný, dosáhne všeho, zejména u chlapců.“¹⁸⁰ Don Bosco doporučoval jako nejlepší způsob, jak může vychovatel projevit svou lásku chlapcům a získat si jejich důvěru, společné prožívání chlapeckých radostí, přímou, aktivní a do jisté míry neformální účast vychovatele na chlapeckých aktivitách.

Francesco Motto k tomu však podotýká, že nelze zaměňovat tento „důvěrný vztah“ mezi vychovatelem a vychovávaným za pouhý „kolegialismus“, naopak, tento vztah má, tak

---

¹⁷⁶ BOSCO, J. *Vydané dílo*. Svazek 29. s. 77. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 73–74. (přel. aut.).

¹⁷⁷ BOSCO, D. *Il metodo preventivo*. (Preventivní metoda, přel. aut.). Citováno podle KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 20.

¹⁷⁸ Srov. BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 12.

¹⁷⁹ Tyto aspekty laskavosti najdeme i v *Oběžníku o trestech*, který byl napsán ve stejné době jako dopisy z Říma, tj. v 80. letech 19. století, ale jehož autorem don Bosco zřejmě nebyl. Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 81.

¹⁸⁰ BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 157. (přel. aut.).

jako v rodině, odpovídat na základní potřeby mladých lidí, které souvisí s rozvojem jejich osobnosti, tj. na potřebu jistoty, důvěry, stability, na potřebu identifikovat se se vzory atd.¹⁸¹

Rozum a víra pak slouží jako „ochranné prostředky“, které chrání laskavost před sentimentálním úpadkem nebo jakýmikoliv chorobnými změnami.

2.4 Vychovatel

Podstatnou roli v celém výchovném systému dona Boska má vychovatel. Don Bosco vyžadoval od vychovatelů pedagogickou zručnost a schopnost vstupovat do vztahů, ale také jasnou vlastní identitu; vychovatelem podle něj nemůže být každý. Výchova pro něj není jen nějakým druhem práce, ale je spíše životním stylem vychovatele. Francesco Motto vyjádřil důležitost role, kterou má vychovatel, následovně: „preventivní systém dona Boska se identifikuje s postavou vychovatele, tak velká důvěra je mu totiž prokazována.“¹⁸²

Neznamenalo to však, že by vychovatelem mohl být pouze člověk s diplomem. Don Bosco tvrdil, že studovat se naučíme studiem, vychovávat vychováváním a životu pouze žitím.¹⁸³ Proto také svěřoval vychovatelské úkoly i např. patnáctiletým chlapcům. Tímto způsobem je vedl k samostatnosti a zodpovědnosti.

2.4.1 Asistence – přítomnost vychovatele

Hlavní a nejdůležitější úkol pro vychovatele viděl don Bosco v asistenci¹⁸⁴ – stálé, osobně zaangażované přítomnosti vychovatele po boku vychovávaného, která vychází z autentického osobního vztahu mezi vychovatelem a mladým člověkem. Don Bosco byl přesvědčen, že účinnost výchovného působení záleží právě na kvalitě tohoto vztahu, na kvalitě přítomnosti vychovatele.

Vychovatelova přítomnost má pak dvojí preventivní funkci: 1) prosazovat každé možné dobro a 2) bránit zlu.¹⁸⁵ Důležitým aspektem takto chápané asistence je tedy to, že nejde o to, aby vychovatel zkoušel, jestli mladý člověk dokáže v běžném každodenním životě jednat správně, ale především má svou přítomností vytvářet takové podmínky, které

---

¹⁸¹ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 86.

¹⁸² Tamtéž, s. 90. (přel. aut.).

¹⁸³ Srov. KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 66.

¹⁸⁴ Z lat. assistere = postavit se u někoho; stát, být u něčeho přítomen. KÁBRT, J. a kol. *Praevenio*. In *Latinsko-český slovník*. 1970, s. 44.

¹⁸⁵ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 103–104.

napomáhají zdravému rozvoji osobnosti mladého člověka a které zároveň omezí příležitosti k nesprávnému jednání, k porušování pravidel.¹⁸⁶

Aby bylo možné takovéto podmínky vytvářet, musí sama asistence splňovat dvě podmínky. První je, že se jedná o neustálou výchovnou přítomnost, tzn. že vychovatel je u mladých přítomen jak fyzicky, tak duševně. Vychovatel není pouhým dozorcem činností mladých, ale sám se podílí na jejich aktivitách a svým jednáním tak nabízí mladým lidem důležitá kritéria pro rozhodování o vlastním životě. V *Dopise z Říma* to vyjádřil don Bosco následovně:

„Aby se tak, že se budou cítit milovaní i s tím, co se jim líbí, ve chvílích kdy se vychovatelé účastní na jejich chlapeckých zábavách, naučili vidět lásku i v tom, co se jim přirozeně líbí méně – v disciplíně, v studiu, v sebezapření, a aby se to naučili dělat duchaplně a s láskou.“¹⁸⁷

Druhou podmínkou je to, že se jedná o individuální přítomnost vychovatele, tzn. že vychovatel vnímá nejen celou skupinu, ale věnuje individuální pozornost každému mladému člověku jakožto jedinečné osobnosti. V této souvislosti zdůrazňoval don Bosco dobrou znalost jmen chlapců¹⁸⁸ a individuální vedení každého z nich.

Obě podmínky opět don Bosco vyzdvihl v *Dopise z Říma* a vychovatele v něm pak upozorňoval na konkrétní nedostatky jejich asistence:

„Představení už nebyli duší přestávek. Většina z nich se procházela, debatovala mezi sebou a vůbec si nevšímalí, co dělají chlapci. Jiní přihlíželi, jak se ostatní baví, ale o chlapce se nezajímali. Někteří přihlíželi jen z dálky, ale nevšímalí si toho, zda někdo nejedná špatně.“¹⁸⁹

Jak bylo dobré porozumění asistenci pro dona Boska důležité lze poznat také z rad, které sepsal pro salesiánské ředitele výchovných ústavů. V jednom bodě těchto tzv. *Důvěrných rad pro ředitele* don Bosco napsal: „Pokud můžeš, proživej čas rekreace mezi hochy. Snaž se soukromě povzbudit srdečným slůvkem každého, kdo to potřebuje a kdykoli se ti naskytne příležitost.“ Na jiném místě pak napsal: „Snaž se poznat své žáky tím, že mezi nimi prožiješ co nejvíce svého volného času.“¹⁹⁰

---

¹⁸⁶ Zde se např. konkrétně projevuje požadavek dona Boska na rozumné požadavky vychovatele vůči vychovávanému.

¹⁸⁷ BOSCO, D. *Dopis z Říma* z 10. května 1884. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 155. (přel. aut.).

¹⁸⁸ Don Bosco si byl vědom, že jmenovité oslovení vzbuzuje důvěru u druhého a odráží respekt k jeho osobnosti. Srov. KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 57–61.

¹⁸⁹ BOSCO, D. *Dopis z Říma* z 10. května 1884. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 155. (přel. aut.).

¹⁹⁰ BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 305.

Na druhou stranu si však don Bosco také uvědomoval, že jednou z největších překážek, která znesnadňuje vychovateli jeho snahu o stálou, osobně zaangażovanou přítomnost, je to, zda dokáže komunikovat s mladými lidmi vhodným způsobem. V souvislosti s tím kladl velký důraz na to, aby vychovatel neblokoval osobní komunikaci očekáváním větší ochoty ze strany mladých lidí otevřít se a překonat nedorozumění, nedůvěru a odstup, ale aby sám u sebe a u mladých lidí rozvíjel různé komunikační prostředky a prosazoval dialog „face to face“.¹⁹¹

2.4.2 Otec, bratr a přítel – role vychovatele

Kladl-li don Bosco tak velký důraz na přítomnost vychovatele mezi mladými, na osobní vztah mezi vychovatelem a vychovávaným, ve spisu *Trattatello* také naznačil, jak konkrétně se má v tomto vztahu projevovat role vychovatele: „Vychovatel bude vždy přítelem chovance (...) své učitele i představené bude považovat (chovanec, pozn. aut.) za otce a bratry“.¹⁹² Tuto „trojroli“ vychovatele připomínal don Bosco často všem salesiánským ředitelům a vychovatelům ve výchovných ústavech.

Už vzhledem k důrazu, jaký kladl don Bosco na rodinnou atmosféru ve svých ústavech, byla pro něj u vychovatele prvořadá role otce. Naplňovat ji má každý vychovatel, především ale ředitel výchovného ústavu. Vychovatel tedy má být nositelem autority a vzorem pro nalezení vlastní identity. Tato autorita je určována důvěrou, kterou mu věnují vychovávaní. Přijetí otcovské role však také klade na vychovatele nárok nevzdat se za účelem získání přízně chlapců osobní odpovědnosti za jejich výchovu, naopak jde o to nebát se nutné konfrontace a trvat na přiměřených nárocích. Jaroslav Kopecký k tomu dodává: „Otcovství nespočívá v neomezených ústupcích ani v sentimentální laskavosti, nýbrž v neustálém nabízení svých kvalit a své služby druhým.“¹⁹³

Don Bosco si byl také vědom toho, že pro malé chlapce bude vychovatel spíše pólem přitažlivým, zatímco naopak pro dospívající spíše dialektickým.¹⁹⁴ Ve vztahu k dospívajícím chlapcům proto nabývá na důležitosti také vychovatelova role bratra a přítele (role otce se tím však nevytrácí). Vztah je nyní více budován na základě rovnosti – mladý člověk je pro vychovatele partnerem, vychovatel není tím, kdo dospívajícího posuzuje, ale oba se podílejí

---

¹⁹¹ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 97.

¹⁹² BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 147 a s. 149. (přel. aut.).

¹⁹³ KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 53.

¹⁹⁴ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 99.

na rozhodování o možnostech a prostředcích řešení problémů mladého člověka na základě společných zážitků na společné životní cestě.

Důležitým aspektem vztahu vychovatele, jakožto otce, bratra a přítele, a vychovávaného je vzájemné přijetí. Na straně mladých je to přijetí výchovného působení a vychovatele samotného, které zakládá výše zmíněnou důvěru. Na druhé straně budování této důvěry předpokládá přijetí mladého člověka ze strany vychovatele, který se o něj zajímá s otcovským, bratrským a přátelským pochopením pro jeho sny, touhy, ale i selhání. Francesco Motto toto shrnuje výrokem, který by se snad mohl zdát banálním, totiž že výchozím bodem práce vychovatele je právě ta skutečnost, že bezvýhradně přijme mladé lidi takové, jací jsou, a ne takové, jaké by je chtěl mít.¹⁹⁵

2.5 Hra a radostná atmosféra v preventivní výchově

Jak jsem již výše poukázala, don Bosco kladl důraz nejen na přítomnost vychovatele při všech činnostech chlapců, ale zejména na aktivní účast vychovatele na těch aktivitách, které se chlapcům líbí. Tento prvek svého systému opět don Bosco výstižně shrnul ve spisu *Trattatello*:

„Chovancům dovolte skákat, běhat a křičet do sytosti. Cvičení, hudba, recitace, divadélko a procházky jsou velmi účinné prostředky pro dosažení disciplíny, podporují mravnost a zdraví. Jen je třeba dávat pozor, aby účel těchto zábav, zúčastněné osoby a řeči byly bezúhonné.“¹⁹⁶

Právě však s tímto přístupem k výchově mládeže, potažmo kleriků, don Bosco často narážel na nepochopení ze strany úřadů a veřejných autorit (státních i církevních), zvyklých na přísné a tiché prostředí ve vzdělávacích a výchovných ústavech. Ke zdůraznění významu hry a radostné atmosféry (veselosti) při výchovném působení však vedla dona Boska, mimo jiné, právě jeho vlastní zkušenost s tradičními vzdělávacími a výchovnými ústavami.¹⁹⁷ Don Bosco se proto snažil vytvořit rodinnou atmosféru, a to nejen v oratoři, ale později samozřejmě i v celém ústavu, jejíž přirozenou součástí bylo otevřené vyjadřování radosti ze života, která je přirozeným projevem mládí. Smutek, samotářství a pasivitu považoval u mládeže za nenormální projevy.¹⁹⁸ Nezastupitelnými prostředky se tak v jeho práci s mládeží staly zejména hry na hřišti, společné slavení svátků, hudba, divadlo a společné vycházky.

---

¹⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 102.

¹⁹⁶ BOSCO, D. *Trattatello*. 1877. Citováno podle MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 148. (přel. aut.).

¹⁹⁷ Srov. kapitola 1.2.2.

¹⁹⁸ Srov. KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 36.

Čas strávený s chlapci na hřišti považoval don Bosco za jeden z nejdůležitějších a nejpřínosnějších momentů vychovatelovy práce. Na tuto oblast také důrazně poukazuje v *Dopise z Říma*, kde popisuje přínos aktivní přítomnosti vychovatelů na hřišti a důsledky pouze pasivního neangažovaného dozírání na aktivity chlapců.¹⁹⁹ Právě na hřišti může vychovatel poznávat chlapce v prostředí, v němž se chovají spontánně, uvolněně a bez zábrán, může s nimi při společných hrách neformálně navázat kontakt a tak také lépe diagnostikovat jejich potřeby. Aktivní účast na vytváření rodinné atmosféry pak také umožňuje vychovateli přirozeně vystupovat v roli (otce, bratra, přítele) odpovídající dané situaci, a to nejen na hřišti.

Slavnosti konané v oratoři či v ústavu opět přispívaly k prohloubení rodinné atmosféry, nabízely obohacení a zpestření každodenních povinností a byly zároveň pevnými body určujícími rytmus života celé oratoře či ústavu. Tyto oslavy měly i významný výchovný charakter: podpora čínorodosti chlapců a jejich aktivního zapojení do aktivit pro druhé.

Provozováním hudby a divadla (divadélka) sledoval don Bosco opět několik cílů: tyto aktivity splňovaly funkci rekreační, rozvíjely však také estetický vkus chlapců a plnily výchovnou funkci, zejména v oblasti mravní výchovy. Cílem dona Boska nebylo hrát „velké divadlo“, jeho snahou bylo naopak, aby scénáře divadelních her i samotná hra byly co nejprostší, byly chlapcům snadno srozumitelné, přinášely jim pobavení, ale aby zároveň nesly určitou výchovnou myšlenku a nebyly pouze povrchní. Don Bosco však nestál jen o to, aby se chlapci divadelního představení či koncertu zúčastnili, šlo především o to, aby se sami do těchto podniků aktivně zapojovali. V každé oratoři či ústavu proto vznikaly a živelně se rozrůstaly pěvecké sbory a kapely.

Častými aktivitami jak v průběhu školního roku, tak během prázdnin, bývaly společné vycházky a výlety (a to i vícedenní), ať už pěší, nebo občas vlakem. Výlety opět sloužily nejen k rekreaci a podpoře rodinné atmosféry v oratoři či v ústavu, ale umožňovaly vychovatelům lépe poznávat chlapce a dávaly prostor k individuálním rozhovorům mezi chlapci a vychovateli.

2.6 Disciplína v preventivní výchově

Poslední důležitou oblastí, kterou bych zde chtěla zmínit, je otázka disciplíny v preventivní výchově dona Boska. Laskavost, rodinnou atmosféru a přátelství mezi vychovatelem a vychovávaným nelze zaměňovat za změkčilost, familiérnost, nedůslednost a

---

¹⁹⁹ Srov. BOSCO, D. *Dopis z Říma* z 10. května 1884. Citováno podle MOTTO, Francesco. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 152–161.

nenáročnost výchovy. Nároky, které don Bosco kladl na chlapce i na své vychovatele, byly vysoké, ale vždy vycházely z rozumných požadavků a byly závazné pro všechny. Jak píše F. Motto: „Disciplína v koncepci dona Boska znamená poslušnost objektivnímu, racionálnímu pořádku, jehož dodržování je závazné pro nadřízeného i podřízeného.“²⁰⁰ Všechna důležitá pravidla společného soužití byla postupně zformulována do *Pravidel pro salesiánské domy*, která se vždy na začátku roku četla, a to v přítomnosti všech, tedy i vychovatelů. Chlapci tak mohli poznat, že nejen oni jsou vázáni těmito pravidly, ale že i vychovatelé jsou při svém rozhodování a jednání vázáni určitými pravidly. V *Důvěrných radách pro ředitele* pak don Bosco napsal: „Počínej si tak, abys byl milován, a ne obáván. Ve tvých rozkazech a napomenutích ať všichni vidí, že hledáš dobro a že nikdy nejde o prosazování osobních rozmarů.“²⁰¹

Don Bosco vycházel při výchově z toho, že pokud jsou jasná a rozumná pravidla, která jsou vhodně připomínána, pak není třeba zavádět tvrdé postihy a vyhrožovat chlapcům tresty. Upozorňoval na to, že chlapci přestupují daná pravidla často spíše z lehkovážnosti či nevědomosti, než s úmyslem jednat špatně. Proto také kladl velký důraz na vhodné a včasné napomenutí, které však nenarušuje vztah mezi chlapcem a vychovatelem. Napomenutí má být vždy uděleno mezi čtyřma očima, vlídně, s rozvahou a bez ponižování.

Napomenutí pak má vést především k uvědomění si důsledků lehkovážného jednání, k převzetí zodpovědnosti za své činy a má vychovávat k plnění si povinností.²⁰² V plnění si povinností, které příslušely určitému životnímu období a stavu, viděl don Bosco nejen cestu ke svatosti, ale také hodnotnou cestu seberealizace člověka. Mezi každodenní povinnosti, jimž byl věnován určený čas i v denním programu ústavu, patřily zejména studium, práce, hry a duchovní život.²⁰³

Ve spisu *Trattatello* se don Bosco věnoval krátce i otázce trestů. Tresty (a to jakékoliv) don Bosco obecně odmítal. Trest však viděl jako možnou cestu v případě, že byly již vyčerpány všechny další prostředky, a byla-li naděje, že trest může zapůsobit „léčebně“.²⁰⁴ Důrazně odmítal používání hrozeb, zastrašování, bití, jednoduše všeho, co by chlapce (i vychovatele) ponižovalo a provokovalo. Trest má být udělen, stejně jako napomenutí, soukromě, s rozvahou a tak, aby ten, kdo je trestán, mohl uznat své provinění. Je-li výchovný

---

²⁰⁰ MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 128. (přel. aut.).

²⁰¹ BOSCO, T. *Don Bosco*. 2004. s. 304.

²⁰² Plnění si svých povinností bylo již jedním z pravidel Veselé společnosti, kterou don Bosco založil jako student. Srov. kapitola 1.2.2.

²⁰³ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 124–125.

²⁰⁴ Srov. KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 30.

vztah postaven na přátelském vztahu mezi chlapci a vychovatelem, pak již jako trest působí odmítnutí nebo vynechání obvyklých projevů přízně ze strany vychovatele. Motivací pro dodržování pravidel však neměl být ani trest ani odměna – cílem preventivního systému bylo zvnitřnění norem chování, tedy aby se z normy heteronomní stala norma autonomní.²⁰⁵

Svévolné přestupování pravidel však don Bosco nikdy nepřehlížel a netoleroval. Uvědomoval si také limity svého výchovného systému. Pokud totiž není možné s některým z chlapců vytvořit přátelský vztah (navázat výchovný dialog) a on svým chováním nerespektuje pravidla domu ani napomenutí vychovatelů, je preventivní systém prakticky nepoužitelný. V takovém případě pak využil don Bosco i krajního disciplinárního opatření (v zájmu celého společenství), a to vyloučení chlapce z oratoře či ústavu. A. Caviglia v této souvislosti poznamenává: „Nezapomínejte na výchovatskou zásadu Dona Boska. Výchova je záležitost srdce a všechna práce vychází odtud. Když tu není srdce, práce je nesnadná a výsledek málo pravděpodobný.“²⁰⁶ Není-li výchovný vztah prakticky možný, je na místě tento vztah zrušit.²⁰⁷

---

²⁰⁵ Srov. ŠRAJER, J. – NEUDÖRFLOVÁ, J. Dnešní inspirace ve výchovné praxi Dona Boska. *Studia Theologica*, 2004, č. 17, s. 62–66.

²⁰⁶ CAVIGLIA, A. *Salesianum*. 1948, 653. Citováno podle KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 33.

²⁰⁷ Srov. BRAIDO, P. *Il syst. prev. di D. Bosco*. Citováno podle KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. s. 32.

3. Současná salesiánská výchova

Preventivní systém dona Boska nikdy nebyl něčím strnulým a neměnným. Dá se říci, že je tomu tak právě i díky tomu, že don Bosco nepsal ucelenější pedagogické dílo, v kterém by svůj systém důsledně definoval. Výstižně toto shrnul U. Fontana:

„Bylo to naším štěstím, že Don Bosko nikdy nenapsal dílo, ke kterému se chystal. (...) Salesiáni zdědili s Don Boskovou výchovnou metodou živého ducha, který se projevoval velice pružnou přizpůsobivostí novým dobám, pedagogickou vynalézavostí a tvořivostí. Preventivní systém se nikdy nestal svatým neměnným textem, který by se jen obhajoval.“²⁰⁸

Sám don Bosco svým spolupracovníkům vždy zdůrazňoval nutnost přizpůsobovat se měnícím se životním podmínkám ve společnosti: „Je třeba znát naši dobu a přizpůsobit se.“²⁰⁹ To, že je třeba salesiánské dílo přizpůsobovat místu i době, je akcentováno nejen v platných Stanovách kongregace salesiánů dona Boska,²¹⁰ ale i v dalších dokumentech.²¹¹ Odkaz dona Boska však zůstává trvalým měřítkem pro hodnocení všech salesiánských aktivit.

Preventivní systém tak, jak jej svým životem formuloval don Bosco, dával konkrétní odpověď na potřeby italské mládeže v 19. století. Přesto se tento systém ujal v mnoha zemích, a to i v těch, které jsou kulturně velmi odlišné, a je dodnes uváděn do praxe salesiánskou kongregací, která je v současné době jednou z nejpočetnějších mužských řeholí na světě. Objevuje se zde tedy otázka, čím zůstávají prvky, které jsou obsaženy v preventivním systému dona Boska, stále aktuální, a to i přes místní a časovou vzdálenost od doby a místa vzniku. V této kapitole bych se proto chtěla věnovat konkrétním prvkům preventivního systému dona Boska, tak jak jsem je popsala v předcházející kapitole, nyní však z pohledu současné salesiánské výchovy,²¹² která uchovává životaschopné prvky tradice, ale zároveň znovu „preventivním“ způsobem promýšlí prostředky a oblasti výchovného působení odpovídající současné situaci.²¹³ Zejména se pak chci věnovat salesiánské výchově v českém prostředí po roce 1989, proto nejprve alespoň krátce popíšu situaci české mládeže v oblastech pro mou

²⁰⁸ FONTANA U. *Člověk a zasněžení v duchu Dona Boska po sto letech od jeho smrti*. 1992. s. 77.

²⁰⁹ BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 130.

²¹⁰ Srov. *Constitutions of the Society of St Francis de Sales* [online]. (Stanovy Salesiánů dona Boska, přel. aut.). Článek 7 a článek 41. Poslední aktualizace 24. května 2003. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://sdl.sdb.org/gsd/cgi-bin/library?a=p&p=home&l=cs&w=utf-8>>.

²¹¹ Např. v materiálu, který vydal Institut Dcer Panny Marie Pomocnice, v českém překladu pak Vizitatorie Panny Marie Neposkvrněné, *Aby měli život a měli ho v hojnosti* se můžeme dočíst následující: „Doprovázet mladé znamená znát nejen jejich schopnosti, nedostatky a životní situaci, ale také přijmout, že se budeme měnit s nimi.“ *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 16.

²¹² Pojmeme salesiánská výchova rozumím styl pedagogického působení na mladé lidi v rámci salesiánských děl, bez rozdílu zda je realizují Salesiáni dona Boska, Dcery Panny Marie Pomocnice či např. Salesiánské hnutí mládeže.

²¹³ Srov. BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 213.

práci klíčových: mládež a rodinné zázemí, mládež a hodnotová orientace, mládež a náboženství, mládež a sociálně patologické jevy, mládež a volný čas.

3.1 Situace české mládeže v současnosti

Návrat k demokracii a pluralitě po roce 1989 s sebou přinesl mnoho společenských a ekonomických změn. Jak se tyto procesy projeví na situaci české mládeže? Situaci české mládeže se už po roce 1989 věnovalo několik výzkumů,²¹⁴ ráda bych zde upozornila na některé zajímavé a důležité ukazatele, jež by měla reflektovat také salesiánská pedagogika.

Základním ukazatelem situace české mládeže je rodinné zázemí. Podobně jako v jiných evropských zemích můžeme i v ČR sledovat trend rozvolňování rodinných vztahů a nárůst počtu dětí a mladých lidí žijících mimo tradiční rodinu. Také se zvyšuje počet rodin s jedním, maximálně dvěma dětmi. Projevuje se tak nárůst finančních nákladů na chod rodiny a i stále větší neochota rodin limitovat či snižovat svou životní úroveň kvůli více dětem.²¹⁵ Svůj vliv na situaci mladých lidí u nás má také snížený dohled nad dětmi a mládeží, způsobený zejména přezaměstnaností rodičů, nebývalé zvýšení finančních možností některých rodin na jedné straně a naopak snížení životní úrovně²¹⁶ v některých dalších rodinách na straně druhé.²¹⁷ Rodina a nejbližší sociální okolí pak také zásadním způsobem formují hodnotovou orientaci mladých lidí.

Výzkumy sledující hodnotovou orientaci české mládeže vykazují relativně stabilní výsledky: na prvních místech se objevují hodnoty jako zdraví, láska, přátelství, mír a rodina, naopak na druhé straně škály se objevují veřejně prospěšná činnost, možnost ovlivňovat vývoj ve společnosti (politická angažovanost), žít podle náboženských zásad (víra v Boha).²¹⁸ To znamená, že za významné hodnoty považují mladí lidé ty, které jsou spojeny s jejich vlastním nebo rodinným životem, a naopak za nejméně významné ty, které mají vztah k sociální (celospolečenské) a transcendentální dimenzi člověka.

---

²¹⁴ Pro potřeby této práce jsem čerpala především z následujících výzkumů: *Mládež v České republice*. (1996); KOLÁŘ, P. *Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže* [online]. (1997); PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí*. (1998); PELKA, F. *Postoje a názory mladé generace*. (1998); ŠTURSOVÁ, T. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. (2006); SAK, P. *Proměny české mládeže*. 2000; SAK, P. – SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 2004.

²¹⁵ Srov. Rodina a její vliv na formování jedince. 1996. s. 20 a ONDRUŠKOVÁ, M. *Závěrečná souhrnná výzkumná zpráva z „Kontinuálního výzkumu IDM MŠMT v roce 2003–2005“*. 2005. s. 8.

²¹⁶ K citelnému snížení životní úrovně některých rodin došlo pak zejména v souvislosti s celosvětovou hospodářskou krizí v roce 2008.

²¹⁷ Srov. PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí*. 1998. s. 3.

²¹⁸ Srov. SEDLÁČEK, I. *Hodnotová orientace dětí a mládeže*. (bakalářská práce). 2007. s. 24–30.

Ačkoliv se tedy zdá, že náboženství mizí ze života mládeže,²¹⁹ můžeme říci, že je tomu právě naopak. Od 60. let 20. století se v západní Evropě (u nás pak především po roce 1989) hovoří o tzv. nové religiozitě.²²⁰ Sociální skupinou, která je touto novou religiozitou nejvíce ovlivněna a je jí také nejpřístupnější, je právě mládež. Martinek k tomu uvádí: „Mladí lidé, kteří nemají na základě své rodinné výchovy nebo církevní socializace pevné zakotvení v některém z tradičních náboženství, jsou ovlivňováni propagandou různých duchovních směrů a postrádají kritéria k jejich rozlišování.“²²¹ Dále upozorňuje na to, že mnozí z těch, kteří se hlásí k ateismu, věří např. v různé podoby posmrtného života, připouští existenci dalších jevů, které nelze vysvětlit materialisticky, a vyhledávají intenzivní osobní zážitky, které mají charakter náboženských zkušeností.²²² Touha po nadpřirozenu v mladých lidech zůstává, ale tradiční církve je v naprosté většině případů neoslovují – tedy nedostatečně odpovídají na náboženské potřeby dnešního člověka.²²³ Významným ukazatelem vztahu mládeže k náboženství však na druhou stranu je, že pouhá 4 % mladých lidí hodnotí náboženství jako velmi důležité pro svůj život.²²⁴ Můžeme tedy říci, že i značná část mladých lidí, kteří se hlásí k církvi, se s ní plně neidentifikovali.

Dalším ukazatelem vypovídajícím o situaci mládeže v ČR je to, jak a s kým tráví volný čas. Způsob trávení volného času je zejména v dětství a mládí důležitou součástí procesu vytváření hodnotové orientace, o níž jsem se zmínila již výše, ale je také základem efektivní sociální prevence sociálně patologického chování dospívajících. Volný čas dnes také mimo jiné patří mezi sociální indikátory, podle kterých se určuje kvalita života v určité zemi.²²⁵ Mezi volnočasovými činnostmi a aktivitami dominují u mladých lidí především poslech hudby (více jak 70 % mladých lidí ji poslouchá každý den),²²⁶ sledování televize a videa a práce s počítačem (internet, hry, programování apod.). Přitom můžeme říci, že podíl trávení volného času u počítače v posledních letech výrazně narůstá (ať už se jedná o hry, či

²¹⁹ Z výzkumů publikovaných Ludmilou Fialovou a Petrem Sakem vychází, že asi „75 % české mládeže se hlásí k ateismu, asi 20 % ke katolictví a zbývajících asi 5 % k ostatním křesťanským církvím a k nekřesťanským náboženským směrům“. MARTINEK, M. Religiozita a spiritualita české mládeže. *Studia Theologica*, 2006, č. 25, s. 73–82.

²²⁰ Pojem „nová religiozita“ zahrnuje různé podoby nového zájmu o duchovní a náboženské otázky, ať už se jedná o obnovná hnutí v rámci tradičních církví, nebo přijímání východních náboženských prvků, nebo o vytváření nových náboženských a duchovních směrů. Srov. MARTINEK, M. Religiozita a spiritualita české mládeže. *Studia Theologica*, 2006, č. 25, s. 73–82.

²²¹ MARTINEK, M. Religiozita a spiritualita české mládeže. *Studia Theologica*, 2006, č. 25, s. 73–82.

²²² Srov. tamtéž, s. 73–82.

²²³ Srov. ZULEHNER, P. M. *Církev: Přístřeší duše*. 1997. s. 19–21. Citováno podle PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastorece nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 18.

²²⁴ Srov. MARTINEK, M. Religiozita a spiritualita české mládeže. *Studia Theologica*, 2006, č. 25, s. 73–82.

²²⁵ Srov. ŠTURSOVÁ, T. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. 2006. s. 10. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1174039212.pdf>>.

²²⁶ Srov. tamtéž, s. 12–13.

komunikaci pomocí internetových sociálních sítí).²²⁷ V rámci závěrečné zprávy k výzkumu *Česky a Češi v kyberprostoru* upozorňují řešitelé na to, že:

„Skupina uživatelů Internetu do 30 let je specifická v tom smyslu, že začala technologie, jako jsou počítače, Internet, mobilní telefony, používat naprosto samozřejmě a od nejútlejšího věku. Jejich socializace byla tedy poprvé výrazněji ovlivněna kyberprostorem, o němž zejména jejich rodičové a učitelé mnoho nevědí.“²²⁸

K tomu můžeme dodat, že pro některé mladé lidi se komunikace prostřednictvím mobilního telefonu či internetu stává normálnější než reálná komunikace „tváří v tvář“,²²⁹ což ovšem přináší další psychologické a sociální důsledky v životě mladých lidí (ztráta schopnosti reálné komunikace a spolupráce, marginalizace části mladé generace).

Zaměříme-li se na to, jak jinak tráví mládež svůj volný čas, pak více než polovinu mladých lidí můžeme zařadit do kategorie „skupiny neorganizované mládeže“. Mezi nimi pak často najdeme ty, kteří tráví svůj volný čas s kamarády venku, na ulicích. Pouze asi 40 % mladých lidí se věnuje nějaké volnočasové aktivitě v rámci organizace, obvykle v zájmových kroužcích a ve sportovních klubech. K těmto aktivitám se nejčastěji dostali přes kamarády a známé (přibližně 50 %) nebo k nim byli přivedeni rodiči.²³⁰ Velmi vysoké jsou mezi mládeží také podíly těch, kteří se ve volném čase nudí a nebo se cítí osaměle,²³¹ což v mnoha případech působí jako rizikový faktor pro vznik sociálně patologického chování. Není bez zajímavosti, že jako nejčastější překážku vhodného trávení volného času uvádějí mladí lidé vlastní nezájem a nechut' dělat něco smysluplného a finanční náročnost hodnotného trávení volného času.²³²

Důležitým ukazatelem, pokud jde o stav současné mládeže, jsou beze sporu také sociálně patologické jevy a kriminalita. Mezi hlavní rizikové faktory vzniku a existence těchto jevů ve společnosti můžeme zařadit již výše zmiňované negativní jevy v rodině, nevhodné využívání volného času, problémy spojené s nezaměstnaností mládeže,²³³

²²⁷ V průzkumu *Mládež a drogy*, který byl zaměřen na žáky a studenty základních a středních škol v Brně a v Jihomoravském kraji, a byl realizován v roce 2009, uvedlo 53,5% dotázaných, že tráví svůj volný čas u počítače. Srov. *Výzkumná zpráva : Mládež a drogy v Jihomoravském kraji* [online]. 2009. s. 20. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1265711667.pdf>>.

²²⁸ *Zpráva výzkumného týmu sociologie a psychologie: Češky a Češi v kyberprostoru* [online]. 2008. s. 7. [cit. 9. června 2011]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/soubor/cyber-vyzkum-fsv-zprava-pdf.aspx>>.

²²⁹ Srov. SAK, P. – SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 2004. s. 201.

²³⁰ Srov. ŠTURSOVÁ, T. *Aktuální problémy mladé generace ČR* [online]. 2006. s. 16–18. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1174039212.pdf>>.

²³¹ Srov. KOLÁŘ, P. *Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže* [online]. 1997. s. 34. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/PI-5-091.DOC>>.

²³² Srov. PELKA, F. *Postoje a názory mladé generace*. 1998. s. 10.

²³³ Podle výzkumu z roku 2000, je míra nezaměstnanosti dlouhodobě nejvyšší ve věkové skupině do 19 let. Srov.

neúčinnou mravní, etickou a právní výchovu („úspěch a peníze jako základní kritérium“), násilí prezentované ve sdělovacích prostředcích, lhostejnost veřejnosti k tomu, co se děje na ulicích, malou účinnost uplatňovaných preventivních i represivních opatření atd.²³⁴ Sociálně patologické jevy zahrnují široké spektrum činností a aktivit, na nichž se mladí lidé podílejí jak aktivně, tak pasivně. Mezi nejzávažnější problémy patří zvýšená konzumace alkoholu,²³⁵ vysoká spotřeba cigaret a zvýšená konzumace měkkých drog (zejména marihuany).²³⁶ Z dalších můžeme uvést šikanu, rasismus a xenofobii, vandalismus, politický extremismus atd.²³⁷

Z uvedených skutečností pro vychovatele současné mládeže vyplývá mnoho důležitých úkolů. Dále bych se proto chtěla věnovat tomu, jak k daným skutečnostem přistupuje salesiánská pedagogika a co může být jejím přínosem pro současnou mládež a celou společnost.

3.2 Cíl salesiánské výchovy

Jak jsem již v předchozí kapitole uvedla, cílem výchovy dona Boska bylo formovat člověka, který by byl „dobrým křesťanem a statečným občanem“. K stejnému cíli směřuje i současná salesiánská výchova, ačkoliv pro ni tyto pojmy neznamenaají přesně totéž co pro

---

Mládež na prahu 3. tisíciletí. 2000. s. 16. Dalším problémem v této oblasti je také trend nezaměstnanosti jako životního stylu, který se projevuje zejména v Praze a ve městech nad 100 000 obyvatel. Srov. tamtéž, s. 19. Podíváme-li se na konkrétní čísla pak podle údajů MPSV ČR, k 28. 2. 2010 tvořili mladí lidé do 18 let cca 1 % všech nezaměstnaných v ČR a celkově spolu s absolventy se tak jednalo o 6 %, což představuje 35 484 mladých lidí. Srov. Integrovaný portál MPSV ČR. *Statistiky nezaměstnanosti* [online]. [cit. 8. března 2010]. Dostupné z <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>>. Z hlediska věkových skupin 15–19 a 20–24 let se však řadí Česká republika k zemím s nejvyšším podílem ekonomicky neaktivních (nezaměstnaných) mladých lidí v rámci celé EU. Srov. Český statistický úřad. *Vývoj počtu ekonomicky neaktivních obyvatel ČR v letech 2006 až 2009* [online]. [cit. 10. března 2010]. Dostupné z <<http://www.czso.cz>>.

²³⁴ Srov. PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí*. 1998. s. 3 a s. 9.

²³⁵ Již ve výzkumu z roku 1998 nikdo z respondentů ve věku 15 (!) – 20 let neuvedl, že nepije alkohol nikdy. Z výzkumu pak vyplynulo, že asi šestina respondentů pije alkohol častěji, než by bylo ze zdravotního hlediska žádoucí i u dospělých osob. Srov. PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí*. 1998. s. 21–22. Tyto údaje pak korespondují i s výzkumy P. Saka z roku 2000, který např. uvádí, že v nejmladší skupině mládeže (tzn. 15–18 let věku) konzumuje alkohol více než polovina jedinců. Srov. SAK, P. – SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 2004. s. 85.

²³⁶ V současné době má nebo mělo vlastní zkušenost s nějakou návykovou látkou přes 80 % mladých lidí. Srov. *Výzkumná zpráva : Mládež a drogy v Jihomoravském kraji* [online]. 2009. s. 4. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1265711667.pdf>>. Věk prvního kontaktu s drogou (nabídkou i experimentováním) se neustále snižuje. Zajímavé je také výzkumné zjištění, že většina experimentátorů s drogami jsou v ČR středoškoláci a vysokoškoláci, lidé ze sociálně dobře fungujících rodin s velmi dobrým finančním zázemím. Tím se demografická struktura uživatelů drog v ČR mírně liší od struktur ve světě obvyklých. Srov. *Mládež na prahu 3. tisíciletí*. 2000. s. 45.

²³⁷ Z výzkumu *Postoje a názory mladé generace* z roku 1998 např. vyplynulo, že 7 % mladých středoškoláků se přiklání k politickému extrémismu (asi 5 % ke krajní pravici a 2 % ke krajní levici), v roce 2002 to již bylo 8 % středoškoláků a můžeme se oprávněně domnívat, že toto číslo stále narůstá. Srov. PELKA, F. *Postoje a názory mladé generace*. 1998. s. 22., *Mládež ČR 2002*. 2002. s. 30 a *Mládež na prahu 3. tisíciletí*. 2000. s. 38–41.

dona Boska. Salesiánská výchova neztrácí ze zřetele integrální rozvoj celého člověka, jak o něj usiloval don Bosco, ale snaží se nově interpretovat významy pojmů „dobrý křesťan“ a „statečný občan“. V této souvislosti klade F. Motto zásadní otázku, co tedy znamená vychovávat statečné občany a dobré křesťany v současné sekularizované, pluralitní, multikulturní a mnohonáboženské společnosti.²³⁸ Při hledání odpovědi na tuto otázku je třeba se podívat na to, k jakému posunu došlo v chápání těchto pojmů.

K důležité změně v chápání pojmu „dobrý křesťan“ došlo z pohledu církve (a tedy i salesiánů) po Druhém vatikánském koncilu (1962–1965), kdy se zásadním způsobem změnilo postavení laiků v církvi. Ve čtvrté kapitole konstituce²³⁹ o církvi *Lumen gentium* (*Věroučná konstituce o církvi*), která byla přijata Druhým vatikánským koncilem v listopadu 1964, je definována a posílena role laiků v církvi a oceněno jejich poslání ve světě. Důraz je kladen na angažovanost a aktivní přístup ze strany laiků a jejich přátelský vztah s církevní hierarchií:

„Od takového přátelského vztahu mezi laiky a jejich pastýři se může očekávat mnoho dobrého pro církev, neboť tímto způsobem se v laicích posiluje pocit vlastní odpovědnosti, povzbuzuje se jejich horlivost a usnadňuje se jejich spolupráce s pastýři. Oni pak s pomocí zkušených laiků, ať jde o záležitosti duchovní nebo časné, mohou usuzovat přesněji a lépe.“²⁴⁰

Můžeme říci, že tato konstituce znamenala zásadní obrat v postavení laiků ve vztahu k hierarchii (biskupům a kněžím). Znakem dobrého křesťana zůstala např. poslušnost vůči církevní autoritě, ale objevuje se také nový nárok: křesťan má právo a zároveň povinnost „vyjádřit svůj názor na to, co by mohlo být církvi k dobru.“²⁴¹ O rok později navázal na tuto konstituci dekret *Apostolicam actuositatem* (*Dekret o apoštolátu laiků*), který se konkrétněji věnuje poslání laiků ve společnosti a „vybízí laiky, aby každý podle svého nadání a vzdělání ještě horlivěji v duchu církve plnil svou úlohu rozvíjením a obranou křesťanských zásad a jejich správnou aplikací na současné problémy.“²⁴² Konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (*Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě*), vydaná koncilem v prosinci 1965, pak také nově formuluje nároky na křesťana v oblasti veřejného života – křesťan má ukazovat, „jak se dá spojit autorita se svobodou, osobní iniciativa se solidaritou celého

²³⁸ Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 50.

²³⁹ Konstituce je papežský výnos s mocí zákona nebo jsou tak označovány některé dokumenty II. Vatikánského koncilu. Srov. FISCHER – WOLLPERT, R. Konstituce. In *Malý teologický slovník: Přehled papežů*. 1995. s. 88.

²⁴⁰ *Lumen gentium*. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1995. s. 74.

²⁴¹ *Lumen gentium*. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1995. s. 74.

²⁴² *Apostolicam actuositatem*. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1995. s. 392.

společenského útvaru a žádoucí jednotu s plodnou rozmanitostí.²⁴³ Jak poukazuje O. H. Pesch, koncil zde sice zdůraznil povinnost poslušnosti vůči legitimně jednajícím státní moci, ale zároveň výslovně stanovil právo postavit se na odpor, jestliže je politická moc zneužívána.²⁴⁴

Tímto se dostáváme i k pojmu „statečný“ či „pocitivý občan“. Výchova mladých lidí k občanství (k občanské gramotnosti či k občanským kompetencím) je dnes u nás i v celé Evropě velmi aktuální a diskutovanou otázkou.²⁴⁵ C. Nanni upozorňuje na nebezpečí skryté ve výkladu: být pocitivý občan znamená pouze dodržovat platné zákony. Jak sám píše, takováto výchova by vedla pouze k funkčnímu přizpůsobení se tomu, kdo má moc.²⁴⁶ Jako vodítko k pochopení cílů výchovy „pocitivého občana“ nabízí takové dokumenty, jako *Ústava, Listina základních práv a svobod* apod. Důraz na výchovu k lidským právům klade také Pascaule Chávez, který v *Strenně 2008* píše:

„Výchova k lidským právům, zvláště právům mladistvých, je v nejrůznějších kulturách privilegovanou cestou prevence, cestou integrálního lidského rozvoje a budování lepšího, spravedlivějšího a zdravějšího světa. Budeme-li používat jazyk lidských práv, umožní nám to dialog a začlenění naší pedagogiky do rozličných kultur světa.“²⁴⁷

Mladé lidi je tedy třeba vést k pochopení vlastních práv a svobod v demokratické společnosti, kterými jsou např. svoboda myšlení a svědomí, svoboda projevu a právo na informace, právo podílet se na správě veřejných věcí, právo na vzdělání, právo domáhat se svých práv u nezávislého a nestranného soudu. Na druhou stranu se nesmí při výchově k občanství opomíjet ani oblast povinností a zodpovědnosti každého občana. V této souvislosti pak stojí za zmínku, že ve všech evropských zemích se v současnosti objevují v životě občanů dvě zásadní tendence: nízká účast občanů ve volbách a sílící nedůvěra občanů k politickým stranám,²⁴⁸ a jak jsem již uvedla v kapitole „Současná situace české mládeže“, politická angažovanost stojí na posledních příčkách žebříčku hodnot mladých lidí také u nás.

²⁴³ Gaudium et spes. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. 1995. s. 250.

²⁴⁴ Srov. PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962–1965*. 1996. s. 327.

²⁴⁵ Výchova k občanství se objevuje i v politických dokumentech, např. výchovou k demokratickému občanství se zabývala *Deklarace a program výchovy k demokratickému občanství založenému na právech a odpovědnosti občanů*, přijatá Radou Evropy 7. května 1999. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/Files/MezinarodniSpoluprace/Dokumenty/deklademob.doc>>. Výchově k občanství se věnují i české zákony, např. v platném školském zákoně z 24. 9. 2004 najdeme mezi vzdělávacími cíli i tento: „pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod, spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost“. *Školský zákon: Zákon 561, § 2, 2 c)* [online]. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/Files/Predpisy1/sb190-04.pdf>>.

²⁴⁶ Srov. BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 158–159.

²⁴⁷ CHÁVEZ, P. *Strenna 2008* [online]. s. 25. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/hesla-hlavniho-predstaveneho/?cmd=download&downloadID=313>>.

²⁴⁸ Srov. MacDONAGH-PAJEROVÁ, M. – LEQUESNE, Ch. *Demokracie v Evropě*. 2006. s. 11.

I tyto celospolečenské tendence musí výchova „statečného občana“ poctivě reflektovat, jinými slovy je třeba podněcovat mladé lidi, navzdory silícímu rozčarování a skepsi, k aktivnímu spoluvytváření celé společnosti.²⁴⁹

Při zamýšlení se nad proměnou pojmů „dobrý křesťan“, a zvláště pak „statečný občan“ jsem ovšem vycházela z evropského kulturního zázemí. Je důležité si však také uvědomit, že díky tomu, že preventivní systém praktikují salesiáni po celém světě, každý kontinent a každá země si ponechávají určitá specifika, která se pak odrážejí i v konkrétní podobě salesiánské výchovy a jejích cílech: zatímco salesiáni v Africe pomáhají mladým lidem především přežít, v Evropě pomáhají mladým lidem s hledáním smyslu života.²⁵⁰ Čeští salesiáni formulovali cíle salesiánské výchovy v českém prostředí v následujících čtyřech bodech: 1. integrální výchova a vzdělávání – rozvoj mladého člověka ve všech oblastech jeho lidství – fyzický, psychický, duševní a duchovní, 2. zkušenost se společenstvím a pozvání k solidaritě, 3. vytváření schopnosti k aktivnímu spoluvytváření společnosti a církve a 4. přednostní péče o chudou a znevýhodněnou mládež.²⁵¹

3.2.1 Cílová skupina

Cílová skupina salesiánského výchovného působení zůstává stejná jako v dobách dona Boska; všude na světě věnují salesiáni přednostní péči chudé, opuštěné a ohrožené mládeži. I tato cílová skupina však prošla historickým vývojem a doznala určitých změn. Jednou z nejviditelnějších proměn cílové skupiny v čase bylo, že do této skupiny začaly spadat i dívky.²⁵² Don Bosco se ve své době věnoval spolu se salesiány výhradně hochům; výchovu dívek zcela přenechával ženské větvi své kongregace, Dcerám Panny Marie Pomocnice. Dvacáté století však s sebou přineslo důležitou změnu, a tou byla koedukace ve výchově. V současné době se tedy salesiáni věnují ve své výchovné praxi jak chlapcům, tak dívkám.

Mládež jakožto cílovou skupinu pak můžeme z hlediska salesiánské výchovy rozdělit na tři základní podskupiny. První podskupina zahrnuje ohroženou mládež, děti ze sociálně slabě podnětného prostředí, z neúplných rodin, děti z dětských domovů; v současné době do této skupiny akutně spadají také mladí příslušníci národnostních menšin a přistěhovalci. Druhou podskupinu tvoří mladí lidé z věřícího prostředí a zájemci o kněžský či řeholní život.

---

²⁴⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. – VÁŇOVÁ, J. *Práce v salesiánském duchu*. 2002. s. 15.

²⁵⁰ Srov. *Don Pascual Chávez v České republice 2006..* 2006. s. 30.

²⁵¹ Srov. KAPLÁNEK, M. – VÁŇOVÁ, J. *Práce v salesiánském duchu*. 2002. s. 14–15.

²⁵² Přesto však u nás zůstala např. poměrně silná tradice nekoedukovaných letních táborů, tzv. chaloupek.

Třetí podskupinu tvoří mládež se zájmem vzdělávat se, ať už v rámci vzdělávací instituce nebo v rámci zájmové činnosti. Tyto podskupiny se částečně překrývají, ale zároveň je třeba jednotlivým podskupinám přizpůsobovat na míru konkrétní metody a způsoby salesiánské práce.

Aktualizace cílů salesiánské výchovy a vyhledávání aktuálně „potřebných“ mladých lidí (cílových skupin) se ale neobejde bez průběžné reflexe měnící se situace mládeže i celé společnosti. V návaznosti na odborné reflexe vypracovávají salesiáni tzv. výchovně pastorační projekty, jejichž cílem je nastínit způsoby práce s mládeží v konkrétních podmínkách. Ve *Výchovně pastoračním projektu české provincie* z roku 2007 tak např. najdeme vyjmenované cílové skupiny, jejichž aktuální „ohroženost“ či „potřebnost“ vnímají čeští salesiáni v současné době a jimž by se proto chtěli v budoucnosti věnovat přednostně: učňovská mládež, romské rodiny²⁵³ a mladí lidé se zájmem o programy salesiánské spirituality.²⁵⁴

3.3 Základní prvky salesiánské výchovy

Poté, co jsem nastínila, jakým způsobem se aktualizoval cíl i cílová skupina, na niž se zaměřuje salesiánská výchova, bych se nyní chtěla věnovat základním prvkům salesiánské výchovy. Jak jsem v předchozí kapitole ukázala, mezi základní prvky preventivního systému jsou řazeny především rozum, víra a laskavost jakožto „nosné sloupy“ výchovy, dále vychovatel a samotné výchovné prostředí. Všechny tyto prvky pak najdeme ve zkratce shrnuty v salesiánském logu.²⁵⁵

---

²⁵³ Na práci s romskou mládeží a s jejich rodinami se zaměřují salesiáni především v Teplicích, Ostravě a Českých Budějovicích.

²⁵⁴ Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007* [online]. 2007. s. 8–9. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=346>>.

²⁵⁵ Salesiánské logo v sobě zahrnuje 3 základní symboly: 1) domeček – u salesiánů má mládež nacházet druhý domov, rodinné prostředí, místo, kam se těší, kde se navzájem znají a cítí, že jsou přijímáni a milováni. Domeček je postaven na třech sloupech, na kterých stojí celý preventivní systém: laskavost, rozumnost a vztah k Bohu. 2) lidé – jsou to lidé, kteří jdou společně ruku v ruce. Vztahy mezi vychovatelem a mladým člověkem jsou spíše přátelské než formální. Nároky vychovatele jsou přijímány proto, že je přítelem a otcem. 3) šipka – šipka ukazuje vzhůru, k Bohu. Pomáhat mladým lidem ke štěstí, k lásce a k dobru je cestou vzhůru. Srov. Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky. *Příručka praktikanta pro rok 2010/2011* [online]. s. 5–6. [cit. 10. června 2011]. Dostupné z <<http://brno.sdb.cz/res/data/537/059746.pdf>>.

logo

3.3.1 *Pilíře salesiánské pedagogiky*

P. Chávez ve *Strenně 2008* poukazuje na tři pilíře salesiánské pedagogiky (rozum, víra, laskavost) jako na základní rozměry salesiánské výchovy. Podle něj má salesiánská výchova vždy zahrnovat rozměr kognitivní (rozum), rozměr citový (laskavost) a rozměr eticky motivované vůle se zřetelem na aktivní chování (víra).²⁵⁶ Tyto prvky pak vyjadřují „harmonický pohled na osobu, vybavenou rozumem, citem, vůlí a otevřeností pro nadpřirozeno. V tomto smyslu je preventivní systém příkladem křesťanského pedagogického humanismu.“²⁵⁷ Podívejme se nyní, jaké otázky či odpovědi přináší aktualizace těchto prvků v současné salesiánské pedagogice.

Jak upozorňuje Francesco Motto, v preventivním systému dona Boska byl z těchto tří prvků nejméně propracovaným prvkem rozum, a to přesto, že jej don Bosko považoval za výchozí bod výchovného snažení. V současné době je tedy třeba tento prvek více propracovat a „znovu objevit jeho hodnotu“.²⁵⁸ Salesiánská výchova vychází z předpokladu, že každý mladý člověk dokáže rozumně myslet a je přístupný rozumným požadavkům ze strany vychovatele. Na druhou stranu ale můžeme říci, že rozum vychovatele by měl usměrňovat „kulturní nabídku (současné společnosti – pozn. aut.) k respektování hlubokých potřeb mladých lidí a jejich otázek tak, aby vzbudila jejich odůvodněný souhlas.“²⁵⁹ Salesiánský vychovatel se pak snaží rozvíjet a kultivovat myšlení mladého člověka, vést jej ke kritickému myšlení, k hledání pravdy, míry v životě a k dialogu. Tento prvek však klade i další nároky na vychovatele, vyžaduje od něj schopnost pružně reagovat na aktuální situaci a na individuální schopnosti a potřeby mladého člověka a přizpůsobovat jim metody a formy výchovné práce.

²⁵⁶ Srov. CHÁVEZ, P. *Strenna 2008* [online]. s. 28–29. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/hesla-hlavniho-predstaveneho/?cmd=download&downloadID=313>>.

²⁵⁷ *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 28.

²⁵⁸ MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 88.

²⁵⁹ *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 33.

Zároveň musí vychovatel při působení na mladého člověka stanovovat a průběžně sledovat naplňování výchovných cílů, promýšlet dopad výchovných situací, ale i dalších událostí či zážitků pro život mladého člověka.²⁶⁰ Uplatňování tohoto prvku vychovatelem by mělo být z hlediska salesiánské výchovy základem pedagogické kompetence vychovatele. Akcentuje-li však salesiánská výchova kognitivní aspekt výchovy, nečiní tak na úkor dalších dvou aspektů – emocí (laskavosti) a eticky motivované vůle (víry).

V souvislosti s aktualizací rozumu, především pak ale při aktualizaci víry, jakožto jednoho z „nosných sloupů“ salesiánské pedagogiky, se objevuje hledání aktualizovaných pojmových kategorií, srozumitelných dnešnímu mladému člověku. Jde nejenom o nové pojmenování „starých kategorií“ současným jazykem (jako jsou např. pojmy Boží bázeň, spása duše, hřích, smíření), ale zároveň o rozšíření horizontu výchovného působení např. na oblast emocí a sexuality,²⁶¹ na oblast hledání smyslu života a vyrovnání se s krizí víry,²⁶² tj. o pojmenování oblastí, kterým don Bosco ve své době nevěnoval ústřední pozornost.

Co se týče samotného prvku víry, je důležité si uvědomit významnou proměnu ve vztahu mladých lidí k víře a k náboženství obecně, ke které došlo vlivem vývoje společnosti v 19. a 20. století. V době, kdy don Bosco uplatňoval víru jakožto jeden ze základních pilířů svého preventivního systému, měl každý mladý člověk praktickou zkušenost s církví, křesťanským náboženstvím a vírou (znal základní modlitby, církevní svátky, obřady, znal se s místním knězem, chodil do hodin náboženství apod.). Srovnáme-li to však s cílovou skupinou, se kterou pracují salesiáni v dnešní době, zjistíme, že mnoha mladým lidem chybí osobní zkušenost s křesťanským náboženstvím a církví, ať již pocházejí ze zcela ateistického prostředí, nebo vyznávají jiné náboženství. Salesiánská pedagogika se proto opírá „o hodnoty, které jsou důležité pro život založený na kultuře života a lásky“,“²⁶³ jakými jsou např. pravda, štěstí, mír, spravedlnost, obrana lidských práv a ochrana přírody, tj. o hodnoty blízké dnešnímu mladému člověku. Vedle toho však hledá nové formy přiblížení otázek víry a křesťanství dnešní mládeži, které respektují svobodu každého jednotlivce, ale zároveň povzbuzují při hledání smyslu života a vedou k přijetí zodpovědnosti za život. Jedním ze základních hesel salesiánské pedagogiky pak je: „evangelizujeme tím, že vychováváme, a vychováváme tím, že evangelizujeme.“²⁶⁴ Důraz je však kladen na tzv. „rozumné“, prosté

---

²⁶⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. Don Bosco a salesiánský výchovný styl. *Teologické studie*, 2004, roč. 5, č. 2, s. 45–54.

²⁶¹ V oblasti sexuality nejde o sexuální osvětu, ale o poukázání na postavení a hodnotu sexuality v životě člověka a také na hodnotu zdraví a života jako takového.

²⁶² Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 88–89.

²⁶³ *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 75.

²⁶⁴ KAPLÁNEK, M. Don Bosco a salesiánský výchovný styl. *Teologické studie*, 2004, roč. 5, č. 2, s. 45–54.

náboženství, bez přehnané okázalosti a nesrozumitelnosti (pojmu, obřadů apod.), které vede k radostnému prožívání osobního života „ve společenství“.²⁶⁵ Důležitými tématy zůstávají, stejně jako v době dona Boska, výchova k odpouštění a k (dobrovolné) práci pro druhé.²⁶⁶

Třetím pilířem je laskavost. Tento prvek nepatřil v době dona Boska k rozšířeným způsobům výchovy ani v rodině, ani ve škole. Dnes můžeme naopak říci, že laskavost je jedním ze základních požadavků na dnešní vychovatele. Jedním z cílů výchovy je pak rozvoj emocí dítěte. Přesto mnoho na první pohled dobře zajištěných dětí strádá právě v oblasti emocí a vztahů (můžeme mluvit o tzv. emoční chudobě), tzn. prožívají hlubokou vnitřní nejistotu, strach ze selhání (pod tlakem společnosti zaměřené na výkon) a z budoucnosti, hledají svou identitu a touží po blízkosti druhého člověka. I zde se tak otevírá prostor pro uplatnění salesiánské výchovy. Uplatňování laskavosti na jedné straně pomáhá budovat výchovný vztah mezi vychovatelem a vychovávaným, který je odpovědí na základní emocionální potřeby vychovávaného (potřeba emočního přijetí, lásky bez podmínek), na druhé straně je však mladý člověk veden k převzetí odpovědnosti za svůj život. P. Chávez v této souvislosti ve *Strenně 2008* popisuje jinými slovy to, co už don Bosco chtěl po svých spolupracovnících:

„Milovat znamená přijímat je takové, jací jsou, trávit s nimi čas, projevovat chuť a potěšení sdílet jejich záliby a témata, dávat najevo důvěru v jejich schopnosti a tolerovat to, co je přechodné a příležitostné, tiše odpouštět to, co je neúmyslné, projev spontánnosti a nezralosti.“²⁶⁷

Laskavost také pomáhá vychovateli objevovat a využívat vnitřních motivačních sil, které v sobě mladý člověk má. Laskavost však nelze zaměňovat s nenáročností či s naprostou tolerancí čehokoliv ze strany vychovatele, jde především o osobní angažovanou přítomnost vychovatele, o citlivé doprovázení dospívajícího. Je tedy třeba průběžně mapovat oblasti zájmu mladých lidí (v současné době to jsou zejména běžné i netradiční sportovní aktivity, ekologie, počítače apod.) a nabízet jim prostor nejen pro tyto aktivity, ale především prostor ke komunikaci. Prostor ke komunikaci je však možné vytvářet pouze fungujícím výchovným vztahem. Zde se tedy dostáváme k úloze vychovatele ve výchovném vztahu.

---

²⁶⁵ Srov. BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 150–153.

²⁶⁶ Velký prostor se věnuje v současné salesiánské pedagogice právě výchově k dobrovolné službě druhým, ať již se jedná o dobrovolnou práci v místní komunitě, nebo misijní působení v jiné zemi. Cílem dobrovolnické služby je „formovat zodpovědné občany, kteří se inspiroují evangelijními hodnotami a ve společnosti se projevují kriticky a podnětně.“ (...) „...dobrovolník prostřednictvím své služby vychovává sebe i druhé k nezištnosti, k prvenství kultury bytí před kulturou vlastnění.“ *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 80–81. Občanské sdružení SADBA, které založili čeští salesiáni, má jako hlavní náplň své činnosti právě realizaci dobrovolnických programů. Srov. pozn. pod čarou č. 116.

²⁶⁷ CHÁVEZ, P. *Strenna 2008* [online]. s. 10. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/hesla-hlavniho-predstaveneho/?cmd=download&downloadID=313>>.

3.3.2 Vychovatel

Základním momentem salesiánské výchovy je vytvoření autentického vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným. Don Bosco se v první řadě snažil získat důvěru chlapců a svým spolupracovníkům často také připomínal, že jen ten, kdo se cítí milovaný, miluje, a kdo je milovaný, dosáhne u druhých, zejména u chlapců, všeho.²⁶⁸ Jak je tato výzva důležitá i pro současné salesiány, o tom svědčí i nápis vyrytý na kříži, který dostávají ti, kteří složí věčné sliby: „Studia di farti amare“ (česky: „Snaž se být milovaným“).²⁶⁹ Blízký vztah probouzí v mladém člověku chuť ztotožnit se se vzorem vychovatele.

Don Bosco kladl na salesiánské vychovatele vysoké nároky, šlo mu nejen o zajištění dozoru nad chlapci, ale především o podporu jejich rozvoje. Takovouto podporu je pak schopen poskytnout pouze zralý, pro druhé věrohodný vychovatel. Na druhou stranu don Bosco neopomíjel skutečnost, jak velký vliv (ať již pozitivní či negativní) může mít na mladé lidi jejich vrstevník. Proto je i dnes významnou součástí salesiánské výchovy delegování zodpovědnosti za vrstevníky přímo na mladé lidi, úměrně jejich zralosti a schopnostem. Můžeme říci, že tak salesiánská pedagogika pozitivně využívá ve výchovném procesu stoupajícího významu vrstevníků pro mladého člověka v období jeho dospívání.

V současné době je i v ČR silné tzv. animátorské hnutí.²⁷⁰ Jde o formaci mladých lidí, kteří chtějí věnovat svůj čas svým vrstevníkům nebo mladším dětem v salesiánských oratořích, střediscích mládeže, na táborech apod. Tito mladí lidé procházejí formací, při níž si osvojují salesiánský výchovný styl v běžném kontaktu a spolupráci se salesiány, ale již také existuje ucelený způsob formální formace, tzv. škola salesiánských animátorů.²⁷¹ Tento tříletý kurz mohou absolvovat mladí lidé starší 15 let, kteří chtějí spolupracovat se salesiány při práci s dětmi a mládeží. Kurz je rozdělen na tři části: 1. příprava na službu, 2. zapojení do služby (prohloubená příprava na vedoucí táborů) a 3. doprovázení ve službě. Animátoři v kurzu získávají nejen teoretické znalosti v oblasti pedagogiky, salesiánského výchovného stylu, metodiky vedení táborů, právního minima a zdravotní, ale součástí kurzu je také

---

²⁶⁸ Srov. pozn. pod čarou č. 180.

²⁶⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. Don Bosco a salesiánský výchovný styl. *Teologické studie*, 2004, roč. 5, č. 2, s. 45–54.

²⁷⁰ Pojem animátor často splývá v českém prostředí, zejména v prostředí katolické církve, s pojmem vedoucí skupiny nebo pomocník vedoucího. Pro toto označení je však směrodatnější výchovný přístup vychovatele. To znamená, že se jedná o vychovatele (ať už dospělého, či vrstevníka), který pracuje metodou animace. Více k metodě animace v následujícím textu. Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace jako výchovná metoda* [online]. 7 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/45c7a6da7068476b>>.

²⁷¹ Salesiánská škola animátorů je projektem občanského sdružení SADBA. Srov. <http://mladez.sdb.cz/salesiansti-animatori>. Vedle tohoto projektu existují také další regionální projekty např. Animátorské hnutí v Prostějově či méně formální formační kurzy, jakými jsou např. asistentská setkání, určená pro dívky a organizovaná Dcerami Panny Marie Pomocnice v Praze-Karlíně.

zkušební praxe v některém ze salesiánských zařízení, která předpokládá aktivní zapojení animátora do aktivit salesiánského střediska mládeže či oratoře, včetně přípravy letních táborů.

I dnes je také zdůrazňována trojrole vychovatele: vychovatel se pro mladého člověka stává otcem, bratrem a přítelem. Na to, jak je tato skutečnost důležitá a aktuální, poukazuje také Francesco Motto, odvolává-li se na výroky vědců, kteří tvrdí, že dnešní mládež je generace „bez otců a učitelů“.²⁷² Vychovatel se tak pro mladé lidi může a má stát důležitým vzorem pro život, a tím se může stát pouze tehdy, je-li jeho osobnost integrální ve všech oblastech života, tzn. jsou-li v souladu jeho názory, slova a činy.

3.3.3 *Asistence a animace ve výchově*

Přátelství se konkrétně projevuje v asistenci. Asistence je metoda, kterou se uskutečňuje salesiánská pedagogika v praxi. Tato metoda je náročná na čas a přípravu ze strany vychovatele, ale je velmi účinná. P. Chavez vysvětluje salesiánskou asistenci jako fyzickou přítomnost vychovatele „tam, kde se mladí zdržují, sdílejí zážitky či plánují. A zároveň je to mravní síla schopná chápat, probouzet. Je to také nasměrování a rada podle potřeb jednotlivců.“²⁷³ V publikaci *Práce v salesiánském duchu* pak najdeme toto shrnuto následujícím způsobem:

„Je to styl soustředěný na mladé lidi, při kterém je dospělý partnerem, přítelem a průvodcem ve výchovném procesu. Mladistvý je vážně přijímán jako subjekt svého vývoje. Pojem asistence poukazuje přitom na to, že výchova mládeže je možná pouze dialogem, láskou a úctou k osobě a individualitě mladého člověka. Asistence vyžaduje partnerské, pozorné a láskyplné jednání s mládeží a vylučuje mocenské, manipulativní a autoritativní formy jednání.“²⁷⁴

Být průvodcem mladých lidí ve výchovném procesu znamená znát jejich schopnosti, nedostatky, potřeby a životní situaci, v které se nacházejí, ale také přijmout to, že se výchovný proces dotkne samotného vychovatele, který se tak mění spolu s nimi. Můžeme říci, že asistence jako přítomnost vychovatele je také základní odpovědí na neklid mladých lidí, který pramení z pocitu, že jsou ponecháni sami sobě, že nestojí dospělým za „ztrátu času“,²⁷⁵ jenž je častým důsledkem přezaměstnanosti rodičů, dysfunkčních vztahů v rodinách atd.

---

²⁷² Srov. MOTTO, F. *Výchovný systém Jána Bosca*. 2005. s. 107.

²⁷³ CHÁVEZ, P. *Strenna 2008* [online]. s. 11. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/hesla-hlavniho-predstaveneho/?cmd=download&downloadID=313>>.

²⁷⁴ KAPLÁNEK, M. – VÁŇOVÁ, J. *Práce v salesiánském duchu*. 2002. s. 12.

²⁷⁵ Srov. *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 16 a s. 21.

Na druhou stranu je potřeba si uvědomit, že asistence, tak jak ji lze praktikovat dnes v salesiánském prostředí, je do značné míry omezena a pouze částečná – mladí lidé tráví v salesiánském prostředí pouze část svého času. Dnešní způsob asistence se tedy přiklání více k asistenci duchovní než fyzické, A. Dermek píše o tzv. „přítomnosti nepřítomných“.²⁷⁶

Vedle pojmu asistence se dnes často používá i pojem animace. Mnohdy se těchto pojmů používá jako synonym, oproti tomu však P. Kuchař píše o animaci jako o vnitřní stránce asistence.²⁷⁷ Animaci tak můžeme chápat jako aktivní složku asistence, která vnáší život do výchovného prostředí (oživuje jej) a podněcuje mladé lidi k osobnímu růstu a k jejich zapojení do společenství. Takto chápáná animace znamená, že se vychovatel svým působením snaží „přiblížit na úrovni svobody mladého člověka, blízkým vztahem probudit vnitřní síly ve smyslu nápodoby a touhy ztotožnit se s vychovatelem.“²⁷⁸

Pojem animace je převzat z románských jazyků. Latinsky „anima“ znamená „duše“, přeneseně pak „život“. Animace je tedy jakýsi způsob „oživování, naplňování životem“. V době dona Boska se o animaci nehovořilo, ačkoliv byla v jeho pojetí asistence evidentně přítomná.²⁷⁹

O animaci v kontextu sociální práce a pedagogiky se začalo hovořit až v polovině 20. století. Mluví-li se dnes o animaci jako o metodě sociální práce, rozlišují se dva směry: sociální animace jakožto poskytování prostoru k prožití zkušeností, v nichž účastníci dosáhnou vyšší úrovně seberealizace, sebevyjádření a sounáležitosti ve skupině (u nás tomu více méně odpovídá pojem komunitní práce), a sociálně-kulturní animace, která vychází z úsilí o emancipaci širokých vrstev obyvatelstva ve Francii a Belgii v 30. letech 20. století (tato koncepce se začala realizovat po 2. světové válce v domech mládeže a kultury ve Francii a později ve střediscích mládeže v Německu – smyslem jejich existence bylo poskytnout mladým lidem možnost rozvíjet vlastní osobnost a připravit se na úkol stát se aktivními a zodpovědnými občany dynamicky se měnící společnosti).²⁸⁰

Také v případě, že se uvažuje o animaci jako o výchovné metodě, se rozlišují dva směry: tzv. kulturní animace, jakožto výchovný přístup vycházející z filozofické antropologie, který je založen na vztazích a jehož cílem je enkulturace jedince (tento přístup navazuje na

---

²⁷⁶ Srov. DERMEK, A. *Don Bosco vychovatel*. s. 19.

²⁷⁷ Srov. KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. (disertační práce). 2003. s. 150.

²⁷⁸ Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007* [online]. 2007. s. 19. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=346>>.

²⁷⁹ Srov. kapitola 2.4.1.

²⁸⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace jako výchovná metoda* [online]. 7 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/45c7a6da7068476b>>.

salesiánskou praxi), a animace jakožto komunikativní metoda pedagogiky volného času, která má přispět k rozvíjení volnočasové kultury jedinců (podporovat jejich „volnočasové kompetence“).²⁸¹

Animace tak, jak jí rozumíme dnes, označuje postupy podporující zapojení jedinců do společenství a je založena zejména na nedirektivních metodách působení na skupinu (mladých) lidí s cílem posílit osobní i skupinový potenciál, uschopnit jedince k participaci na životě společenství a umožnit realizaci společných aktivit. Za tímto účelem je jim předkládáno velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace. Důraz je kladen na otevřenost výchovné situace – dobrovolnost, možnost volby, prostor pro iniciativu vychovávaných, vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům.²⁸²

Otevřenost výchovné situace pak také záleží na celkovém výchovném prostředí.

3.3.4 *Prostředí – domov, farnost, škola a hřiště*

Výchovné prostředí je dalším ze základních prvků salesiánské pedagogiky. Na jeho důležitost poukazoval i don Bosko a jak jsem již v kapitole Pedagogické principy dona Boska uvedla: ze sváteční oratoře se postupem doby vyvinulo komplexní integrální výchovné prostředí, které mělo čtyři základní charakteristiky: domov, farnost, škola a hřiště. Dnešní salesiánská díla, zejména ta v českém prostředí, nejsou již takovým komplexním výchovným prostředím v úzkém slova smyslu, kde by mladí lidé bydleli, zakoušeli rodinné zázemí, vzdělávali se, naplňovali své náboženské potřeby a trávili volný čas, ale jednotlivá salesiánská díla se snaží naplňovat tyto charakteristiky podle konkrétních podmínek, v nichž působí. Specifikem salesiánského výchovného prostředí tak stále zůstává „oratoriánský duch“.²⁸³ Salesiánské výchovné prostředí se snaží o integraci formální a neformální výchovy, o pozornost k rodině jakožto základnímu výchovnému prostředí, o inteligentní a diskrétní práci na podpoře enkulturace výchovné nabídky s vnímavostí k ekumenickému a mezináboženskému dialogu, o schopnost pracovat v síti (jednotlivých společenství a děl) a o pozorné naslouchání novým formám chudoby mládeže.²⁸⁴

---

²⁸¹ Srov. tamtéž.

²⁸² Srov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. Animace. In *Pedagogický slovník*. 2003. s. 17.

²⁸³ „Oratoriánské prostředí není prvořadě specifická výchovná struktura, nýbrž ovzduší, které udává ráz každého salesiánského díla.“ 23. všeobecná kapitula salesiánů Dona Boska. *Výchova mládeže k víře*. 1992. čl. 100. Citováno podle PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastorece nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 28.

²⁸⁴ Srov. *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 86.

Mezi základní kritéria salesiánského výchovného prostředí patří: důvěra v mladé lidi a jejich bezpodmínečné přijetí, přednostní volba nejchudších (a to ať ve smyslu majetku, tak např. emocí) a těch, kteří hledají své povolání, výchovné nadšení vychovatelů, rodinný duch, asistence/animace, otevřenost k zájmům mladého člověka a k církevnímu a společenskému prostředí.²⁸⁵

Důvěra v mladé lidi je jedním ze základních předpokladů salesiánské pedagogiky: vychovatel věří, že v každém (mladém) člověku existuje bod přístupný k dobru a že má nutné předpoklady k realizování svého „životního projektu“. Bezpodmínečné osobní přijetí mladého člověka v jeho originalitě a nezpochybnitelné důstojnosti a důvěra v něj se pak projevuje v konkrétních slovech a gestech vychovatele (viz princip laskavosti). M. Kaplánek nazývá tento postoj ze strany vychovatele jako dospělé (zralé) přijetí světa mládeže.²⁸⁶

Přednostní volba nejchudších a těch, kteří hledají své povolání, se projevuje v konkrétních salesiánských dílech, v českém prostředí to jsou především: salesiánská střediska mládeže a oratoře, vyšší odborná škola sociálně charitativní JABOK v Praze, Teologická fakulta v Českých Budějovicích, Dům Ignáce Stuchlého ve Fryštáku.

Výchovné nadšení vychovatelů tvoří základní podmínku pro následující kritéria, jako je rodinný duch, asistence/animace a otevřenost vůči zájmům mladého člověka. Znamená postoj vychovatele k výchově jako poslání, které vyžaduje po vychovateli rozvoj jeho osobnosti nejen v oblasti profesionální (odborné), ale především po stránce lidské. Salesiánské prostředí je typické dialogem, veselostí, vytvářením slavnostní atmosféry, tvořivou spoluúčastí a sdílením společných zkušeností, které spojují vychovatele a mladé lidi a vytváří úzké a pevné vazby mezi generacemi, které jsou typické pro rodinné prostředí.

Otevřenost k zájmům mladého člověka je možná, pokud vychovatel uznává pozitivní hodnoty zájmů mladých lidí, a vede k tomu, že vychovatel dokáže proměnit jakoukoliv situaci ve výchovnou příležitost. Dále je také pro salesiánská díla typická vnímavost k církevnímu a společenskému prostředí, v němž se nacházejí. Tato charakteristika v praxi znamená, že mladí lidé jsou povzbuzováni prostředím k aktivnímu zapojení se do místní komunity a do dalších celospolečenských projektů. Toto propojení salesiánského výchovného prostředí s komunitním životem a s životem celé společnosti a samotná účinnost výchovného působení jsou potom podmíněny dialogem mezi výchovnými partnery, kterými jsou: rodina dítěte nebo mladého člověka; děti a mladí lidé, kteří jsou subjektem výchovy; tzv. výchovně pastorační

---

²⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 88–91.

²⁸⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace jako výchovná metoda* [online]. 7 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/45c7a6da7068476b>>.

společenství vychovatelů; salesiánská rodina; místní církev a komunita; struktury ovlivňující svět mladých (např. sportovní organizace a volnočasová zařízení, kluby, hnutí, media, vzdělávací a kulturní instituce atd.).²⁸⁷

3.3.4.1 *Současná salesiánská oratoř*

Základní organizační formou salesiánské pedagogiky je tzv. oratoř. To, co jsem výše uvedla o salesiánském výchovném prostředí, by se tedy mělo nejvýrazněji projevovat právě v salesiánských oratořích.

Čeští salesiáni důležitost oratoře (potažmo salesiánských středisek mládeže) znovu vyzdvihli v roce 1995 ve Výchovně pastoračním projektu, kde byly pojmenovány tři základní znaky, které by oratoře měly naplňovat: 1. otevřenost dětem a mládeži, 2. nabídka doprovázení v úplném výchovném procesu a 3. každodenní pestrá nabídka atraktivních volnočasových aktivit.²⁸⁸

Oratoř tedy znamená volný prostor pro sportovní a zábavnou činnost pro děti a mladé lidi za aktivní účasti vychovatelů (animátorů). Důležitou charakteristikou současné oratoře je to, že je otevřena pro všechny děti a mládež – bez ohledu na věk, pohlaví, víru v Boha, sociální statut atd. – se zřetelem na mládež neorganizovanou a ohroženou. Tím oratoře odpovídají na potřeby současné mládeže, její problémy a na požadavky současné společnosti. Na to také naráží P. Kuchař, když píše: „Současný trend v pedagogice volného času směřuje k vytváření co nejméně formálně organizovaných struktur a vytváření struktur neformálních, založených více na osobních vztazích.“²⁸⁹ Z vnějšího pohledu se zdá, že koncepce dnešní oratoře se zaměřuje především na smysluplné využití volného času jakožto prevence sociálně patologických jevů. Riziko takového pojetí oratoře se jeví především tam, kde jsou salesiánské oratoře v silně ateizovaném prostředí,²⁹⁰ nebo tam, kde se potýkají s nedostatkem vychovatelů (animátorů) se znalostí salesiánské výchovy. Hrozí totiž, že se z výchovného prostředí vytráť zbývající prvky a oratoř se stane pouze hřištěm. To, v jaké míře si oratoře dokáží udržet v současné době „oratoriánského ducha“, pak závisí především na míře, v jaké jsou salesiánskou pedagogikou prodchnuti sami vychovatelé (animátoři).

²⁸⁷ Srov. KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. (disertační práce). 2003. s. 152.

²⁸⁸ Srov. *Výchovně pastorační projekt 1995*. 1995. čl. 2.1.1. Citován podle PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastore nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 27.

²⁸⁹ KUCHAR, P. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. (disertační práce). 2003. s. 151.

²⁹⁰ Srov. PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastore nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 30.

Z hlediska typu se můžeme v českém prostředí setkat: 1) s oratořemi fungujícími relativně samostatně, tzv. farní oratoře, a 2) s tzv. volnými oratořemi, které jsou součástí salesiánských středisek mládeže. Farní oratoře jsou co do velikosti a množství aktivit pro děti a mládež spíše menší, bývají otevřeny jen některé dny v týdnu a častěji je navštěvují děti a mládež z věřících rodin (ale není to pravidlem ani podmínkou).²⁹¹ Různé podoby farních oratoří najdeme v ČR např. v Hradci Králové, Praze-Karlíně, Prostějově, Sebranicích. Naproti tomu oratoře, které jsou součástí salesiánských středisek mládeže, bývají v provozu většinu dní v týdnu a co do velikosti a množství aktivit pro děti a mládež se řadí spíše mezi ty větší. V následující kapitole se zaměřím právě na tato střediska a jejich oratoře.

---

²⁹¹ Srov. tamtéž, s. 27–29.

4. Funkce, metody a formy práce salesiánských středisek mládeže

Z hlediska organizací věnujících se práci s dětmi a mládeží můžeme salesiánská střediska mládeže řadit mezi volnočasová zařízení, jakými jsou např. domy dětí a mládeže, ale zároveň tato střediska vykazují určité prvky nízkoprahových zařízení.²⁹² V následující kapitole bych tedy chtěla popsat, co to jsou salesiánská střediska mládeže, nastínit činnost vybraných středisek, shrnout základní principy práce, které se snaží ve své práci naplňovat, a popsat funkce, metody a formy práce s dětmi a mládeží v těchto střediscích a alespoň krátce je srovnat s prací domů dětí a mládeže a nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

4.1 Salesiánská střediska mládeže

Salesiánská střediska mládeže představují vedle oratoří základní salesiánské dílo v českém prostředí.²⁹³ Prostřednictvím pestré nabídky volnočasových aktivit se snaží nabízet „širokému spektru mladých lidí výchovu, která vychází z pozitivních hodnot společnosti a kultury, ve které mladí lidé žijí, a pomáhá jim osvojovat si tyto hodnoty.“²⁹⁴ Na našem území funguje 7 salesiánských středisek mládeže: Brno-Líšeň, Brno-Žabovřesky, České Budějovice, Ostrava, Plzeň, Praha-Kobylisy, Teplice;²⁹⁵ vznikají především ve velkých městech, a to zvláště v částech s velkou kumulací (rizikové) mládeže, tj. na sídlištích.

Zřizovatelem salesiánských středisek mládeže je Salesiánská provincie Praha a obvykle jsou samostatnou právnickou osobou. Statutárním zástupcem střediska je ředitel, který je jmenován provinciálem. Ve středisku zpravidla pracují salesiáni a větší či menší počet dobrovolníků, ať už z řad mládeže, či dospělých. Dnes už také většina středisek má i řádné zaměstnance, buď vychovatele, nebo administrativní a technické pracovníky. U personálního zajištění práce salesiánských středisek mládeže se chci nyní krátce zastavit, protože

---

²⁹² Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchovně pastorační činnost salesiánů – pokus o vymezení identity* [online]. s. 1. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/?cmd=download&downloadID=282>>. Některá střediska již v současné době patří mezi poskytovatele sociálních služeb, nebo je přímo jejich součástí otevřený klub, který je zařazen mezi nízkoprahové kluby (např. Nízkoprahový klub Vrtule v rámci Salesiánského střediska mládeže v Praze-Kobylisích).

²⁹³ Salesiánská střediska mládeže v té podobě, v jaké fungují v českém prostředí, tzn. samostatně existující, jsou ve světě ojedinělá. Většina takovýchto středisek mládeže je ve světě zřizována při jiných velkých dílech jako jsou např. internáty nebo školy. Srov. PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastorece nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 29.

²⁹⁴ Srov. *Výchovně pastorační projekt Salesiánské provincie 2001* [online]. 2001. s. 14 [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=23>>.

²⁹⁵ Specifickým případem salesiánského střediska je také Církevní středisko volného času v Havířově, které je zřizováno ostravsko-opavským biskupstvím. Vedle salesiánských středisek mládeže fungují také salesiánské kluby mládeže, např. v Pardubicích nebo ve Zlíně. Srov. <http://www.sdb.cz/strediska-kluby-mladeze/>.

uvědomění si, kdo pracuje v těchto střediscích, může vést k lepšímu pochopení zvolených metod a forem práce.

V době, kdy se u nás znovu započalo s budováním salesiánských středisek mládeže,²⁹⁶ byla jejich činnost zajišťována především salesiány, salesiánkami a řadou dobrovolníků. Dnes se však na činnosti salesiánských středisek mládeže značnou měrou podílejí řádní zaměstnanci (většinou laici).²⁹⁷ Proto se dnes také objevuje tendence vyvázat salesiány z organizačních a administrativních úkolů, a tím jim uvolnit ruce k intenzivnější a časově náročnější přímé práci s mladými lidmi. S tím také souvisí hledání a příprava modelu, kdy ředitelem střediska bude „nesalesián“.²⁹⁸ V posledních letech se zřetelněji projevuje i profesionalizace salesiánských středisek mládeže. Jde především o zvyšování odbornosti pracovníků i dobrovolníků, salesiánů i laiků, a to jak v oblasti pedagogické či sociální práce, tak v oblasti trvalého vzdělávání a motivování v oblasti salesiánského stylu práce a salesiánské spirituality.²⁹⁹ V salesiánských střediscích mládeže nejčastěji působí (vedle technických a administrativních pracovníků) pedagogové volného času a sociální pracovníci; v některých střediscích působí také psycholog, speciální pedagog, sociální pedagog, kontaktní pracovník (streetworker) apod. Střediska kladou důraz na další vzdělávání svých pracovníků i dobrovolníků. Do nedávné doby některá střediska vytvářela vlastní vzdělávací programy pro dobrovolníky,³⁰⁰ v současné době většinou využívají tzv. Salesiánskou školu animátorů,³⁰¹ která se snaží ujednotit vzdělávání dobrovolníků ze všech míst, kde salesiáni u nás působí.

Financování středisek je různé, především se jedná o dary soukromých a právnických osob, jednorázové účelové dotace, příp. jsou financována farnostmi, při níž působí. Některá salesiánská střediska mládeže jsou také zařazena do sítě školských zařízení,³⁰² a jsou tedy

---

²⁹⁶ Srov. kapitola 1.3.2.

²⁹⁷ Ve *Výchovně pastoračním projektu provincie 2007* se přímo uvádí, že dochází k nárůstu zaměstnanců ve střediscích, ale že zajímavým faktem je především skutečnost, že zaměstnanci jsou už také z řad těch, kteří „prošli“ středisky ve svém dospívání. Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007* [online]. 2007. s. 27. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=346>>.

²⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 28.

²⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 23.

³⁰⁰ Např. Příkladem může být vzdělávací kurz pro dobrovolníky SVAŘÁK, který realizuje Salesiánské středisko mládeže Brno-Líšeň. Srov. <http://www.salesko.cz/svarak/>.

³⁰¹ Srov. pozn. pod čarou 271.

³⁰² Do sítě školských zařízení jsou zařazena salesiánská střediska v Brně-Žabovřeskách, v Brně-Lišni, v Českých Budějovicích, v Ostravě, v Plzni a v Teplicích. Oficiální název takového to střediska je pak Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže. To konkrétně znamená, že jsou součástí výchovně vzdělávací soustavy. Jejich činnost je v souladu s *Výhláškou MŠMT ČR 432/1992 Sb.*, o střediscích pro volný čas dětí a mládeže, a její předmět činnosti se v podstatných rysech kryje s předmětem činnosti ostatních středisek pro volný čas dětí a mládeže, která je blíže specifikována v *Metodickém pokynu MŠMT ČR čj. 28 089/98-51*.

financována analogicky jako církevní školy z rozpočtu MŠMT ČR. Některá střediska rozvíjejí více sociální projekty, které jsou pak financovány z rozpočtu MPSV ČR.³⁰³

Činnost salesiánských středisek mládeže a jejich cíle jsou v každém jednotlivém případě zakotveny ve zřizovací listině salesiánského střediska mládeže. Dalším důležitým dokumentem týkajícím se jejich činnosti je výchovně pastorační projekt Salesiánské provincie, který je vždy po šesti letech revidován tak, aby udržoval kontinuitu salesiánského výchovného přístupu k dětem a mládeži, ale také aby odpovídal současnému stavu a aktuálním situacím, s kterými jsou čeští salesiáni v činnosti salesiánských středisek mládeže (a nejen jich) konfrontováni.

4.2 Základní principy práce v salesiánských střediscích mládeže

Práce salesiánských středisek mládeže pak vychází ze společných základních principů. *Výchovně pastorační projekt Salesiánské provincie* z roku 2001 zmiňuje následující principy, které mají charakterizovat práci v salesiánských střediscích mládeže.³⁰⁴ Jsou to: preventivní systém a asistence, osobní přístup a ovzduší domova, otevřenost velkému spektru mladých lidí, pestrá nabídka a každodenní provoz a evangelizace.

Za základní princip práce salesiánských středisek mládeže můžeme považovat důsledné uplatňování preventivního systému dona Boska a asistence vychovatele v každodenní praxi středisek. Což znamená, že vychovatel je přítomen uprostřed mladých lidí, kteří se pohybují ve středisku, motivuje (animuje) je k činnostem a účastní se na činnostech spolu s nimi a tím předchází jejich nežádoucím iniciativám. T. Bosco zdůrazňuje, že vychovatel musí mladým lidem věnovat: přítomnost fyzickou, přítomnost aktivní (organizování her a činností), bdělou a zároveň přátelskou a klidnou (laskavou).³⁰⁵

S tímto principem úzce souvisí princip osobního přístupu a ovzduší domova. Každý mladý člověk by měl cítit ze strany vychovatele osobní zájem o něj, o jeho zájmy a problémy a přijetí bez podmínek a s láskou. Atmosféra střediska, vyplývající ze vzájemných vztahů mezi vychovateli a mladými lidmi i mladými lidmi mezi sebou navzájem, by měla být typická ovzduším důvěry, radosti, iniciativy a opravdového zájmu o mladé, jejich zájmy a potřeby.

Salesiánské středisko mládeže má být také otevřené širokému spektru mladých lidí, a to bez ohledu na jejich postoj k církvi. Podmínkou však zůstává ochota prožívat ve středisku

---

³⁰³ Např. Salesiánské středisko mládeže v Praze-Kobylisích.

³⁰⁴ Srov. *Výchovně pastorační projekt Salesiánské provincie 2001* [online]. 2001. s. 14. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=23>>.

³⁰⁵ Srov. BOSCO, T. *Don Boskova oratoř*. 2004. s. 29.

své volné chvíle s ostatními, tzn. respektovat společný program a stanovená pravidla. Otevřenost salesiánských středisek v práci s mládeží však nespočívá pouze v šíři spektra cílové skupiny, na kterou je činnost střediska zaměřena, ale může jít např. o otevřenost k dialogu s mladými lidmi, o otevřenost pro iniciativu mladých lidí atd. M. Kaplánek píše o tzv. „otevřené práci s mládeží“.³⁰⁶ Tento pojem se mu jeví jako lépe vyhovující ekvivalent k pojmu „nízkoprahovost“, který je užíván v sociální práci. Pojem „otevřená práce s mládeží“ pak chápe ve čtyřech dimenzích: otevřenost obsahu (na náplň činnosti nejsou kladeny žádné apriorní politické, náboženské či světonázorové nároky; program činnosti je (spolu)vytvářen zezdola, tj. mladými lidmi), otevřenost organizační formy (aktivity jsou bezprostředně otevřené všem, bez nutnosti jakéhokoliv členství), otevřenost k zájmům mládeže (činnost se orientuje primárně na potřeby a zájmy mladých lidí) a otevřenost vůči veřejnosti (snaha o transparentní činnost). Dimenze otevřenosti organizační formy je však realizována v salesiánských střediscích mládeže s jistými omezeními, jak bude zřejmé z dalšího textu.

V souvislosti s otevřeností pro potřeby širokého spektra mladých lidí je dalším důležitým principem práce v salesiánských střediscích mládeže pestrá nabídka a každodenní provoz střediska. Protože zájmy mladých lidí, kteří střediska navštěvují, jsou velmi různé, je potřeba, aby jim střediska nabízela pestrou škálu činností a aktivit, do kterých se mohou zapojit. Důležitý je také akcent na nabídku prostoru pro vlastní iniciativu mládeže. Nejde totiž pouze o to, aby byli mladí lidé „konzumenty“, ale aby se sami stali animátory činností střediska. Salesiánská střediska mládeže také usilují o každodenní provoz, a to především proto, aby mladí lidé měli možnost přicházet denně a nacházeli ve středisku někoho, kdo by jim věnoval svůj čas naplno.

Princip evangelizace se v praxi projevuje především osobním příkladem vychovatele, který svědčí o své víře svým životem a je otevřený k dialogu s mladými lidmi. To znamená, že dokáže naslouchat otázkám mladých lidí, které se týkají např. hodnot, smyslu života, víry v Boha apod., a také dokáže tyto otázky v mladých lidech probouzet. Zároveň se snaží zprostředkovat jim pro ně přijatelným způsobem „pohled evangelia“ a církve jako odpověď právě na tyto jejich otázky a problémy.

K těmto výše zmíněným principům bych doplnila ještě princip participace. Atmosféra naslouchání a možnosti svobodně vyjádřit své názory, postoje a potřeby podněcuje

---

³⁰⁶ M. Kaplánek navrhuje převzetí tohoto pojmu tak, jak se používá v německém jazyce. Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogické a sociální aspekty práce s neorganizovanou mládeží* [online]. 5 s. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/4a62381c7cf20dfe>>.

spoluúčast mladých lidí na procesech plánování, rozhodování, řízení a hodnocení činnosti salesiánského střediska mládeže.

4.3 Funkce salesiánských středisek mládeže

Předmětem činnosti salesiánských středisek mládeže je výchova dětí a mládeže v rámci volnočasových aktivit, z toho pak vyplývají i základní funkce, které se snaží svou činností naplňovat. H. Grecmanová uvádí, že za optimální můžeme považovat takovou kombinaci činností volnočasových středisek,³⁰⁷ při níž se naplňují tři základní funkce volného času: odpočinek, zábava a vlastní rozvoj člověka.³⁰⁸ Německý badatel H. W. Opaschowski oproti tomu uvádí podrobnější přehled funkcí, které by měla volnočasová zařízení naplňovat: rekreace, kompenzace (odstraňování zklamání a frustrací), edukace (výchova) a další vzdělávání, kontemplace (při hledání smyslu života), komunikace (kontakty, společenství), participace, integrace (pro stabilizaci života rodiny a vrůstání do dalších společenských organismů) a enkulturace.³⁰⁹

Salesiánská střediska mládeže naplňují beze zbytku obě pojetí funkcí volnočasových zařízení. Ve své činnosti kladou velký důraz na rozvoj mladého člověka, který je navštěvuje, a to nejen po stránce rozvoje jeho intelektuálních schopností a kompetencí (např. v rámci kroužků), ale především v oblasti hodnot, morálky, sociální vnímavosti apod. Různorodá nabídka činností vychází ze zájmů mladých lidí a poskytuje jim možnost pro odpočinek (jak fyzický, tak duševní) a pro kompenzaci toho, v čem se jinak cítí mladý člověk neúspěšný (v rodině, ve škole) nebo v čem se cítí nepřijímaný apod. Výchovné salesiánské prostředí je typické také prostorem pro komunikaci a podporou participace, enkulturace a integrace mladých lidí jak uvnitř daného společenství, tak v rámci širší komunity a celé společnosti.³¹⁰

M. Pohorská ve své diplomové práci *Motivační aspekty dětí a mladistvých navštěvujících volnočasové programy při Salesiánských střediscích mládeže v Brně-Lišni a v Plzni*³¹¹ uvádí pět aspektů naplňování poslání salesiánských středisek mládeže, které se částečně překrývají s výše jmenovanými funkcemi volnočasových zařízení pro děti a mládež, ale zároveň jsou doplněny o specifické funkce salesiánských středisek mládeže:

³⁰⁷ Pojem volnočasová střediska či volnočasová zařízení je v této práci používán jako obecné označení pro domy dětí a mládeže, střediska volného času, stanice zájmových činností či další podobná zařízení, jejichž primárním cílem je nabízet hodnotné možnosti trávení volného času pro děti a mládež.

³⁰⁸ Srov. GRECMANNOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika II*. 2002. s. 172.

³⁰⁹ Srov. VÁŽANSKÝ, M. – SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. 1995. s. 30–31.

³¹⁰ Za příklad lze uvést např. animátorské hnutí nebo program Cagliero, které bývají často napojeny na konkrétní salesiánská střediska mládeže a samozřejmě nejen na ně.

³¹¹ Srov. POHORSKÁ, M. *Motivační aspekty dětí a mladistvých navštěvujících volnočasové programy při Salesiánských střediscích mládeže v Brně-Lišni a v Plzni*. (diplomová práce). 2007. s. 122.

1. výchova – funkcí salesiánského střediska mládeže není suplovat, ale doplňovat výchovu rodičů; středisko má prezentovat a předávat hodnoty mladým lidem;
2. vzdělání – funkcí salesiánského střediska mládeže je doplňovat školní vzdělávání dětí a mládeže (nikoliv jej suplovat); středisko dává dětem a mládeži prostor vyzkoušet si různé způsoby smysluplného trávení volného času; nabízí zábavně-vzdělávací programy a poradenství;
3. informování – salesiánské středisko mládeže nabízí dostupný a kvalitní informační servis pro děti a mládež, informuje o kulturní a volnočasové nabídce v dané lokalitě; nabízí přístup k návazným službám a návaznost na jiné organizace, osoby a instituce;
4. sociální práce³¹² – salesiánské středisko mládeže je otevřené všem mladým lidem bez rozdílu jejich sociálního postavení a ve své práci se zaměřuje na podporu (sociálně) znevýhodněných mladých lidí a snaží se o „bezbariérovost“ a „nízkoprahovost“; svou činností usiluje o prevenci sociálně patologických jevů a umožňuje získávání sociálních kompetencí (komunikace, spolupráce, dodržování pravidel apod.); umožňuje dětem a mládeži (aktivní) začlenění do funkčních vrstevnických skupin; nabízí krizovou intervenci (pomoc při problémech mladých lidí ve škole, v rodině, ve skupině);
5. evangelizace – salesiánské středisko mládeže se snaží vytvářet prostředí, které umožňuje prožívání křesťanských hodnot a vzorců chování, přispívá k bourání předsudků nevěřících mladých lidí v souvislosti s vírou, křesťanstvím, církví a náboženstvím obecně a nabízí pohled na křesťanství v širším rozměru.

Výchova a vzdělání patří mezi základní funkce volnočasových zařízení obecně, jak již bylo zmíněno i v předchozích klasifikacích. V současné době se ale do popředí v těchto organizacích dostává i třetí jmenovaná funkce, a tou je informovanost.³¹³ Podobnost salesiánských středisek mládeže s těmito zařízeními je tedy především v nabídce smysluplného trávení volného času, předávání vědomostí v rámci zájmových kroužků a poskytování informačního servisu mladým lidem. Zbývající dvě funkce (tedy sociální práce a evangelizace) jsou pro salesiánská střediska mládeže ve srovnání s těmito volnočasovými zařízeními do značné míry specifická.

---

³¹² Pojem sociální práce však chápe M. Pohorská v širším pojetí, které zahrnuje i sociální pedagogiku.

³¹³ Např. při některých domech dětí a mládeže již vznikla tzv. informační centra pro mládež, která nabízejí mladým lidem zdarma informace z oblastí, která je zajímají (volný čas, vzdělávání, práce, cestování, sociálně patologické jevy apod.), a poskytují jim prostor a podporu pro práci s informacemi, poradenství a další služby.

Chápeme-li aspekt sociální práce jako přednostní zájem o mladé lidi se sociálními problémy, „nízkoprahovost“ zařízení, prevenci sociálně patologických jevů atd., pak jasně vystupuje do popředí určitá podobnost a možnost srovnání s nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež.³¹⁴ Salesiánská střediska mládeže nabízejí svým klientům v rámci volné oratoře prostor pro trávení volného času a podobnou nabídku volnočasových činností jako nízkoprahová zařízení. Podobně také chápou funkci těchto volnočasových činností, jakožto prostředek (nikoliv pouze cíl) k společnému zážitku a vytváření vztahu mezi mladým člověkem a vychovatelem,³¹⁵ a vytvářejí prostor pro aktivizaci mladého člověka a podporu jeho seberealizace.³¹⁶ Na druhou stranu jedna ze základních odlišností se projevuje v naplňování principu „nízkoprahovosti“ (či „otevřenosti“). V salesiánských střediscích mládeže je tento princip, tak jak jej chápou nízkoprahová zařízení a jak je definován v *Pojmosloví NZDM*,³¹⁷ realizován s určitými omezeními, jakými jsou např. existence průkazek nebo účastnických poplatků na rok apod.³¹⁸

Poslední jmenovaná funkce salesiánských středisek mládeže – funkce evangelizace – je specifická i ve srovnání s nízkoprahovými zařízeními. Je to funkce, která je úzce spjata s kořeny celého salesiánského přístupu k výchově, tj. vychází ze snahy vychovat „dobrého křesťana a statečného občana“.

Poté co jsem shrnula, jaké funkce naplňují salesiánská střediska mládeže ve srovnání s volnočasovými a nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež, se budu věnovat jejich metodám práce s mládeží.

---

³¹⁴ Nízkoprahová centra pro děti a mládež (NZDM) jsou v podstatě volnočasovou alternativou k různým zájmovým útvarům, kroužkům a jiným organizovaným aktivitám, navíc ale poskytují poradenství a sociální servis. Přístup do nízkoprahových klubů není omezen financemi, zájmem ani časem příchodu či odchodu, návštěvníci mají svobodu volby, a to jak při pohybu v prostoru klubu, tak v chování i ve volbě vykonávaných činností. Srov. Česká asociace streetwork. *Co je nízkoprahový klub pro děti a mládež* [online]. [cit. 2. března 2010]. Dostupné z <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=183>.

³¹⁵ V rámci NZDM se hovoří spíše o vztahu klienta a pracovníka.

³¹⁶ Srov. ŘEHOUNKOVÁ, K. *Výzkum: Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit* [online]. 2005. s. 11. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=700>.

³¹⁷ Zde najdeme mimo jiné, že „uživatel má možnost zůstat v anonymitě“. Srov. Česká asociace streetwork, o.s. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha, 2008. s. 5. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

³¹⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Výchovně pastorační činnost salesiánů – pokus o vymezení identity* [online]. s. 3. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/?cmd=download&downloadID=282>>.

4.4 Metody práce salesiánských středisek mládeže

J. Pávková vysvětluje pojem metoda jako soubor vhodných prostředků (postupů), které slouží k dosažení výchovných cílů.³¹⁹ Metody práce s mládeží se dají klasifikovat mnoha způsoby. Nechci se zde věnovat nějaké konkrétní klasifikaci metod, ale zaměřím se na přiblížení těch metod, které jsou z hlediska práce salesiánských středisek mládeže nejzákladnější, nejužívanější a (nebo) do značné míry nejspecifičtější.

Salesiánská střediska mládeže jakožto zařízení pro volný čas dětí a mládeže využívají jak metody typické pro pedagogiku volného času, tak metody obecně didaktické a didaktiky jednotlivých typů zájmových činností. Podobně jako nízkoprahová zařízení pro děti a mládež pak používají některé metody sociální práce a také metody sociálně pedagogické.³²⁰

Ze základních metod se v salesiánských střediscích mládeže především setkáváme s využitím dialogických metod. Pracovník střediska nabízí mladému člověku prostor pro rozhovor a diskusi o tématech, která jej zajímají, ale je zároveň připraven vysvětlovat mu pravidla, seznámit jej s možnostmi pobytu ve středisku apod. Tyto metody se využívají nejen při práci ve volné oratoři, ale samozřejmě i v zájmových kroužcích.

V rámci zájmových kroužků jsou pak využívány, obdobně jako v jiných volnočasových zařízeních, metody konkrétních didaktik zájmových činností (může se jednat o celou škálu činností: taneční kroužek, hra na kytaru, modelářský kroužek, rukodělný kroužek...), z obecně didaktických pak bývají často využívány názorně demonstrační metody (např. předvedení konkrétní činnosti vedoucím kroužku) a praktické metody (návuk konkrétních dovedností, výtvarné a pracovní činnosti atd.).

4.4.1 Metody pedagogiky volného času

Z hlediska pedagogiky volného času využívají salesiánská střediska zejména ty metody, které H. W. Opaschowski uvádí jako tři základní metody pedagogiky volného času.³²¹ Jedná se o informativní poradenství, participativní plánování a komunikativní animaci.

Metoda informativního poradenství znamená, že vychovatel upozorňuje mladé lidi na různé možnosti a alternativy, které mají ve svém životě. Nejde však pouze o podání informace, ale o pomoc při analýze konkrétní situace mladého člověka a o proces komunikace

³¹⁹ Srov. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. 2002. s. 43.

³²⁰ Základem výchovné činnosti salesiánských středisek mládeže zůstává především preventivní systém dona Boska, na jehož pozadí jsou pak využívány všechny další metody.

³²¹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času – skriptum* [online]. 2009. s. 11–12. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://beta.tf.jcu.cz/getfile/2ac71dd74a48dcd4>>.

mezi ním a vychovatelem. Použití této metody je zdůrazňováno v salesiánských střediscích mládeže zejména při prvním kontaktu vychovatele s mladým člověkem. Jak se tato metoda využívá v praxi salesiánských středisek mládeže, najdeme např. v příručce, která je určena pro praktikanty v Salesiánském středisku mládeže – domě dětí a mládeže v Brně-Žabovřeskách:

- „Zvláštní pozornost věnovat nově příchozím. Seznámit se, zeptat se, zda tady už někdy byl, co ho baví, vysvětlit mu, co se v oratoři dělá, nabídnout mu další aktivity střediska.
- Taktéž je velmi důležité věnovat pozornost „bezprizorním“ jedincům. Věnovat se jim, nabídnout rozhovor nebo nějakou aktivitu.“³²²

Mluvíme-li o participativním plánování, máme tím na mysli plánování, na kterém se v maximální možné míře podílejí všichni účastníci. Nejde tedy pouze o plánování jednotlivých aktivit anebo krátkých období, ale také o dlouhodobé strategické plánování. Metoda participativního plánování se v současnosti uplatňuje v českém prostředí také v oblasti školního vzdělávání v podobě strategického plánování školských zařízení – tvorba školních vzdělávacích programů. Ty se dotýkají zejména salesiánských středisek mládeže, která byla zařazena do sítě školských zařízení a fungují jako domy dětí a mládeže. Metodu participativního plánování se však snaží využívat všechna střediska. Cílem úvah nad posláním salesiánských středisek mládeže je vytyčit cestu (metodický postup) k proměně současné reality mladých lidí na základě pochopení jejich situace a potřeb. Princip participace však vyžaduje, aby účastníci plánovaných aktivit měli možnost se od začátku podílet na plánování, realizaci a hodnocení celého programu.³²³ Příkladem práce touto metodou mohou být např. výchovně pastorační projekty Salesiánské provincie, které jsou doplňovány výchovně pastoračními projekty jednotlivých salesiánských komunit a dále samozřejmě školní vzdělávací programy jednotlivých středisek, fungujících v síti školských zařízení.³²⁴

Komunikativní animaci chápe H. W. Opaschowski, jak jsem již zmínila v jedné z předchozích kapitol,³²⁵ jako metodu rozvíjející volnočasové kompetence (mladého) člověka. Jedná se o metodu aktivační – jejím úkolem je probudit osobní zájem mladého člověka, pomoci mu objevit osobní schopnosti a kompetence, usnadnit komunikaci ve skupině a zlepšit

³²² Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky. *Příručka praktikanta pro rok 2009/2010* [online]. s. 10. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://brno.sdb.cz/res/data/205/023312.pdf>>.

³²³ Srov. KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času – skriptum* [online]. 2009. s. 12–13. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://beta.tf.jcu.cz/getfile/2ac71dd74a48dcd4>>.

³²⁴ Např. ve školním vzdělávacím programu Salesiánského střediska mládeže – domu dětí a mládeže v Brně-Žabovřeskách je akcentován princip participace následujícím vyjádřením: „Středisko vytváří předpoklady k tomu, aby přiměřeným způsobem na plnění poslání participovaly také děti, mladí, jejich rodiče a další osoby.“ Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky. *Školní vzdělávací program* [online]. S. 5. [cit. 4. března 2010]. Dostupné z <<http://brno.sdb.cz/res/data/131/015108.pdf>>.

³²⁵ Srov. kapitola 3.3.3.

sociální vnímavost, podpořit tvořivost a vlastní iniciativu jedince či skupiny. „Komunikativní animace akceptuje různorodé potřeby jedinců, počítá s minimální kontinuitou účastníků a současně pracuje s maximální snahou motivovat.“³²⁶ V *Pedagogické směrnici pro činnost salesiánských středisek mládeže* najdeme používání této metody vyjádřeno např. následujícím způsobem:

„Primárním cílem oratoře je rozvíjení osobních vztahů a schopnosti komunikace mezi vrstevníky a s tím spojené osvojování si dobrých a odstraňování špatných návyků. (...) V oratoři mají děti možnost kreativně naplňovat svůj volný čas. Úkolem vychovatelů a animátorů je dodávat k tomu potřebné impulsy, zajišťovat podmínky a předcházet nežádoucím jevům.“³²⁷

Na tomto místě je však potřeba doplnit, že komunikativní animace H. W. Opaschowského představuje pouze jednu koncepci animace jakožto výchovné metody.³²⁸ Druhou koncepci představuje tzv. kulturní animace, jejímž autorem je italský pedagog Mario Pollo. Tento přístup se zaměřuje na rozvíjení tří oblastí: osobní identity, participaci a transcendenci a jeho cílem je enkulturace jedince, tzn. integrace jedince do kultury a to na základě přijetí základních hodnot kultury, formované určitou tradicí.³²⁹ Metoda kulturní animace vychází ze čtyř hlavních principů:

1. Zralé přijetí světa mládeže ve smyslu osobní zralosti vychovatele a pozitivním přijetí hodnot vyznávaných adresáty.
2. Utváření výchovného vztahu mezi vychovatelem a skupinou jako stěžejní předpoklad úspěšného výchovného působení.
3. Rozvoj skupiny jako výchovného prostředí, tzn. citlivost k atmosféře ve skupině a nemanipulativní ovlivňování skupinové dynamiky.
4. Hermeneutický postup plánování a reflexe, čili strategické plánování procesu utváření skupiny, založené na pochopení konkrétní situace účastníků.³³⁰

---

³²⁶ KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času – skriptum* [online]. 2009. s. 12. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://beta.tf.jcu.cz/getfile/2ac71dd74a48dcd4>>.

³²⁷ *Pedagogická směrnice pro činnost salesiánských středisek mládeže* [online]. s. 4. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/?cmd=download&downloadID=283>>.

³²⁸ Srov. kapitola 3.3.3.

³²⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. Animace v sociální práci a v pedagogice. In *Tři cesty k pedagogice volného času*. s. 94–101. Citováno podle MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 33–34.

³³⁰ KAPLÁNEK, M. Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času. In *Výchova a volný čas*. 2006. s. 46. Citováno podle MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 34–35.

A jak píše ve své práci *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice* L. Macák, koncepce kulturní animace je svou podstatou velmi blízká preventivnímu systému dona Boska.³³¹

Další důležitou výchovnou metodou, která se významně projevuje v práci salesiánských středisek mládeže, je výchova zážitkem, zkušeností. Salesiánská střediska mládeže nabízejí mladým lidem takové programy (volnočasové kroužky, prázdninové tábory nebo animátorské kurzy), které vyžadují aktivní zapojení účastníků, nabízejí intenzivní zážitky spojené s pobytem v přírodě, kdy jsou veškeré aktivity směřovány k získání zkušeností v neobvyklých podmínkách a situacích.

4.4.2 Sociálně pedagogické metody

Z hlediska metod sociální pedagogiky bych chtěla zmínit využívání sociálně pedagogických metod v salesiánských střediscích mládeže, tak jak je pojmenovává B. Kraus ve své knize *Základy sociální pedagogiky*.³³² Především se chci věnovat metodě organizování (pedagogizace) prostředí a metodě režimové, práci se skupinou, inscenační metodě a metodě mediace.

Metoda pedagogizace prostředí je hojně využívána v praxi salesiánských středisek mládeže. Pedagogizovat „znamená využít prostředí jako «výchovného prostředku».“³³³ Důraz, jaký je na tuto metodu kladen sociální pedagogikou, lze shrnout vyjádřením I. Furlana, že „naše výchovné působení je převážně verbální, zatímco úspěšná výchova může být realizována jedinečně prostřednictvím odpovídající organizace života a práce a přetvářením podmínek.“³³⁴ Na základě tohoto poznatku se tedy sociální pedagogika snaží posilovat a upevňovat kladné formativní vlivy prostředí (takové, které jsou ve shodě s výchovnými cíli) a eliminovat vlivy negativní, resp. jim předcházet.³³⁵ Důležitost této metody pro práci salesiánských středisek mládeže vyplývá z výše popsané role prostředí v salesiánské pedagogice.³³⁶ Salesiánská střediska mládeže se snaží vytvářet „takové prostředí, které

---

³³¹ Srov. MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 35.

³³² Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 173–183.

³³³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 175.

³³⁴ FURLAN, I. *Pedagogizace životního prostředí*. 1978. Citováno podle KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 78.

³³⁵ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 78.

³³⁶ Srov. kapitola 3.3.4.

přijímá, rozvíjí dobro v člověku a zabraňuje v konání zla.“³³⁷ C. Nanni ve svém pojednání *Preventivní systém Dona Boska v dnešní době* dále upozorňuje:

„Slovo „prostředí“ se dnes nevztahuje pouze na konkrétní výchovné místo, ale také na širší úroveň „výchovné komunity“. (...) Výchovná komunita umožňuje nalézt konkrétní hnací motor, zodpovědné centrum výchovného a kulturního dění, a to v dialogu s místní občanskou komunitou a potřebami integrální výchovy mladého člověka.“³³⁸

S využitím metody režimové se setkáváme v salesiánských střediscích mládeže zvláště v rámci prázdninových aktivit, jako jsou tábory, soustředění apod., ale dá se říci, že i celá činnost středisek je prostoupena určitým režimem, jehož cílem je výchovné působení. Mluvíme-li o režimu, jedná se o „způsob, jakým je organizován a řízen životní proces v určitém čase a místě,... Každý režim je charakterizován souborem norem.“³³⁹ Každé salesiánské středisko mládeže má svůj vnitřní řád, kde definuje pravidla pro návštěvníky. S těmito pravidly jsou vždy nově příchozí klienti seznámeni a tato pravidla také bývají napsaná na nějakém dobře viditelném místě. Mezi základní pravidla ve všech salesiánských střediscích mládeže patří dodržování pravidel slušného chování, zákaz nošení alkoholu, drog a nebezpečných předmětů (zbraně apod.) do střediska, zákaz užívání návykových látek, kouření a používání vulgárních slov. Každý z pravidelných návštěvníků musí mít také platnou členskou průkazku. Jsou-li tato pravidla opakovaně nebo hrubě některým z návštěvníků porušována, je toto jednání sankcionováno dočasným nebo trvalým vyloučením jedince ze střediska.

Práce se skupinou v salesiánských střediscích mládeže vychází ze základů salesiánské výchovy, kdy vychovatel využívá potenciálu samotných mladých lidí tím, že deleguje zodpovědnost za vrstevníky přímo na vybrané jedince, úměrně jejich zralosti a schopnostem.³⁴⁰ Využití práce se skupinou v praxi středisek znamená „využití skupinového tlaku na jednotlivé členy, případně na skupinu jako celek.“³⁴¹ Na formování tohoto tlaku mají největší podíl přirození, tzv. názoroví vůdci skupiny, kterými jsou jedinci s největší prestiží ve skupině.³⁴² Pedagogové v salesiánských střediscích mládeže se snaží takového vůdce rozpoznávat a nabízet jim možnost zapojit se do přípravy programu, vést svěřenou skupinu či aktivitu. Zapojení tzv. animátorů z řad mládeže do činnosti středisek patří také mezi základní

³³⁷ *Výchovně pastorační projekt provincie 2007* [online]. 2007. s. 19. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=346>>.

³³⁸ BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 183–184.

³³⁹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 181.

³⁴⁰ Srov. kapitola 3.3.2.

³⁴¹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 176.

³⁴² Tamtéž. s. 176.

úkoly, které si salesiáni vytyčili ve *Výchovně pastoračním projektu provincie 2007*.³⁴³ Na druhou stranu je ale ve střediscích kladen velký důraz také na diferenciaci při práci se skupinou a na individuální přístup ke každému členu skupiny.

Inscenační metodu do jisté míry využíval v práci s mládeží už don Bosco.³⁴⁴ V dnešní době využívají pracovníci salesiánských středisek mládeže tuto metodu nejčastěji v rámci dramatických kroužků nebo v rámci sociálně výchovných programů jednotlivých středisek. Tato metoda není stěžejní pro práci středisek, ale doplňuje ji. Myslím si však, že ve využití této metody může být do značné míry skryt určitý potenciál práce středisek, stejně tak jako ve využití metody mediace. Jak uvádí B. Kraus: „Základem mediace je, že mezi znesvářené strany vstoupí nezávislá třetí osoba, tzv. mediátor, která se jím stává prostředníkem ke smírnému, kompromisnímu řešení sporných otázek.“³⁴⁵ Pracovníci středisek se mohou poměrně často dostat do role toho, kdo může pomoci mladým lidem hledat a nacházet možná řešení jejich konfliktů, ať již v rámci střediska nebo ve vztahu s rodiči, učiteli apod.

Další z metod práce, kterou v posledních letech začala více využívat také salesiánská střediska mládeže, je streetwork, který bývá zařazen na pomezí sociální práce a sociální pedagogiky. Některá salesiánská střediska mládeže např. v Praze-Kobylicích mají tzv. streetworkery, terénní pracovníky, kteří vyhledávají mladé lidi v jejich přirozeném prostředí, snaží se s nimi navázat kontakt a nabídnout jim možnost trávení volného času právě v těchto střediscích. Práce metodou streetworku doplňuje kontaktní práci ve střediscích v rámci oratoří či nízkoprahových zařízení.

Všechny metody, které jsem zmínila, jsou v salesiánských střediscích více či méně využívány³⁴⁶ a jejich využití je podmíněno i specifickými podmínkami práce jednotlivých středisek, především složením jejich cílové skupiny a zvolenými formami práce. Formám práce se chci nyní věnovat v následující kapitole.

---

³⁴³ Srov. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007* [online]. 2007. s. 28 [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=346>>.

³⁴⁴ Divadelní hry, které pro chlapce psal, a poté s chlapci zkoušel, byly často zaměřeny na modelové situace z jejich života a sledovaly jednoznačně výchovný cíl. Srov. kapitola 2.5.

³⁴⁵ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 182–183.

³⁴⁶ Na druhou stranu z analýzy koncepčních materiálů české salesiánské provincie vyplynulo, že metody práce salesiánských středisek mládeže nejsou příliš v těchto dokumentech reflektovány. Např. ve *Výchovně pastoračním projektu provincie 2007* jsou jako metody práce salesiánských středisek mládeže uvedeny pouze individuální práce a práce se skupinou. *Výchovně pastorační projekt provincie 2007* [online]. 2007. s. 26. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=346>>. Také L. Macák ve své práci uvádí, že používání výchovných metod v salesiánských střediscích mládeže je spíše intuitivní a nedostatečně reflektované. Srov. MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 90.

4.5 Formy práce salesiánských středisek mládeže

Salesiánská střediska mládeže využívají různé formy práce s mládeží, a to jak individuální, tak skupinové. V následující části práce chci shrnout a popsat nejčastější formy práce v salesiánských střediscích mládeže u nás a tyto formy ilustrovat na konkrétních příkladech salesiánských středisek mládeže.

4.5.1 Oratoře a kluby – spontánní činnost

Obdobně jako nízkoprahová zařízení nabízejí salesiánská střediska mládeže mladým lidem především „otevřený“ prostor pro setkávání. Tuto nabídku realizují formou oratoří nebo klubů.

Můžeme říci, že oratoře jsou nejtypičtější a zároveň nejzákladnější formou práce salesiánských středisek mládeže.³⁴⁷ Oratoř v užším slova smyslu nabízí pravidelný prostor pro neformální aktivity dětí a mladých lidí. Jedná se především o nabídku sportovní a zábavné činnosti za přítomnosti pedagogického pracovníka, který se individuálně věnuje každému příchozímu a napomáhá formovat menší skupinky. Časově je tento prostor limitován pouze otevírací dobou oratoře. Je to forma práce určená především pro neorganizovanou mládež, tj. pro mládež, která nedochází pravidelně a nezavazuje se k ničemu členstvím v organizaci.

Jak uvádí Libor Macák ve své práci *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*, „v uplynulém desetiletí došlo v prostředí SaSM (salesiánských středisek mládeže, pozn. aut.) ke značnému posunu chápání oratoře a klubu.“³⁴⁸ Na základě svého výzkumu a dalších dokumentů rozlišuje L. Macák tři typy spontánní činnosti: oratoř, klub a „volná oratoř“.³⁴⁹ První typ – oratoř – je zpravidla určen pro děti ve věku 6 až 15 let. Pro oratoř je vyhrazen určitý prostor, a to jak uvnitř, tak většinou i venku (hřiště apod.), a probíhá několikrát týdně. Důležitým pedagogickým prvkem zde zůstává asistence vychovatelů. Druhý typ – klub – je zacílen na mládež od 15 let (resp. od 13 let) do 20 až 26 let. Prostor klubu je primárně určený k setkávání mladých lidí a tomu odpovídá i jeho vybavení (např. kulečník, nealko bar, šipky, pódium). Většinou je tento prostor také oddělený od ostatních probíhajících programů. Otevírací doba klubu je posunuta do pozdějších hodin (ve srovnání s oratoří). Tento typ spontánní činnosti „lze charakterizovat jako otevřený klub se sociálně-pedagogickým přístupem, případně s rozšířenou nabídkou

³⁴⁷ Podrobněji jsem tuto formu práce nastínila již v kapitole 3.3.4.1.

³⁴⁸ MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 29.

³⁴⁹ Pojem „volná oratoř“ zde L. Macák používá v jiném významu, než v jakém byl použit v kapitole 3.3.4.1, a proto je dán do uvozovek.

sociálních služeb.³⁵⁰ Některá střediska jsou už tedy také akreditovanými nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež (standardy NZDM splňují v České republice dvě salesiánská střediska mládeže, a to v Praze-Kobyliších a v Českých Budějovicích) a charakter jejich nízkoprahových klubů tak vychází z naplňování standardů kvality těchto zařízení. Příklady obou výše popsaných typů najdeme např. v Salesiánském středisku mládeže v Praze-Kobyliších nebo v Českých Budějovicích. Třetí typ spontánní činnosti, tzv. „volné oratoře“, bychom našli např. v Salesiánském středisku mládeže v Brně-Žabovřeskách nebo Teplicích.³⁵¹ Tento typ je ve své podstatě spíše oratoří s rozšířenou hranicí cílové skupiny. Na rozdíl od předchozích typů nemívá „volná oratoř“ svůj vlastní prostor, ale využívá větší části prostor celého střediska a bývá často koncipována jako „možnost vyplnění časových prostor účastníků zájmových činností (...) a jednak jako svobodný prostor pro děti a mladé lidi, kteří se těchto činností neúčastní.“³⁵²

4.5.2 *Volnočasové kroužky, doučování a další vzdělávání*

Druhou nejčastější formou práce salesiánských středisek mládeže jsou volnočasové kroužky. Je to typická forma práce všech volnočasových středisek. Zájmové kroužky jsou do značné míry formalizovanou formou práce, která je určena těm dětem a mladým lidem, kteří chtějí pravidelně do kroužku docházet za účelem získání nových znalostí a dovedností. Každé salesiánské středisko nabízí řadu kroužků od sportovních přes umělecké až po jazykové. Vedoucími kroužků bývají často dobrovolníci a „specifikum salesiánských kroužků spočívá v tom, že prvořadá zde není profesionalita a výkon, ale spíše navázání vztahů a vytvoření «party».“³⁵³

Doučování zařazují střediska nejčastěji do nabídky oratoří či klubů. Tento program bývá nejčastěji nabízen ve střediscích, která pracují s romskými dětmi, např. nabídka individuálního i skupinového doučování v Romské oratoři na sídlišti Máj v Českých Budějovicích.³⁵⁴ V posledních letech se objevuje v nabídce středisek také široké spektrum aktivit určených pro rodiče a předškolní děti. Střediska často organizují besedy, semináře, přednášky, a to jak pro ty, kteří je navštěvují, tak pro své dobrovolníky a pracovníky. Např. Salesiánské středisko mládeže v Plzni zorganizovalo v roce 2009 zdravotní seminář ZdrSEM

³⁵⁰ MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 70.

³⁵¹ Srov. tamtéž, s. 104.

³⁵² Tamtéž, s. 70.

³⁵³ MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 73.

³⁵⁴ Srov. kapitola 4.6.2.1.

aneb zdravotní seminář pořádaný Prázdninovou školou Lipnice pro své zaměstnance a dobrovolníky.³⁵⁵

4.5.3 Jednorázové a prázdninové akce pro děti a mládež

Střediska nabízejí dětem a mládeži také jednorázové akce, např. divadelní představení, koncerty, diskotéky, dny otevřených dveří, sportovní a jiné soutěže, které jsou otevřené i pro širší veřejnost. K specifickým akcím salesiánských středisek mládeže patří oslavy svátku dona Boska, který se slaví 31. ledna.³⁵⁶

Další součástí nabídky salesiánských středisek mládeže jsou víkendové a prázdninové akce. Prázdninové akce středisek navazují na typickou formu práce salesiánů s mládeží u nás před rokem 1989, na tzv. chaloupky.³⁵⁷ Některá střediska do dneška organizují chaloupky – menší tábory, někdy stále rozdělené na dívčí a chlapecké, jiná střediska spíše pořádají velké smíšené tábory.

Podíváme-li se na konkrétní příklady vybraných středisek, pak prázdninové akce chaloupkového typu pořádá např. středisko v Českých Budějovicích. Toto středisko zorganizovalo v létě 2010 třináct chaloupek, z nichž pět bylo určeno pro chlapce, čtyři pro dívky, tři byly smíšené a jedna určena pro ministranty. Maximální počet dětí na jedné chaloupce byl dvacet šest, ale průměrně se počet dětí pohyboval kolem osmnácti dětí.³⁵⁸ Salesiánské středisko mládeže v Plzni se již více přiklání k smíšeným chaloupkám. Pro léto 2011 plánuje deset smíšených chaloupek či táborů (včetně příměstského tábora), jednu chaloupku pro chlapce a jednu dívčí chaloupku.³⁵⁹ Církevní středisko volného času v Havířově oproti tomu pořádá prázdninové akce spíše táborového typu, tzn. pro větší smíšené skupiny dětí. V létě 2010 uspořádalo letní taneční školu, které se zúčastnilo 29 dívek, smíšený letní tábor taekwon-do, dva turnusy tábora „Taková nenormální rodinka“ (celkem 50 dětí) a příměstský tábor.³⁶⁰ Určitou výjimku tvoří Salesiánské středisko mládeže v Praze-Kobylisích. V jeho nabídce totiž prázdninové tábory ani chaloupky nenajdeme. Je tomu obdobně, jako tomu bylo u volnočasových kroužků: prázdninové chaloupky a tábory

³⁵⁵ Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Plzeň. *Výroční zpráva 2009* [online]. s. 15. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://www.sdbplzen.cz/res/data/763/083685.pdf>>.

³⁵⁶ Tyto oslavy bývají spojeny se mší svatou v kostele nebo přímo v prostorách střediska. V plzeňském a českobudějovickém středisku jsou oslavy spojeny např. se salesiánským plesem.

³⁵⁷ Srov. kapitola 1.3.2.2.

³⁵⁸ Srov. Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice. *Výroční zpráva 2009/2010* [online]. s. 11–12. [cit. 17. února 2011]. Dostupné z <http://www.sasmcb.cz/?dl_id=20>.

³⁵⁹ Srov. <http://www.sdbplzen.cz/novinky-ze-strediska-plzen/novinky-ze-strediska/tabor-y-o-letnich-prazdninach>

³⁶⁰ Srov. Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově. *Výroční zpráva 2009/2010* [online]. s. 14–15. [cit. 14. června 2011]. Dostupné z <<http://www.donboskohavirov.cz/res/data/891/097567.pdf>>.

neorganizuje středisko, ale Salesiánský klub mládeže,³⁶¹ který se střediskem úzce spolupracuje a např. pro léto 2011 nabízí tři chaloupky pro chlapce a jeden tábor pro děti, které navštěvují kroužky.³⁶²

4.5.4 Formační skupiny

K výše zmíněným formám práce – zájmové kroužky, oratoře a kluby, jednorázové akce, víkendové a prázdninové akce – můžeme přiřadit ještě jednu specifickou formu práce, a to katechetické, formační a spirituálně zaměřené skupiny.³⁶³ Jedná se o skupiny různého věku a zaměření, pro které je charakteristické jejich vědomé náboženské zaměření. Tyto skupiny navštěvují často děti a mládež z věřícího prostředí, ale zároveň je tato forma práce určena a otevřena pro ty, kteří toto zázemí nemají, ale chtějí se o křesťanství a o církvi dozvědět víc. Můžeme říci, že tato forma práce přímo vychází z uplatňování principu evangelizace.³⁶⁴

4.6 Vybraná salesiánská střediska mládeže

Poté, co jsem popsala obecné charakteristiky práce v salesiánských střediscích mládeže, bych chtěla uvést konkrétní příklady středisek a jejich činnosti, tak jak ji tato střediska prezentují ve výročních zprávách a na svých internetových stránkách. Tento exkurz má sloužit k zpřesnění představy o jejich práci. Salesiánská střediska mládeže nemají v ČR jednotnou šablonu, přestože každé vychází ze základních principů salesiánské práce a plní obdobné funkce.³⁶⁵ Každé středisko rozvíjí svou činnost na základě konkrétní situace dětí a mládeže v místě, kde se středisko nachází, a volí tomu odpovídající metody a formy práce,³⁶⁶ což s sebou přináší určitou specifičnost každého střediska.

Jako příklad jsem vybrala tři salesiánská střediska mládeže, na nichž je možné sledovat i toto konkrétní přizpůsobení se lokalitě a cílové skupině. Jako první jsem zvolila Salesiánské středisko mládeže v Praze-Kobyliších. Jeho historie sahá před druhou světovou válku. Jeho nízkoprahový klub Vrtule je v současnosti členem České asociace streetwork a začal rozvíjet příklubový streetwork. Druhým je Salesiánské středisko mládeže v Českých Budějovicích, které začalo svou činnost rozvíjet až po roce 1989 a v současné době se zaměřuje hlavně na práci s romskými dětmi a mládeží. Jako třetí chci představit Salesiánské

---

³⁶¹ Srov. <http://kobylysy.skm.cz>.

³⁶² Srov. <http://kobylysy.skm.cz/chaloupky-a-tabory>.

³⁶³ Srov. <http://www.sdb.cz/strediska-kluby-mladeze>.

³⁶⁴ Srov. kapitola 4.2.

³⁶⁵ Srov. kapitola 4.2 a 4.3.

³⁶⁶ Srov. kapitola 4.4 a 4.5.

středisko mládeže v Plzni. Toto středisko zahájilo svou činnost také až po roce 1989. Vedle otevřených klubů je součástí střediska také Centrum pomoci dětem, mládeži a rodině – Střecha, které nabízí řadu sociálně výchovných programů.

Vedle těchto tří bych ráda představila ještě čtvrté středisko v Havířově. Toto středisko jsem ve výčtu neuvedla,³⁶⁷ protože není zřizováno Salesiánskou provincií Praha a ani v názvu nemá označení „salesiánské středisko mládeže“. Přesto je jeho činnost silně ovlivněna salesiánskými principy a dá se srovnat s jinými salesiánskými středisky mládeže.³⁶⁸

4.6.1 Salesiánské středisko mládeže v Praze-Kobylicích

Historie salesiánského střediska mládeže v Praze-Kobylicích sahá až do roku 1939. Oratoř zde byla zřízena při chlapeckém ústavu. Celý areál ústavu zahrnoval vedle zděné budovy, ve které byly klubovny a divadelní sál s jevištěm, také velké hřiště. Areál (kromě kaple) byl po roce 1950 zabaven státem a v posledních letech před revolucí v něm fungovala škola a internát pro děti s vadami řeči. V roce 1990 mohli salesiáni znovu začít využívat hřiště, kde se okamžitě začalo s nedělní oratoří.³⁶⁹ O rok později již začalo fungovat salesiánské středisko mládeže (SaSM Praha-Kobylisy). To bylo zřízeno Salesiánskou provincií Praha a je obecně prospěšnou společností (o.p.s.).

V současné době rozvíjí svou činnost ve třech hlavních projektech: 1) Oratoř – otevřené aktivity pro děti a mládež, 2) Vrtule – Nízkoprahový klub pro děti a mládež a 3) Horolezecká stěna s posilovnou.³⁷⁰ Ke středisku také patří Salesiánské divadlo.

4.6.1.1 Oratoř – otevřené aktivity pro děti a mládež

Cílovou skupinou jsou děti a mládež ve věku 6–20 let. Mohou využívat vnitřní hernu, klubovny, půjčovnu sportovních potřeb a venkovní areál, ve kterém se nachází víceúčelové hřiště, hokejbalové hřiště a skatepark.

Běžný provoz oratoře probíhá pět dní v týdnu (pondělí–pátek) od 14 do 18 hodin (včetně letních prázdnin). Během této doby jsou přítomni dva až tři sociálně pedagogičtí

---

³⁶⁷ Srov. kapitola 4.1.

³⁶⁸ S tím také souvisí, že na internetových stránkách Salesiánů dona Boska jej najdeme uvedeno v seznamu salesiánských středisek mládeže. Srov. <http://www.sdb.cz>.

³⁶⁹ Srov. PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastorece nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 38.

³⁷⁰ Při popisu činnosti Salesiánského střediska mládeže, o.p.s. v Praze-Kobylicích jsem čerpala z jeho *Výroční zprávy 2009*, která je dostupná na internetových stránkách střediska, a z prezentace střediska na internetových stránkách <http://sasmkob.sdb.cz/>.

pracovníci a několika dobrovolníků.³⁷¹ Jejich úkolem je vedle zajištění provozu především motivace dětí a mládeže k aktivnímu způsobu trávení volného času, realizace skupinových aktivit, nápomoc při řešení těžkých životních situací dětí a dospívajících (šikana, školní neúspěch apod.) a nápomoc při navazování vztahů mezi návštěvníky navzájem. O víkendech a prázdninách je tato činnost doplněna ještě o nabídku jednorázových aktivit (jako např. výlety, turnaje, výjezdy na hory).

4.6.1.2 Vrtule – Nízkoprahový klub pro děti a mládež

Od roku 2003 funguje klub Vrtule jako nízkoprahový klub. Od roku 2004 je členem České asociace streetwork (ČAS) a v roce 2007 úspěšně absolvoval hodnocení kvality poskytovaných služeb ČAS. V tomtéž roce se stal poskytovatelem sociálních služeb registrovaným MPSV ČR, v roce 2009 začal rozvíjet terénní sociální službu – příklubový streetwork.³⁷² Cílovou skupinou klubu je mládež ve věku 13–20 let. Provoz klubu je zajišťován kontaktními (sociálními) pracovníky a dobrovolníky.

Hlavní činností klubu Vrtule je kontaktní sociální práce, která je poskytována v rámci čtyř pracovních dnů (pondělí – čtvrtek) od 15 do 20 hodin.

Klub Vrtule poskytuje svým návštěvníkům/klientům tyto služby:

- kontaktní práce,
- situační intervence (řešení aktuálních problémových situací v klubu),
- informační servis (poskytování informací z oblastí jako např. škola, rodinné vztahy, partnerské vztahy, sexuální chování, užívání návykových látek, kriminalita),
- poradenství (podpora a nabídka různých možných řešení konkrétních problémů mladých lidí),
- skupinové aktivity a práce se skupinou.

Významnou součástí činnosti klubu je také nabídka volnočasových aktivit. Klub nabízí uživatelům svých služeb i prostor pro realizaci svépomocných akcí. Činnost klubu je dále doplňována jednorázovými aktivitami (den otevřených dveří, turnaj tří nízkoprahových klubů apod.) a nabídkou využívat prostory klubu mimo běžný provoz ke zkoušení začínajících kapel, které mají možnost v klubu i koncertovat.

---

³⁷¹ SaSM Praha-Kobylisy využívá ve své práci nejen českých dobrovolníků, ale také dobrovolníků ze zahraničí v rámci projektu Evropská dobrovolná služba.

³⁷² Projekt terénní sociální práce byl v roce 2010 z finančních důvodů ukončen.

4.6.1.3 Horolezecká stěna s posilovnou

Cílovou skupinou tohoto projektu jsou mladí lidé ve věku 10–26 let. Vedle volnočasové nabídky vytváří tento projekt také podmínky pro kontakt uživatelů služby se sociálními pracovníky klubu Vrtule.

Pravidelný provoz je zajištěn pět dní v týdnu (pondělí, středa od 17 do 19 hodin, úterý, čtvrtek od 16 do 19 hodin a pátek od 14 do 18 hodin). V tuto dobu mají děti a mladí lidé možnost trávit zde svůj volný čas za přítomnosti sociálně pedagogického asistenta,³⁷³ který vedle zajištění provozu také zprostředkovává kontakty mezi návštěvníky/klienty navzájem a spolupodílí se na řešení jejich problémů. V rámci projektu také probíhají kroužky a odborné semináře, které vznikly jako reakce na potřebu klientů, ale zároveň jako možnost hlubšího rozvíjení sociálně pedagogické práce. Klienti, kteří navštěvují kroužky, se také mohou zúčastňovat víkendových či vícedenních výjezdů. Ty jsou koncipovány tak, aby účastníci měli nejen možnost prohloubit si své znalosti a dovednosti, ale také zakusit zodpovědnost za své chování, možnost učit se spolupracovat, komunikovat a zvládat své obavy.

4.6.2 Salesiánské středisko mládeže v Českých Budějovicích

Salesiáni začali v Českých Budějovicích působit až od roku 1980 a v té době samozřejmě neveřejně. Po roce 1989 jim byla svěřena farnost Čtyři Dvory a od českobudějovického biskupství dostali do správy kostel svatého Vojtěcha s přílehlou budovou, kterou začali počátkem devadesátých let využívat jako salesiánské středisko mládeže. To bylo oficiálně založeno v roce 1995. Zřizovatelem je Salesiánská provincie Praha. V roce 1999 bylo toto středisko zařazeno do sítě škol a školských zařízení MŠMT ČR a v roce 2006 bylo Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice (SaSM České Budějovice) zapsáno do rejstříku školských právnických osob MŠMT ČR. Pracovníci střediska jsou také pověřeni výkonem sociálně právní ochrany dětí.

V současné době vyvíjí středisko následující činnosti: 1) otevřené kluby, 2) zájmová, příležitostná a táborová činnost (chaloupky) a 3) práce s dobrovolníky.³⁷⁴ Tyto aktivity probíhají nejen v budově střediska, ale také na detašovaném pracovišti na sídlišti Máj – v tzv.

---

³⁷³ Provoz horolezecké stěny s posilovnou zajišťují kvalifikovaní sportovní instruktoři a s jejich provozem a údržbou vypomáhají dobrovolníci.

³⁷⁴ V popisu činnosti SaSM České Budějovice jsem čerpala z jeho *Výroční zprávy 2009/2010*, která je dostupná na internetových stránkách střediska, a z prezentace střediska na internetových stránkách <http://www.sasmcb.cz>.

kontaktním centru Maják. Jednotlivé činnosti jsou zajišťovány jak stálými pracovníky (převážně pedagogy volného času a pedagogicko – sociálními pracovníky), tak dobrovolníky a praktikanty.³⁷⁵

4.6.2.1 Otevřené kluby

Cílovou skupinou, na kterou se otevřené kluby zaměřují, jsou děti a mládež ve věku 6–26 let; jedná se převážně o mládež neorganizovanou nebo sociálně znevýhodněnou. V rámci otevřených klubů nabízí středisko několik specifických programů.

Klub Oráč se zaměřuje na neorganizovanou mládež ve věku 13–18 let. Vedle základní nabídky (herna, kulečnick, fotbálek, práce na počítači), která je nabízena třikrát týdně, nabízí klub kreativní a sportovní programy, doučování, programy v kontaktním centru Maják (skupinové programy, kontaktní práce, diskuse, volnočasové aktivity, schůzky s asistenty/dobrovolníky, kteří jsou z řad bývalých klientů klubu), preventivní a tematické programy, individuální sociální práci, kontaktní práci v terénu, příležitostné akce a pobytové akce.

Na cílovou skupinu neorganizovaných romských dětí a mládeže ve věku 6–15 let ze sídliště Máj se zaměřuje Romská oratoř. Pravidelná činnost se orientuje především na doučování, spontánní činnost, volnočasové aktivity, preventivní a tematické programy a Romský klub. Doučování probíhá skupinově i individuálně a navštěvují je převážně děti prvního stupně základní (nebo speciální) školy. Využívány jsou především alternativní metody výuky, jejichž cílem je vedle vysvětlení učební látky také motivace dětí ke vzdělávání. Romský klub se zaměřuje na mládež ve věku 13–18 let a jeho nedílnou součástí je individuální sociální práce. Pracovníci nabízejí poradenství a také možnost doprovodu (např. do různých institucí). Pravidelná činnost je také doplňována příležitostnými akcemi a činnostmi. Jedná se především o kontaktní práci v terénu a návštěvy rodin a škol za účelem zlepšení komunikace s rodinami klientů a navázání spolupráce s třídními učiteli.

4.6.2.2 Zájmová, příležitostná a táborová činnost střediska

Zájmová činnost je realizována jak formou pravidelných zájmových kroužků (např. florbalový, keramický, horolezecký, zobcová flétna, mediální), tak příležitostnou zájmovou činností (např. turnaje, soustředění, výlety). Věkové rozpětí návštěvníků zájmových kroužků

---

³⁷⁵ Středisko spolupracuje s Teologickou fakultou Jihočeské univerzity a umožňuje jejím studentům praxi ve středisku.

je 5–26 let. Jednotlivé kroužky vedou pedagogičtí a dobrovolní pracovníci, kteří mají v daném oboru jak teoretické znalosti, tak praktické dovednosti.

Příležitostnou činností střediska je např. Salesiánský ples, fotbalový nebo volejbalový turnaj. Během letních prázdnin pořádá středisko tábory pro děti a mládež, tzv. chaloupky. Během školního roku se vedoucí a animátoři, kteří se podílejí na přípravě a realizaci prázdninových táborů, pravidelně scházejí na víkendových setkáních. Vedle toho také středisko realizuje pro začínající animátory dvouletou animátorskou školu „Junior“. Středisko má také od školního roku 2009/2010 akreditaci ke školení hlavních vedoucích táborů.

4.6.2.3 Práce s dobrovolníky

V programech střediska působí řada dobrovolníků a praktikantů jako výchovní asistenti. Pro středisko jsou proto také jednou z cílových skupin. Každý dobrovolník, který se chce zapojit do činnosti střediska, musí projít výcvikem a odbornou přípravou, která mimo jiné zahrnuje seznámení se s principy salesiánské práce a základní informace o práci s dětmi a mládeží. Dobrovolnickou činnost pak vykonává na základě podepsané dohody o dobrovolnické službě. V průběhu roku se dobrovolníci mohou účastnit různých setkání za účelem reflexe své práce, hodnocení a supervize.

4.6.3 Salesiánské středisko mládeže v Plzni

Ačkoliv byla snaha přivést salesiány do Plzně již v 30. letech 20. století, první salesiáni začali pracovat v Plzni – Lobzích až v roce 1990. Salesiánské středisko mládeže začalo v Plzni fungovat o rok později. Nejprve se rozvíjela tzv. nedělní oratoř a postupně se začaly rozvíjet i další aktivity. Zřizovatelem střediska je Salesiánská provincie Praha. V roce 1996 bylo Salesiánské středisko mládeže zapsáno do rejstříku škol a školských zařízení na MŠMT ČR. V roce 2006 bylo Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Plzeň (SaSM Plzeň) registrováno do rejstříku školských právnických osob MŠMT ČR.

V současné době rozvíjí středisko svou činnost ve třech základních programech: 1) nízkoprahové otevřené kluby Balón a Vzducholod' (sociální služba), 2) kroužky zájmové činnosti a 3) Centrum pomoci dětem, mládeži a rodině – Střecha (sociální služba).³⁷⁶ Středisko je také pověřeno výkonem sociálně právní ochrany dětí.

---

³⁷⁶ Při popisu činnosti SaSM Plzeň jsem čerpala z jeho *Výroční zprávy 2009*, která je dostupná na internetových stránkách střediska, a z prezentace střediska na internetových stránkách <http://www.sdbplzen.cz/>.

4.6.3.1   *Nízkoprahové kluby*

Nízkoprahové kluby Balón a Vzducholod' se řídí standardy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Cílovou skupinu klubu Balón tvoří děti ve věku od 6 do 15 let, klub Vzducholod' se zaměřuje na mladé lidi ve věku od 15 do 26 let. Cílovou skupinou obou klubů jsou zejména neorganizované děti a mládež. Pravidelný provoz klubů je zajišťován třikrát týdně po třech hodinách pedagogickými a sociálními pracovníky a dobrovolníky.³⁷⁷ Otevírací doba je přizpůsobena cílové skupině – klub Balón má otevřeno v pondělí, ve středu a ve čtvrtek od 14:30 do 17:30 hodin, klub Vzducholod' v pondělí a ve středu od 18:00 do 21:00 hodin, v pátek od 15:00 do 18:00 hodin.

V otevírací době klubů mají děti a mládež možnost se zapojit do různých aktivit např. trénink tance hip-hop, kroužek vaření, doučování, filmový klub, kreativní dílny. Kontaktní místnost klubu, tzv. Kecárna, poskytuje soukromí k individuálním rozhovorům. Vedle pravidelné činnosti pořádají kluby i příležitostné akce jako jsou např. výlety, turnaje, prázdninové pobyty, brigády.

4.6.3.2   *Kroužky zájmové činnosti, příležitostné a prázdninové aktivity*

SaSM Plzeň nabízí širokou škálu kroužků zájmové činnosti. V roce 2009 to byly například tyto: angličtina, divadelní, filmařský, filatelistický, flétna, hip hop, horolezecký, keramika, kouzelníci, kytara, moderní tance, němčina, rybáři, stolní tenis, šachový, výtvarný, zdravotnický, základy křesťanství. Jednotlivé kroužky vedou většinou dobrovolníci střediska nebo zaměstnanci.

Vedle zájmových kroužků nabízí středisko také možnost účastnit se příležitostných akcí, jako jsou např. salesiánský ples, tříkrálová sbírka, akademie. Během letních prázdnin pak probíhají letní tábory, s jejichž organizací opět pomáhají dobrovolníci, kteří spolupracují se střediskem v průběhu celého roku.

4.6.3.3   *Centrum pomoci dětem, mládeži a rodině – Střecha*

Hlavním cílem Centra pomoci dětem, mládeži a rodině – Střecha je poskytovat kvalifikovanou výchovnou, sociální, terapeutickou a duchovní pomoc dětem a mládeži, které jsou ohroženy sociálně patologickými jevy, a jejich rodinám. Centrum má tedy dvě základní

---

³⁷⁷ Salesiánské středisko mládeže v Plzni využívá ve své práci nejen českých dobrovolníků, ale také dobrovolníků ze zahraničí v rámci projektu Evropská dobrovolná služba.

cílové skupiny: děti a mládež ve věku od 8 do 26 let, rodiče a vychovatele (pedagogy), kteří se potýkají s výchovnými problémy nebo chtějí rozvíjet své výchovné kompetence.

Hlavními programy a aktivitami, které centrum rozvíjí, jsou: sociálně výchovný program Lano,³⁷⁸ sociálně výchovné poradenství, aktivní sociální učení, rodičovská skupina, program instrumentálního obohacování R. Feuersteina, pohybové aktivity, arteterapie, dramatická výchova a tábory. Vedle toho zajišťuje centrum kurzy náhradní rodinné péče pro budoucí osvojitele a pěstouny, odbornou praxi pro studenty vysokých a vyšších odborných škol a duchovní poradenství. Činnost centra zajišťují sociální pracovníci, pedagogové, psycholog, dobrovolníci a praktikanti (sociální asistenti).

4.6.4 Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově

Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově (CSVČ Havířov) je školskou právnickou osobou a jeho zřizovatelem je ostravsko-opavské biskupství. Středisko má dvě odloučená pracoviště: Středisko Město a Středisko Šumbark. Středisko Šumbark je určeno především pro děti ve věku 6–14 let.³⁷⁹

V současné době rozvíjí středisko následující činnosti: 1) zájmové útvary, oratoř a kluby pro mládež, 2) zájmová nepravidelná a prázdninová činnost, 3) služby poskytované veřejnosti, školám a školským zařízením a 4) aktivity v oblasti sociálně právní ochrany dětí a mládeže.³⁸⁰

4.6.4.1 Zájmové útvary, oratoř a kluby pro mládež

Také toto středisko spatřuje své hlavní výchovné působíště v oratoři. Ta zahrnuje herny a prostory obou středisek. Provoz oratoře je zajišťován pedagogy volného času, kteří pro děti a mládež připravují různé aktivity a zároveň jim jsou k dispozici jako ti, na koho se mohou mladí lidé obracet se svými problémy. Oratoř je vybavena stolním fotbalem, šipkami, počítači,³⁸¹ kulečnickem, stolními hrami. Návštěvníci mají k dispozici také hřiště a tělocvičnu (Šumbark), kde se provoz oratoře střídá s činností zájmových kroužků. Ačkoliv oratoř

---

³⁷⁸ Sociálně výchovný program Lano nabízí komplexní dlouhodobou pomoc dětem a jejich rodině, která je založena na stanovení výchovných, příp. terapeutických cílů, koordinaci aktivního zapojení rodiny, školy, specializovaných programů centra a uplatňování salesiánského výchovného systému. Srov. <http://www.sdbplzen.cz/lano-socialne-vychovny-program/>.

³⁷⁹ Aktivity střediska Šumbark jsou rozděleny cíleny buď na chlapce nebo na dívky, ale mnohé aktivity jsou společné.

³⁸⁰ Při popisu činnosti CSVČ Havířov jsem čerpala z *Výroční zprávy 2008/2009* a *Výroční zprávy 2009/2010*, které jsou dostupné na internetových stránkách střediska, a z prezentace střediska na internetových stránkách <http://www.donboskohavirov.cz>.

³⁸¹ Děti a mládež mají možnost pracovat a učit se na počítačích a také mají zdarma přístup na internet.

navštěvují, obdobně jako u salesiánských středisek mládeže, děti a mládež z velké části nevěřící, je činnost oratoře denně zahajována deset minut před otevřením středisek modlitbou v kapli.

Obě střediska nabízejí řadu zájmových kroužků. Ve školním roce 2008/2009 to byly např.: fotbal, stolní tenis, keramika, šikovné ruce, výtvarný kroužek, speciálně pedagogická činnost,³⁸² hry na PC, malujeme na PC, vaření, schola, modelářský kroužek, posilovna, karate, street dance, mažoretky, náboženství a doučování. Doučování je realizováno díky projektu „Šance pro každého“, které středisko realizuje od listopadu 2008. Děti tak mají možnost bezplatně se doučovat u pedagoga zaměřeného na speciální pedagogiku. Speciální pedagog má na starosti jak společné doučování, které probíhá každý den od 14 do 15 hodin, tak individuální doučování, které probíhá každý den od 15 do 18 hodin. Speciální pedagog také v tomto roce navázal kontakt a spolupráci s některými učiteli doučovaných dětí.

Vedle oratoře a zájmových kroužků může mládež navštěvovat v každém středisku klub – Klub Valdocco ve středisku Šumbark a Klub Maják ve středisku Město. Kluby jsou určeny pro mládež ve věku od 15 do 25 let. Program klubu je rozdělen na pravidelné aktivity, workshopy a přednášky. Personálně je činnost klubů zajištěna pedagogy volného času, psychoterapeutem a lektory jednotlivých workshopů a přednášek. Kluby nabízejí např. filmový klub, herní odpoledne, diskusní a zážitkový program Ponorka aneb Zajed' na hlubinu, fotbal a sportovní hry, Ligu stolního fotbalu. Psychoterapeut je k dispozici mladým lidem v klubu Valdocco každou středu od 18 do 20 hodin a v klubu Maják každý čtvrtek od 17:30 do 19:30 hodin. V klubu Valdocco slouží k individuálním pohovorům tzv. kontaktní místnost.

4.6.4.2   *Zájmová nepravidelná a prázdninová činnost*

Kromě pravidelné celoroční činnosti organizuje středisko i řadu nepravidelných aktivit. Patří mezi ně např. sportovní turnaje, výlety na hrady a do hor, soutěže, besedy v „dívčí“ čajovně. Ve školním roce 2008/2009 tak středisko zorganizovalo o víkendech přes 30 akcí a v průběhu všedních dní dalších cca 80 akcí.

V létě pak k těmto aktivitám ještě přibývají tábory a soustředění. Nedílnou součástí táborového programu je vedle her, soutěží, výletů, celotáborové hry, také každodenní krátký duchovní program.

---

³⁸² Tento zájmový útvar je určen pro děti se specifickými problémy a poruchami.

4.6.4.3   *Služby poskytované veřejnosti, školám a školským zařízením*

CSVČ Havířov nabízí své služby, vedle přímé práce s dětmi a mládeží, které jej navštěvují, také široké veřejnosti (např. internet pro veřejnost, exkurze, turnaje, doučování) a cílené programy pro školy.

Programy s křesťanskými tématy nabízí středisko základním školám od roku 2006. Cílem těchto programů je seznámit žáky základních škol s křesťanskými hodnotami a s některými osobnostmi křesťanství. Touto cestou tak středisko nabízí základním školám rozšíření a doplnění jejich vzdělávacích programů, zejména v oblasti společenskovedních předmětů. Témata jsou zpracována pro 1.–5. třídu základní školy (Poselství Vánoc, Poselství Velikonoc, Mikuláš), pro 3.–5. třídu (Den české státnosti, sv. Václav) a pro 6.–9. třídu (Poselství Velikonoc).

4.6.4.4   *Aktivity v oblasti sociálně právní ochrany dětí a mládeže*

V červenci 2008 bylo středisku uděleno pověření k sociálně právní ochraně dětí. Středisko navštěvují převážně děti, které jsou ohroženy sociokulturním vyloučením, mnozí požívají alkohol nebo jiné návykové látky, chodí za školu, opakovaně páchají přestupky, jsou šikanováni nebo týráni, proto se středisko snaží mít tuto oblast na zřeteli ve všech svých aktivitách.

Pedagogové, kteří pracují ve středisku, jsou proto v pravidelném kontaktu s rodiči svých klientů. Aktivity klubu Valdocco a Maják jsou zaměřeny především na témata související s prevencí sociálně patologických jevů a jejich klienti mohou bezplatně využívat služeb psychoterapeuta. Preventivní charakter pak má samozřejmě i pravidelná nabídka smysluplného trávení času dětí a mládeže v prostorách oratoře či zájmových kroužků.

4.7 Shrnutí

Jak bylo v této kapitole vidět, salesiánská střediska mládeže vykazují mnoho shodných rysů s jinými volnočasovými zařízeními, ať už co se týče funkcí, metod nebo forem práce. Mnohé z nich také využívají ve své práci metody a formy práce s dětmi a mládeží využívané nízkoprahovými zařízeními pro děti a mládež a ve své práci zohledňují aspekt sociální práce. Přesto mají svá nezanedbatelná specifika, která se týkají základních principů práce, např. princip evangelizace, ale také specifických metod či forem, např. metoda asistence/animace či fenomén oratoří.

Příklady vybraných salesiánských středisek pak ilustrovaly, jak vybrané metody a formy práce utvářejí charakter jednotlivých středisek.

5. Sociálně pedagogické aspekty salesiánských aktivit

Cílem předchozích dvou kapitol bylo přehledně nastítnit současnou salesiánskou pedagogiku, na níž je vystavěna práce salesiánských středisek mládeže, případně popsat, jaké další metody a formy tato střediska ve své práci využívají. Ukázalo se, že práce jednotlivých středisek vychází ze společného základu – preventivního systému dona Boska, ale je vždy přizpůsobována konkrétní situaci mladých lidí v místě působení daného střediska a využívá širokou škálu metod a forem volnočasových i nízkoprahových zařízení. Následující kapitola by měla být vyústěním předchozích a jejím cílem je popsat sociálně pedagogické aspekty salesiánských aktivit, tzn. do jaké míry můžeme v souvislosti se salesiánskou pedagogikou a s činnostmi salesiánských středisek mládeže hovořit o sociálně pedagogické práci.

5.1 Sociální pedagogika

Než přejdu k popisu sociálně pedagogických aspektů salesiánské pedagogiky, chci se krátce zastavit u samotné sociální pedagogiky. Sociální pedagogika má výrazně transdisciplinární charakter a její pojetí je i v současnosti do značné míry nejednoznačné. Přesto můžeme říci, že v každém případě zahrnuje dvě dimenze – sociální a pedagogickou. B. Kraus tyto dimenze popisuje následovně:

„Sociální dimenze je dána sociálním rámcem, společenskými podmínkami v konkrétní společnosti. (...) Sociální pedagogika s těmito objektivně danými podmínkami a rozpory (které vznikají v důsledku komplikací v průběhu socializace jedince či skupiny, pozn. aut.) počítá, akceptuje je a snaží se hledat východiska a řešení pro optimální rozvoj osobnosti. (...) Pedagogická dimenze spočívá v tom, jak prosazovat a realizovat ony společenské nároky, žádoucí cíle, požadavky, minimalizovat vznikající rozpory, a to pedagogickými prostředky. (...) Sociální pedagogika pojednává o tom, jak optimalizovat a usměrňovat životní situace a procesy, a to s akcentem na vnitřní potenciál jedince a jeho individualitu.“³⁸³

Jak dále B. Kraus a V. Poláčková upozorňují v publikaci *Člověk – prostředí – výchova*, sociální pedagogika se zaměřuje na roli prostředí ve výchově, a to nejen v souvislosti s problémovými či ohroženými jedinci či skupinami, ale v souvislosti s celou populací.³⁸⁴ Z tohoto pojetí vyplývá, že sociálně pedagogický přístup se nezaměřuje pouze na jednu úzkou cílovou skupinu, ale že jeho cílem je napomoci jedinci (bez ohledu na jeho věk) zvládat

³⁸³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 44–45.

³⁸⁴ Srov. KRAUS, B. – POLÁČKOVÁ, V. a kol. *Člověk – prostředí – výchova*. 2001. s. 12. Toto pojetí patří mezi širší pojetí sociální pedagogiky a u jiných autorů se můžeme setkat s daleko užším pojetím. Např. *Pedagogický slovník* uvádí, že sociální pedagogika se zabývá výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých. Srov. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. Sociální pedagogika. In *Pedagogický slovník*. 2003. s. 217–218. Pro účely této práce však budeme vycházet spíše z tohoto širšího pojetí sociální pedagogiky.

nároky každodenního života, chránit jej před rizikovými vlivy prostředí a přispívat k uvádění jeho individuálních potřeb či zájmů v soulad s možnostmi společnosti. Jde tedy o naplňování dvou základních funkcí: preventivní (sociálně pedagogické zásahy, které napomáhají k neutralizaci ohrožujících vlivů) a kompenzační (sociálně pedagogické zásahy, které napomáhají vyrovnávat nedostatky v oblasti potřeb jedince, které byly způsobeny negativními vlivy prostředí).³⁸⁵ Sociálně pedagogická práce při tom využívá jak koncepci pomoci (pomoc a podpora osobnostního růstu a rozvoje konkrétního mladého člověka, pomoc v orientaci v dnešní společnosti a při řešení konfliktů s jejími normami, a to na základě vztahu „pracovník–klient“, který je založen na vzájemném respektu, dohodě a možnosti volby), tak koncepci kontroly (neboli určitého pedagogického nároku, kdy pracovník/vychovatel rozhoduje o tom, co je prospěšné pro „klienta“).³⁸⁶

5.1.1 Kritéria sociálně pedagogické práce s mládeží

Ačkoliv se sociální pedagogika nezaměřuje pouze na věkovou kategorii děti a mládež, jak již bylo výše zmíněno, pochopitelně zájem o tuto věkovou kategorii převládá. Sociálně pedagogický přístup tak můžeme také charakterizovat jako specifický „způsob doprovázení mladých lidí, který se odehrává v sociálním prostoru mladých se záměrem utváření a případné změny jejich životního způsobu.“³⁸⁷ Sociálně pedagogický pracovník si potom v tomto kontextu klade otázku: „Čím vším mohu teď a tady přispět k osobnostnímu růstu a rozvoji tohoto konkrétního mladého člověka?“³⁸⁸

Jaká kritéria by tedy měla sociálně pedagogická práce s mládeží naplňovat, aby přispívala k osobnostnímu růstu a rozvoji mládeže? M. Svoboda ve své práci *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež* uvádí osm kritérií sociálně pedagogické práce s tzv. „neorganizovanou mládeží“, která definoval na základě specifíků socializace mládeže v postmoderní společnosti.³⁸⁹ Pojem „neorganizovaná mládež“ chápe M. Svoboda jako:

„označení pro skupinu takových mladých lidí, kteří procházejí obdobím tranzitu mezi dětstvím a dospělostí na pozadí postmoderní společnosti, přičemž se setkávají

³⁸⁵ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 46.

³⁸⁶ Srov. KLÍMA, P. Pedagogika mimo zdi institucí. In *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 2004. s. 363–365.

³⁸⁷ SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 11.

³⁸⁸ Srov. KLÍMA, P. Pedagogika mimo zdi institucí. In *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 2004. s. 361.

³⁸⁹ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 36.

nebo budou setkávat s náročnými životními situacemi, které nejsou schopni sami řešit (tzv. nezvládnání života), což výsledně vede k odkladu (moratoriu) života (závazku dospělosti).“³⁹⁰

Pojem „neorganizovaná mládež“ tedy tento autor používá spíše ve významu termínu „mládež v obtížných životních situacích“,³⁹¹ a jeho pojetí je podle mého názoru tak široké, že může zahrnovat každého mladého člověka. Proto také v této kapitole vycházím z kritérií sociálně pedagogické práce,³⁹² která M. Svoboda formuloval ve vztahu k „neorganizované mládeži“, protože je považuji za nosná pro jakoukoliv sociálně pedagogickou práci s mládeží. Jedná se o tato kritéria:

1. Doprovázet adolescenty v autonomním procesu utváření vlastního života. V současné době již není socializace mladého člověka procesem, v němž se má přizpůsobit jedinému, obecně uznávanému vidění světa, a formováním jeho osobnosti směrem k vytčenému cíli, ale je neustálou interakcí a komunikací mladého člověka se svým okolím, se svou komunitou (a to nejčastěji formou střetů a konfliktů) a neustálým hledáním vlastní identity.³⁹³ Mladý člověk si potřebuje vytvořit „vlastní životní projekt v pluralismu životních projektů“,³⁹⁴ a to na něj klade velké nároky, které není často schopen sám zvládat. Sociálně pedagogický přístup by měl v této situaci nabízet mladým lidem přiměřené osobní doprovázení v jejich autonomním procesu utváření vlastního života.³⁹⁵
2. Při doprovázení vycházet z aktuální osobní situace mladého člověka – východiskem tohoto kritéria je již výše zmíněná otázka: „Čím vším mohu teď a tady přispět k osobnostnímu růstu a rozvoji tohoto konkrétního mladého člověka?“³⁹⁶ Budeme-li se totiž ve svém přístupu k mládeži opírat pouze o „předpoklad znalosti a o porozumění psychosociálním potřebám jednotlivců či sociálních skupin“,³⁹⁷ tak i přes oprávněnost tohoto předpokladu jeho naplnění nepovede vždy k uspokojení reálných potřeb a

---

³⁹⁰ SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 10. M. Svoboda používá termín „neorganizovaná mládež“ schválně v uvozovkách, protože chce poukázat na výrazný vliv společnosti na používání tohoto pojmu, který spíše vystihuje postoj dnešní společnosti k mládeži než mládež samotnou.

³⁹¹ Tento termín používají např. autoři knihy *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Srov. KLÍMA, P. *Pedagogika mimo zdi institucí*. In *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 2004.

³⁹² Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 123.

³⁹³ Srov. KLÍMA, P. *Pedagogika mimo zdi institucí*. In *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 2004. s. 355–356.

³⁹⁴ SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 15.

³⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 37.

³⁹⁶ Srov. KLÍMA, P. *Pedagogika mimo zdi institucí*. In *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 2004. s. 361.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 367.

zájmů konkrétního mladého člověka. To znamená, že v rovině sociálně pedagogického přístupu je zapotřebí volit individuální doprovázení, které vychází z aktuální osobní situace mladého člověka.

3. Rozvíjet v mladých lidech kritické myšlení – tj. prostřednictvím komunikace podněcovat mladé lidi v morálním usuzování. Dnešní doba není dobou univerzálních pravidel a obecných etických principů, ale, jak píše Z. Bauman, „nastala doba, kdy je nutno stanout tváří v tvář holé pravdě mravních dilemat, jež vyplývají z naší každodenní zkušenosti.“³⁹⁸ Na mladé lidi je tedy kladen nárok zorientovat se v hodnotách. Sociálně pedagogický přístup by jim měl v této situaci umožnit vstupovat do interakce se skupinami i jednotlivci, kteří jsou nositeli hodnot, a integrovat tyto hodnoty na základě vlastní zkušenosti s mravním uvažováním do svého každodenního života.³⁹⁹
4. Vytvářet podmínky k vybudování silné vnitřní (intrapersonální) identity jako předpoklad ke zvládnutí nároků – tj. poskytovat mladým lidem příležitosti, aby mohli rozvíjet své sebepojetí a sebeúctu. Intrapersonální identita vystihuje „jádro osobnosti“, které zůstává stejné bez ohledu na čas, společenské změny či změny v sociálních rolích. Mladý člověk potřebuje pro zvládnutí nároků, které na něj klade tzv. multiidentitní společnost, umět odpovědět si na otázky „Kdo vlastně jsem?“ a „Kdo je to pravé já, které vystupuje v tolika různých rolích?“ V rovině sociálně pedagogického přístupu to znamená poskytovat mladým lidem příležitost konfrontovat se se svými kořeny a tradicemi (kulturními, náboženskými apod.) a vytvářet prostor ke zkušenostem (přijetí a zvládnutí) a jejich reflexi.⁴⁰⁰
5. Pracovat na základě profesionálního pomáhajícího vztahu – tj. nabízet stabilní dlouhodobý vztah, který bude připraven odpovídat na otázky průběhu moratoria⁴⁰¹ dospělosti. V postmoderní společnosti převažuje zájem o vlastní individualitu a je kladen důraz na vlastní autonomii, ale také se už začíná prosazovat potřeba prožívat svůj život ve vztahu s druhými,⁴⁰² protože obzvláště mladý člověk bez opory ve

---

³⁹⁸ BAUMAN, Z. *Úvahy o postmoderní době*. 1995. s. 127. Citováno podle SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. 2007. s. 17.

³⁹⁹ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 18.

⁴⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 26–27, 39–40.

⁴⁰¹ Pojem moratorium označuje podle E. H. Eriksona období uprostřed krize identity, kdy jedinec prožívá konflikt mezi očekáváním rodičů a vlastními plány. HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. Moratorium. In *Psychologický slovník*. 2000. s. 327.

⁴⁰² Salesiánský pedagog C. Nanni v této souvislosti píše, že „výchovný vztah se vrací na své místo do středu

stabilních vztazích není často schopen zvládat náročné životní situace. Proto také na rovině sociálně pedagogické práce hrají velkou roli profesionální vztahy, které vytvářejí prostor pro otázky a hledání odpovědí mladých lidí. Sociální pedagog také nesmí zapomínat při své práci na významnou roli vrstevníků v životě mladého člověka a jeho vztahu k nim.⁴⁰³

6. Pracovat se skupinou a její dynamikou – tj. pracovat s mladými lidmi na pozadí skupinových procesů. Mladí lidé získávají v rámci skupiny možnost konfrontovat a utvářet svoji interpersonální identitu ve smyslu otázky: „Kdo jsem ve vztahu k druhým lidem?“ a prostředí skupiny zároveň naplňuje jejich hlubokou potřebu někam patřit a sdílet se. Úkolem sociálního pedagoga je pak na základě znalosti tzv. skupinové dynamiky ovlivňovat skupinové procesy a budovat celkovou atmosféru prostředí skupiny,⁴⁰⁴ která vytváří pozitivní podmínky pro rozvoj svých členů.
7. Dát mladým lidem sociální prostor k interakci se společností – tj. umožnit mládeži přivlastnit si veřejné prostory, které mladým lidem dovolí jejich přetváření, a jsou tak prostorem pro informální výchovu.⁴⁰⁵ Období adolescence je v současné době chráněným časoprostorem, ale zároveň určitým druhem sociálního vyloučení. Mladí lidé jsou ponecháni sami sobě a zájem společnosti do značné míry vzbuzuje až jejich experimentování, které překročí určitou společenskou mez (danou normami společnosti). V této souvislosti také M. Svoboda upozorňuje na kritický postoj německých sociálních pedagogů L. Böhmische a R. Münchmeiera k nedostatku „fyzických prostorů pro specifickou cestu dospívání mládeže“.⁴⁰⁶ Z tohoto hlediska by sociálně pedagogický přístup měl nabízet mladým lidem tzv. otevřené (veřejné) prostory, které jim umožní určitou kompenzaci formální výchovy, a to cestou vytváření takových situací a struktur, které poskytnou mladým lidem prostor pro

---

lidského počínání a osobního rozvoje. Vychovatelům (...) proto nezbyvá než přijmout «výzvu» hledání výchovného vztahu a jeho dobré kvality. Více než kdy jindy se stává «platformou» výchovné komunikace a společného růstu v lidství vychovávaných i vychovatelů.“ BOSCO, T. – NANNI, C. *Dej mi duše*. 2006. s. 177–178.

⁴⁰³ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 18–19, 40–41.

⁴⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 26–27, 41–42.

⁴⁰⁵ Informální výchova je chápána jako obvykle nezáměrný výchovný vliv, vyplývající z každodenního kontaktu a zkušenosti se členy rodiny, vrstevnických skupin, ze zkušenosti s médii a dalšími činiteli působícími v blízkém sociálním prostředí. Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 2004. s. 19.

⁴⁰⁶ SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 24.

seberealizaci a interakci s kulturou společnosti, a budou tak příležitostí pro získání zkušeností pro život.⁴⁰⁷

8. Umožnit získat volnočasovou kompetenci – tj. nabízet mladým lidem prostředí, které jim umožňuje utvářet si svůj volný čas se sebeurčením. Jak píše M. Vážanský: „Kvalita života se prožívá především ve volném čase.“⁴⁰⁸ Zvládnout svůj volný čas znamená pro mladého člověka schopnost převzít za něj zodpovědnost a tato schopnost úzce souvisí s jeho základním postojem k životu, který určuje, jestli pro něj bude volný čas prostorem pro růst a rozvoj, nebo pro nudu a prázdnotu. Sociálně pedagogická práce s mládeží v jejím volném čase tak musí nabízet volný prostor pro seberealizaci (uspokojování potřeb a zájmů mladých lidí), ale zároveň jim musí pomoci tento „prostor“ zvládat, tzn. musí vytvářet volný, ale zároveň chráněný prostor, který bude motivovat mladé lidi trávit svůj volný čas kvalitně a reflektovat jeho přínos pro život.⁴⁰⁹

Slovy M. Svobody můžeme těchto osm kritérií sociálně pedagogické práce s („neorganizovanou“) mládeží shrnout následovně: První dvě kritéria si nárokují, aby si sociálně pedagogičtí pracovníci odpověděli na otázku: „Koho vlastně máme před sebou?“, a aby na základě odpovědi na tuto otázku nabídli mladým lidem individuální doprovázení. Sociálně pedagogické prostředí by pak mělo být v návaznosti na třetí kritérium místem, kde mladí lidé nacházejí odpovědi na otázky, se kterými se setkávají v procesu hledání svého místa ve společnosti, a zároveň by jim mělo poskytovat příležitost k budování silné vnitřní identity (viz čtvrté kritérium). Páté kritérium akcentuje stabilní profesionální vztahy, na nichž by mělo být založeno individuální doprovázení mladých lidí, které má ale probíhat na pozadí přirozeného prostředí vrstevnické skupiny a za využití její vlastní dynamiky (viz šesté kritérium). Rámcem sociálně pedagogické práce má být otevřený sociální prostor umožňující seberealizaci mladých lidí a jejich interakci se společností (viz sedmé kritérium). Osmé kritérium vede sociální pedagogy k rozvíjení volnočasové kompetence mladých lidí, a to na základě nabídky volného prostoru, kde mají mladí lidé možnost kvalitního trávení volného času.⁴¹⁰

---

⁴⁰⁷ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež.* (diplomová práce).. 2007. s. 22–25, 42–43.

⁴⁰⁸ VÁŽANSKÝ, M. – SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času.* 1995. s. 22.

⁴⁰⁹ Srov. SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež.* (diplomová práce). 2007. s. 19–22, s. 44.

⁴¹⁰ Srov. tamtéž, s. 45.

Na základě takto vymezených kritérií chci v další části kapitoly srovnat koncepci salesiánské pedagogiky, tak jak jsem ji popsala ve třetí kapitole této práce, právě s uvedenými kritérii sociálně pedagogické práce s mládeží.

5.2 Koncepce salesiánské pedagogiky pod zorným úhlem sociální pedagogiky

Při srovnávání koncepce salesiánské pedagogiky s kritérii sociálně pedagogické práce s mládeží můžeme vyjít ze základní metody, kterou salesiánská pedagogika využívá, a tou je metoda asistence. Pojem asistence, který předpokládá (fyzickou) přítomnost vychovatele (pedagoga) v životě mladého člověka, vychází z toho, že vychovatel vážně přijímá mladého člověka jako subjekt vlastního vývoje. Asistence je založena na partnerském jednání mezi vychovatelem a mladým člověkem, které akceptuje individualitu mladého člověka, a rozvíjí se v jejich vzájemném dialogu. Vnitřní a jakousi aktivizující složkou asistence je pak metoda animace, která podněcuje mladé lidi k osobnímu růstu a k jejich zapojení do společenství.⁴¹¹ Toto přijetí metody asistence/animace za základní východisko přístupu k mladým lidem naplňuje ve své podstatě první i druhé kritérium sociálně pedagogické práce, tj. doprovázet adolescenty v autonomním procesu utváření vlastního života a při tomto doprovázení vycházet z jejich aktuální osobní situace.

K naplňování těchto dvou kritérií také přispívá jeden ze základních (nosných) prvků salesiánské pedagogiky, kterým je laskavost.⁴¹² Tu však nelze zaměňovat s nenáročností či s naprostou tolerancí čehokoliv ze strany vychovatele, naopak jde o jeho osobní angažovanou přítomnost a citlivé doprovázení dospívajícího, které vychází ze znalosti konkrétních potřeb, zájmů a možností mladého člověka, jehož má vychovatel před sebou.

Laskavost však nestojí osamoceně, je zároveň doprovázena dvěma dalšími důležitými prvky salesiánské výchovy, kterými jsou rozum a víra.⁴¹³ Uplatňování těchto dvou prvků v salesiánské praxi vede k naplňování třetího kritéria sociálně pedagogické práce s mládeží, tj. k rozvíjení kritického myšlení u mladých lidí a k reflexi hodnot. Důraz na přítomnost „rozumu“ při práci s mladými lidmi vede salesiánského vychovatele k tomu, aby rozvíjel a kultivoval myšlení mladých lidí, vedl je ke kritickému myšlení, k hledání pravdy, míry v životě a k dialogu. Tento prvek klade i další nároky na vychovatele, od kterého vyžaduje schopnost pružně reagovat na aktuální situaci a na individuální schopnosti a potřeby mladého

---

⁴¹¹ Srov. kapitola 3.3.3.

⁴¹² Srov. kapitola 3.3.1.

⁴¹³ Srov. kapitola 3.3.1.

člověka.⁴¹⁴ „Víra“ se v salesiánské pedagogice projevuje snahou přiblížit otázky víry, křesťanství a obecně hodnot, „které jsou důležité pro život založený na kultuře života a lásky“,⁴¹⁵ (jako jsou pravda, štěstí, mír, spravedlnost, lidská práva apod.) dnešnímu mladému člověku, a to prostředky a formami, které respektují svobodu každého jednotlivce, ale zároveň povzbuzují mladé lidi při hledání smyslu života a vedou je k přijetí zodpovědnosti za život.

Podmínky k vybudování silné vnitřní identity jakožto předpokladu ke zvládnutí nároků života (čtvrté kritérium sociálně pedagogické práce) jsou v salesiánském prostředí vytvářeny na základě bazální důvěry v mladé lidi,⁴¹⁶ v jejich schopnost realizovat svůj „životní projekt“. Salesiánský vychovatel tak dává zakoušet mladým lidem pocit bezpodmínečného osobního přijetí a důvěry v jejich schopnosti. Na základě této zkušenosti pak poskytuje mladým lidem příležitost, aby mohli rozvíjet své sebepojetí a sebeúctu.

Páté kritérium sociálně pedagogické práce akcentuje stabilní profesionální pomáhající vztah mezi pedagogem a mladým člověkem. S tím koresponduje také důraz salesiánské pedagogiky na vytvoření autentického vztahu mezi vychovatelem a mladým člověkem.⁴¹⁷ Na základě tohoto vztahu se pak salesiánský vychovatel může stát pro mladého člověka „otcem, bratrem a přítelem“, tedy někým, kdo je ochotný „naslouchat a vyjadřovat se k existenciálním otázkám mladých lidí“. ⁴¹⁸ Salesiánská pedagogika však neopomíná ani vliv vrstevníků a vrstevnické skupiny jako takové. Proto je také významnou součástí salesiánské výchovy delegování zodpovědnosti za vrstevníky přímo na mladé lidi, úměrně jejich zralosti a schopnostem.

V koncepci salesiánské pedagogiky má tedy své pevné místo také práce se skupinou a její dynamikou, čímž je naplňováno šesté kritérium sociálně pedagogické práce s mládeží. Již výše zmíněná metoda animace je založena zejména na nedirektivních metodách působení na skupinu (mladých) lidí s cílem posílit osobní i skupinový potenciál, uschopnit jedince k participaci na životě společenství a umožnit realizaci společných aktivit.⁴¹⁹

Cílem salesiánské výchovy je formovat mladého člověka tak, aby se stal „dobrým křesťanem a statečným občanem“, ⁴²⁰ tzn. aby dokázal dobře obstát v interakci se společností.

---

⁴¹⁴ Toto opět koresponduje s naplňováním druhého kritéria – při doprovázení vycházejí z aktuální osobní situace mladého člověka.

⁴¹⁵ *Aby měli život a měli ho v hojnosti*. 2007. s. 75.

⁴¹⁶ Srov. kapitola 3.3.4.

⁴¹⁷ Srov. kapitola 3.3.2.

⁴¹⁸ SVOBODA, M. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež*. (diplomová práce). 2007. s. 90.

⁴¹⁹ Srov. kapitola 3.3.3.

⁴²⁰ Srov. kapitola 3.2.

Tento cíl je pak východiskem pro naplňování sedmého kritéria sociálně pedagogické práce s mládeží, kterým je poskytnutí otevřeného sociálního prostoru mladým lidem k interakci se společností. Salesiánská pedagogika klade velký důraz na otevřenost výchovné situace, která je založena na celkovém výchovném prostředí.⁴²¹ Salesiánské výchovné prostředí se snaží o integraci formální a neformální výchovy a o podporu procesu enkulturace, který je založen na otevřenosti vychovatele k zájmům mladého člověka. To v praxi znamená, že vychovatel uznává pozitivní hodnoty zájmů mladých lidí, jinými slovy, že má rád to, co mají rádi mladí. Potom se přirozeně otevírá také příležitost k tomu, aby mladí měli rádi to, co má rád vychovatel. Důležité je také propojení salesiánského prostředí s životem místní komunity i celé společnosti, které dává mladým lidem příležitost aktivně se zapojit jak do místní komunity, tak do celospolečenských projektů. Nabídka otevřeného sociálního prostoru je naplňována prostřednictvím organizační formy, která je typická pro salesiánskou pedagogiku, a tou je oratoř.⁴²²

Salesiánskou oratoř pak vystihují tři základní znaky: 1. otevřenost dětem a mládeži, 2. nabídka doprovázení v úplném výchovném procesu⁴²³ a 3. každodenní pestrá nabídka atraktivních volnočasových aktivit.⁴²⁴ Z hlediska osmého kritéria sociálně pedagogické práce, v němž jde o umožnění mladým lidem získat volnočasovou kompetenci, je podstatný třetí výše uvedený znak. Oratoře a salesiánské prostředí obecně jsou charakteristické nabídkou velkého množství možností seberealizace a smysluplného využití volného času.

Závěrem můžeme říci, že koncepce salesiánské pedagogiky naplňuje ve své podstatě všechna výše definovaná kritéria sociálně pedagogické práce s mládeží. Salesiánská pedagogika se pak uplatňuje ve větší či menší míře ve všech salesiánských aktivitách, ale to, do jaké míry z ní salesiánští vychovatelé (ať už salesiáni či laici) vycházejí, je dáno jejich celkovou formací a profesionální přípravou.

5.3 Salesiánské aktivity a jejich sociálně pedagogické aspekty

Salesiánské aktivity mají v českém prostředí více než osmdesátiletou tradici, byť byla činnost salesiánů v době komunismu značně omezena,⁴²⁵ a mají široký rozsah působení nejen na poli práce s mládeží (farnosti, oratoře, školy, média atd.). Základním salesiánským

---

⁴²¹ Srov. kapitola 3.3.3 a 3.3.4.

⁴²² Srov. kapitola 3.3.4.1.

⁴²³ Tento znak opět koresponduje s naplňováním prvního kritéria sociálně pedagogické práce s mládeží, tzn. Doprovázet adolescenty v autonomním procesu utváření vlastního života.

⁴²⁴ Srov. *Výchovně pastorační projekt 1995*. 1995. čl. 2.1.1. Citováno podle PITTEROVÁ, M. *Salesiánské středisko mládeže – pastorece nebo čistě sociální dílo?* (diplomová práce). 2000. s. 27.

⁴²⁵ Srov. kapitola 1.3.2.2.

dílem jsou vedle oratoří salesiánská střediska mládeže, kterým jsem v této práci věnovala samostatnou kapitolu (viz kapitola 4). V následujícím textu se chci proto zaměřit na práci salesiánských středisek mládeže a okrajově i na další salesiánské aktivity a popsat jejich sociálně pedagogické aspekty. Při výběru sociálně pedagogických aspektů jsem volně vycházela z tematických oblastí, které ve své knize *Základy sociální pedagogiky* uvádí B. Kraus⁴²⁶ a které nebyly zcela explicitně pojmenovány v kritériích sociálně pedagogické práce s mládeží definovaných M. Svobodou.⁴²⁷ Jedná se zejména o aspekt prevence, pomoci v náročných životních situacích a krizových situacích, komunitní práce, multikulturní výchovy a mediální výchovy.

5.3.1 Prevence

Práce salesiánských středisek mládeže vychází stejně jako všechny další salesiánské aktivity z koncepce salesiánské pedagogiky,⁴²⁸ ale je ovlivňována také přejímáním a využíváním různých dalších forem a metod práce (např. metod sociální práce), zájmy současné mládeže (např. adrenalinové sporty) a aktuálními společenskými tématy (médiá, multikulturalita apod.). Chceme-li vystihnout nejdůležitější sociálně pedagogické aspekty salesiánských aktivit, můžeme začít u samotné podstaty „preventivního systému“, který je v salesiánských aktivitách uplatňován. Jak uvádí B. Kraus: „pole působnosti sociální pedagogiky je především v nespecifické prevenci.“⁴²⁹ Nespecifická prevence směřuje k formování zralé osobnosti (mladého člověka), která bude sama schopna odolávat negativním vlivům. Salesiánská střediska mládeže nabízejí řadu programů a aktivit, které sledují osobnostně sociální rozvoj mladých lidí, a dají se proto zařadit do oblasti nespecifické primární prevence.⁴³⁰ Ilustrovat to můžeme na příkladu Otevřeného klubu Balón, který je součástí SaSM Plzeň. Cílem klubu je „doprovázet mladého člověka v jeho integrálním rozvoji, aby se stal samostatnou a zodpovědnou osobností.“⁴³¹

Základem takto pojímané prevence je v salesiánských střediscích mládeže stálá přítomnost „pedagogického“ pracovníka, který se individuálně věnuje každému návštěvníkovi (klubu, oratoře), ale zároveň napomáhá formovat menší skupiny a sám motivuje mladé lidi k různým činnostem a aktivnímu trávení volného času. Primární prevenci se věnují také

---

⁴²⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008.

⁴²⁷ Srov. kapitola 5.1.1.

⁴²⁸ Prozkoumání toho, jak tato koncepce reálně ovlivňuje využívání dalších (nejen pedagogických) metod a forem salesiánských aktivit, nebylo cílem této práce, ale stálo by jistě za podrobnější šetření a vyhodnocení.

⁴²⁹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 148.

⁴³⁰ Primární prevence je zaměřena na předcházení sociálně patologického jednání v situacích a prostředích, kde ještě daný jev nenastal. Srov. tamtéž, s. 148.

⁴³¹ <http://www.sdbplzen.cz/otevreny-klub-balon/>.

speciální programy salesiánských středisek mládeže, které jsou vedeny formou diskusí, besed, zážitkových her nebo i za využití výtvarných technik. Příkladem takového programu mohou být i tzv. Orientační dny,⁴³² pořádané v Domě Ignáce Stuchlého ve Fryštáku. Tematicky jsou zaměřeny např. na zdravý životní styl, vztahy, sebekpjetí, nebo také na témata jako alkohol, cigarety, „tráva“. Některá střediska mají vypracovaný i minimální preventivní program, např. CSVČ Havířov.⁴³³

5.3.2 Pomoc v náročných životních situacích a v krizových situacích

Problematiku nespecifické prevence však na druhou stranu doplňuje také pomoc tzv. „ohrožené mládeži“, tzn. pomoc mladým lidem v náročných životních situacích nebo v krizových situacích.⁴³⁴ Nejedná se ale o řešení krizových situací za mladé lidi, je to nabídka pomoci při tomto řešení, a to na základě stabilního profesionálního vztahu. Sem mohou spadat programy salesiánských středisek mládeže, které jsou zaměřeny např. na doučování dětí ohrožených školním neúspěchem, individuální poradenství,⁴³⁵ ale také situační a krizová intervence pracovníků při akutních problémových situacích v klubu nebo oratoři. Některá salesiánská střediska mládeže mají pověření k vykonávání sociálně právní ochrany dětí a mládeže (např. SaSM České Budějovice) nebo jsou akreditovanými poskytovateli sociálních služeb (např. SaSM Praha-Kobylisy). V SaSM Plzeň potom např. funguje Centrum pomoci dětem, mládeži a rodině – Střecha, které poskytuje kvalifikovanou výchovnou, sociální, terapeutickou a duchovní pomoc dětem, mládeži i jejich rodinám a jeho programy a aktivity jsou zaměřeny na sociálně výchovné poradenství, aktivní sociální učení apod.⁴³⁶

5.3.3 Komunitní práce a multikulturní výchova

Dalšími důležitými oblastmi sociálně pedagogické práce jsou práce s komunitou a multikulturní výchova. Tyto dva aspekty úmyslně spojují, protože v salesiánské práci jde často práce s komunitou „ruku v ruce“ s multikulturní výchovou. Komunitní práci charakterizuje B. Kraus jako „činnost směřující k vyvolání a podpoře změn, které by vedly ke zlepšení situace daného společenství a jeho životních podmínek. Jde především o aktivizaci

---

⁴³² <http://frystak.sdb.cz/frystak-orientacni-dny/>.

⁴³³ Srov. Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově. *Výroční zpráva 2008/2009* [online]. s. 7. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://havirov.sdb.beta.vizus.cz/res/data/503/056073.pdf>>.

⁴³⁴ O krizovou situaci se na rozdíl od náročné životní situace jedná v okamžiku, kdy se jedná o situaci, která je vyostřena v relativně krátkém čase a kterou není jedinec schopen sám překonat. Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 142–143.

⁴³⁵ V některých salesiánských střediscích mládeže funguje pro tyto účely tzv. kontaktní místnost, např. v CSVČ Havířov nebo tzv. Kecárna v SaSM Plzeň.

⁴³⁶ Srov. kapitola 4.6.3.3.

všech členů komunity, aby se sami podíleli na řešení problémů.⁴³⁷ V souvislosti s komunitní prací také uvádí B. Kraus jako jednu z rolí komunitního pracovníka roli animátora. Animátor pak „oživuje tvořivost a činorodost lidí, podněcuje jejich kritické myšlení a schopnosti hledat nová řešení.“⁴³⁸ V salesiánské pedagogice se také často mluví o animátorech.⁴³⁹ Popis B. Krause bychom na ně mohli též aplikovat, ale jejich úkol je více vnímán z hlediska skupinové práce s účastníky salesiánských programů a aktivit než ve vztahu k celé komunitě.

Na práci s místní komunitou se soustředí řada aktivit salesiánských farností. Jedním z jejich cílů je, aby „maximum jejích členů (dané farní komunity, pozn. aut.) pochopilo a přijalo odpovědnost, kterou za svou farnost mají, a našli místo, kde se do ní mohou zapojit.“⁴⁴⁰ Práce s komunitou v prostředí salesiánských středisek mládeže se asi nejzřetelněji projevuje v těch střediscích, která pracují s romskou mládeží.⁴⁴¹ Pracovníci středisek navštěvují rodiny svých klientů, jejich učitele, případně i pracovníky dalších institucí, se kterými jsou jejich klienti v kontaktu. Kontaktní centrum Maják, které je detašovaným pracovištěm SaSM České Budějovice, může sloužit jako dobrý příklad takovéto práce s romskou komunitou. Vedle Romské oratoře v prostorách SaSM nabízí kontaktní centrum Maják např. volnočasové aktivity a aktivizační programy pro děti a mládež, poradenství pro romské matky a pod.

S prací s romskou mládeží (a samozřejmě nejen s ní)⁴⁴² souvisí také problematika multikulturní výchovy. Multikulturní výchova se dnes stává pro sociální pedagogiku, jak píše B. Kraus, „důležitou oblastí, ve které může přispět k řešení problémů spojených s úkoly v této oblasti.“⁴⁴³ Dále vyjmenovává čtyři důležité oblasti, které mohou napomoci zvyšovat kvalitu života minorit, jsou to: 1. výchova k lidským právům, 2. výchova k pomoci, svépomoci a kooperativnímu chování, 3. výchova k efektivní komunikaci a 4. výchova k etnické citlivosti.⁴⁴⁴ Nejviditelněji se tyto oblasti opět projevují v činnosti salesiánských středisek mládeže, jejichž nejpočetnější cílovou skupinou je romská mládež. Na druhou stranu

---

⁴³⁷ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 194–195.

⁴³⁸ Tamtéž, s. 196.

⁴³⁹ Srov. kapitola 3.3.2 a 3.3.3. Důležité je ale zmínit, že pojem animátor je např. v prostředí salesiánských středisek mládeže chápán značně nejednotně, jak na to poukázal ve své práci L. Macák. Z *Výchovně pastoračního projektu provincie 2007* vyplývá, že animátor je chápán jako garant křesťanských hodnot, oproti tomu v praxi středisek je tohoto termínu užíváno často pouze jako synonyma pro slova vedoucí, asistent nebo dobrovolník. Srov. MACÁK, L. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. 2009. s. 85.

⁴⁴⁰ KAPLÁNEK, M. – VÁŇOVÁ, J. *Práce v salesiánském duchu*. 2002. s. 23.

⁴⁴¹ Romské rodiny patří mezi základní cílové skupiny současné české salesiánské pedagogiky. Srov. kapitola 3.2.1.

⁴⁴² Salesiánská střediska mládeže a další salesiánské programy navštěvují též děti uprchlíků žijící na území České republiky a příslušníci mnoha různých národností žijících na našem území.

⁴⁴³ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 164.

⁴⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 164.

v některých střediscích se objevuje také jiný multikulturní prvek, a tím jsou zahraniční účastníci Evropské dobrovolné služby,⁴⁴⁵ kteří pracují jako dobrovolníci např. v SaSM Praha-Kobylisy.⁴⁴⁶

5.3.4 Mediální výchova

Mediální výchovu lze charakterizovat jako výchovu „k orientaci v masových médiích, k jejich využívání a zároveň k jejich kritickému hodnocení.“⁴⁴⁷ Úkolem sociální pedagogiky je na poli mediální výchovy hledat (a nacházet) vhodné nástroje, které pomohou mladým lidem zorientovat se v médiích a usměrňovat jejich působení.⁴⁴⁸ Snahu zavádět prvky mediální výchovy můžeme nalézt např. v tematicky zaměřených besedách, které probíhají v klubech a oratořích, nebo v zájmových kroužcích, které nabízejí salesiánská střediska mládeže (fotografický kroužek, filmařský kroužek apod.). Od roku 2009 probíhá i tzv. Salesiánská mediální škola.⁴⁴⁹ Je to společný dvouletý česko-slovenský salesiánský mediální projekt určený mladým lidem, zejména animátorům, kteří (dobrovolně) pracují v salesiánských střediscích mládeže. Jeho cílem je, aby absolventi kurzu byli schopni kriticky zhodnotit obsah a formu mediálních komunikací, uměli vést druhé k tomuto kritickému vnímání médií a aby byli sami schopni v prostředí médií vyjádřit své hodnoty a postoje. Mediální výchově se také věnuje Bosco Media Centrum,⁴⁵⁰ o.p.s., které působí při Salesiánském středisku mládeže v Brně-Žabovřeskách.

Chceme-li na základě uvedených skutečností dojít k určitému závěru, můžeme říci, že salesiánské aktivity v celé své šíři reagují na potřeby a zájmy současné mládeže i celé společnosti a využívají za tímto účelem pole sociálně pedagogické práce. Preventivní charakter salesiánských aktivit vyplývá z podstaty samotné salesiánské pedagogiky. Obdobně můžeme mluvit o aspektu pomoci v náročných životních situacích či krizových situacích, který vyplývá už z cílové skupiny, na niž se salesiánské aktivity zaměřují. Komunitní práce je využívána zejména v konkrétních salesiánských dílech při práci s romskou komunitou.⁴⁵¹ Mezi novější aspekty salesiánské práce patří multikulturní a mediální výchova, které stojí

---

⁴⁴⁵ Evropská dobrovolná služba je jednou z akcí evropského programu Mládež v akci a umožňuje mladým lidem do 30 let zapojit se do dobrovolnických projektů (nejen) v zemích Evropské unie. Srov. <http://www.mladezvakci.cz/evropska-dobrovolna-sluzba>.

⁴⁴⁶ Srov. pozn. pod čarou 371.

⁴⁴⁷ PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. Mediální výchova. In *Pedagogický slovník*. 2003. s. 119.

⁴⁴⁸ Srov. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 2008. s. 129.

⁴⁴⁹ Srov. <http://www.medialniskola.cz/>.

⁴⁵⁰ Srov. <http://brno.sdb.cz/bmc/>.

⁴⁵¹ Za další podrobnější prozkoumání by stálo, nakolik je komunitní práce obecně využívána v salesiánských střediscích mládeže.

v současné době v popředí zájmu konkrétních salesiánských aktivit jako jsou např. Romská oratoř nebo Salesiánská mediální škola.

5.4 Shrnutí

Tato kapitola si kladla za cíl pojmenovat konkrétní sociálně pedagogické aspekty, které se projevují v koncepci salesiánské pedagogiky i v konkrétních salesiánských aktivitách, zejména v prostředí salesiánských středisek mládeže. Vybrala jsem proto konkrétní kritéria a oblasti působení sociální pedagogiky, abych tak mohla na konkrétních příkladech uvést styčné body (oblasti) salesiánské a sociální pedagogiky.

Z uvedených příkladů teorie i praxe salesiánské pedagogiky vyplývá, že takovýchto styčných bodů je možné najít dostatečný počet pro to, abychom salesiánskou pedagogiku a salesiánské aktivity mohli považovat za sociálně pedagogickou práci s mladými lidmi, která má však vlastní specifika, jež se týkají cílů, principů, pojetí prostředí či přístupu k mladému člověku apod., jak jsme na ně poukázali už v třetí a čtvrté kapitole této práce.

Závěr

Cílem této práce bylo prostřednictvím analýzy současné salesiánské pedagogiky a konkrétní práce českých salesiánských středisek mládeže zjistit, zda a nakolik můžeme na salesiánské aktivity, zejména na práci salesiánských středisek mládeže, pohlížet jako na sociálně pedagogickou práci.

Důležitým východiskem úvah byl samotný historický vznik preventivního systému dona Boska. Proto jsem se v první části práce věnovala představení historického kontextu vzniku salesiánské pedagogiky, osobnosti dona Boska (jeho životu a dílu) a rozšíření salesiánského hnutí po jeho smrti ve světě i u nás. Historický kontext ozřejmil problémy, s kterými se don Bosco jakožto kněz a vychovatel při svém působení v Turíně setkával (nezaměstnanost, bezprizornost, opuštěnost a kriminalita mladých chlapců), i problémy, které jeho práci ohrožovaly ze strany společnosti, místní komunity či církve (shromažďování chlapců bylo v době revolucí vnímáno jako nebezpečí pro společnost, proti církevním aktivitám ostře vystupovalo antiklerikální hnutí apod.). Život dona Boska poukázal na sílu jeho osobnosti, která dokázala využít vlastních životních zkušeností, ať pozitivních či negativních, vnímat sociální problémy své doby a na tomto základě vybudovat dílo, které přetrvá a bude schopno se přizpůsobovat aktuálním výzvám doby. Základním východiskem pro pochopení českého salesiánského díla pak byla historie působení salesiánů dona Boska na našem území, která byla silně ovlivněna především obdobím komunismu.

V druhé části práce jsem se zaměřila na popis preventivního systému dona Boska, jehož pochopení je podstatné pro porozumění současné salesiánské pedagogice. V této části práce se potvrdil předpoklad, že historický kontext vzniku a konkrétní osobní zkušenost zakladatele významně poznamenaly celou koncepci „salesiánské pedagogiky“. Můžeme říci, že ačkoliv je preventivní systém dona Boska „dítětem své doby a svého zakladatele“, tak do velké míry předznamenává myšlenky moderní (sociální) pedagogiky a psychologie. Výchovný systém dona Boska jsem popsala v pojmech: prevence, triáda základních prvků přístupu k mládeži (rozum, víra a laskavost), role vychovatele, metoda asistence a výchovné prostředí (oratoř).

Třetí část práce byla věnována popisu současné salesiánské pedagogiky. Východiskem pro tento popis se stala situace české mládeže v současné době, jak je popsána v současných výzkumech zabývajících se životním stylem, hodnotami, volným časem nebo sociálně patologickými jevy u současné mládeže. Z těchto výzkumů vyplývají důležité úkoly

pro všechny pracovníky s mládeží, neboť poukazují na přezaměstnanost rodičů a jejich neschopnost či neochotu věnovat svůj čas dětem a mladým lidem, na význam sociální (celospolečenské) a transcendentální dimenze života v hodnotovém žebříčku mladých lidí, na upřednostňování virtuální komunikace před osobní, na nárůst sociálně patologického chování u mladých lidí apod. V třetí části práce jsem se proto pokusila nastínit, jak tuto skutečnost reflektuje současná salesiánská pedagogika, tzn. komu a čemu se věnuje (přednostní zájem o ohroženou mládež a komplexní rozvoj osobnosti mladého člověka), o co se opírá a co využívá ve své práci salesiánský vychovatel (metoda asistence/animace, výchovné prostředí atd.). Předpoklad, že současná salesiánská pedagogika vnímá a reflektuje aktuální situaci a potřeby mládeže, se na základě obsahové analýzy děl současných salesiánských pedagogů (např. F. Motto, T. Bosco, C. Nanni) a dalších salesiánských dokumentů (např. výchovně pastorační projekty české provincie), naplnil.

Ve čtvrté části práce jsem se pokusila komplexně popsat stěžejní salesiánské dílo v českém prostředí, kterým jsou salesiánská střediska mládeže. Východiskem byl předpoklad, že salesiánská střediska mládeže jsou specifickými „institucemi“, jejichž činnost vychází z koncepce salesiánské pedagogiky, ale jež také využívají metody a formy práce volnočasových zařízení (DDM či SVC) i nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Předpoklad se potvrdil na základě analýzy dokumentů a internetových prezentací vybraných salesiánských středisek v Praze, Českých Budějovicích, Plzni a Havířově. Formy práce mají salesiánská střediska mládeže poměrně jasně rozpracované, podrobněji jsem se zastavila především u různých forem spontánní činnosti (oratoř – klub – „volná oratoř“). Z vyjmenovaných metod práce jsem se zastavila zejména u metody komunikativní a kulturní animace. Celkově však můžeme na základě analýzy vybraných dokumentů konstatovat, že metody práce nejsou příliš reflektovanou částí práce salesiánských středisek mládeže a salesiánské pedagogiky obecně.

Vyústěním dvou posledně zmíněných částí práce (třetí a čtvrté kapitoly) se stala závěrečná část, v níž jsem se zabývala koncepcí salesiánské pedagogiky a salesiánskými aktivitami z pohledu sociální pedagogiky. Na základě srovnání koncepce salesiánské pedagogiky s vybranými kritérii sociálně pedagogické práce s mládeží a salesiánských aktivit s vybranými oblastmi sociální pedagogiky jsem dospěla k závěru, že salesiánská pedagogika a salesiánské aktivity (zejména salesiánská střediska mládeže) mají své důležité místo na poli sociální pedagogiky a sociálně pedagogického přístupu k mladým lidem a svou specifičností mohou dobře doplňovat poslání sociální pedagogiky.

Na závěr lze říci, že preventivní přístup k výchově mládeže, tak jak jej praktikují salesiánská střediska mládeže, je dnes ještě užitečnější a potřebnější než v minulosti, protože „dnešní mládež je mnohem citlivější na svou ‚nedotknutelnost‘, na svoji svobodu a mnohem hůře snáší autoritativní způsoby a vnucování z venku.“⁴⁵²

---

⁴⁵² DERMEK, A. *Don Bosco vychovatel*. s. 79.

Seznam literatury

Prameny:

BOSCO, Don. *Dopis z Říma* z 10. května 1884. Citováno podle MOTTO, Francesco. *Výchovný systém Jána Bosca*. Bratislava: DON BOSCO, 2005. s. 152–161. ISBN 80-8074-022-4.

BOSCO, Don. *Můj život pro mladé: Vzpomínky zakladatele salesiánů*. Praha: Portál, 2007. 226 s. ISBN 978-80-7367-247-8.

BOSCO, Don. *Trattatello sul sistema preventivo*. (Rozprava o preventivním systému, přel. aut.). 1877. Citováno podle MOTTO, Francesco. *Výchovný systém Jána Bosca*. Bratislava: DON BOSCO, 2005. s. 145–151. ISBN 80-8074-022-4.

Slovníky a encyklopedie:

FISCHER – WOLLPERT, Rudolf. Konstituce. In *Malý teologický slovník: Přehled papežů*. Praha: Zvon, 1995. s. 88. ISBN 80-7113-124-5.

HARTL, Pavel – HARTLOVÁ, Helena. Moratorium. In *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. s. 327. ISBN 80-7178-303-X.

IPFLING, Heinz-Jürgen – CHAMBLISS, J. J. Western education in the 19th century. In *The New Encyclopaedia Britannica: Knowledge in Depth*. 18 sv. 15. vyd. Chicago: Macropaedia, 1993. s. 42–48. ISBN 0-85229-571-5.

KÁBRT, Jan a kol. Assistere. In *Latinsko-český slovník*. 2., dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 44–45.

KÁBRT, Jan a kol. Praevenio. In *Latinsko-český slovník*. 2., dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 339.

OTTO, J. a kol. Don. In *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*. Sedmý díl. Praha: J. Otto, 1893. s. 821–822.

OTTO, J. a kol. Kongregace. In *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*. Čtrnáctý díl. Praha: J. Otto, 1899. s. 696–698.

OTTO, J. a kol. Noviciát. In *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*. Osmnáctý díl. Praha: J. Otto, 1902. s. 467.

OTTO, J. a kol. Pater. *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*.

Devatenáctý díl. Praha: J. Otto, 1902. s. 315.

OTTO, J. a kol. Soustava. In *Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí*. Dvacátý třetí díl. Praha: J. Otto, 1905. s. 732–737.

PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Animace. In *Pedagogický slovník*. 4., aktualit. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 17. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Mediální výchova. In *Pedagogický slovník*. 4., aktualit. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 119. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Prevence. In *Pedagogický slovník*. 4., aktualit. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 178. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Sociální pedagogika. In *Pedagogický slovník*. 4., aktualit. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 217–218. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Výchovný systém. In *Pedagogický slovník*. 4., aktualit. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 280. ISBN 80-7178-772-8.

Dokumenty:

Apostolicam actuositatem. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. s. 379–413. ISBN 80-7113-089-3.

Gaudium et spes. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. s. 173–265. ISBN 80-7113-089-3.

Lumen gentium. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. s. 68–74. ISBN 80-7113-089-3.

RAHNER, Karl. Všeobecný úvod. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. s. 9–23. ISBN 80-7113-089-3.

Absolventské práce:

KUCHAŘ, Pavel. *Rozvoj pozitivní identity romské mládeže v podmínkách výchovné činnosti Salesiánského střediska v Ostravě*. Olomouc: Univerzita Palackého. Pedagogická fakulta. Katedra antropologie a zdravotní vědy, 2003. 214 s. Vedoucí disertační práce Doc. RNDr. J. Klementa, DrSc.

MACÁK, Libor. *Výchovné metody používané v salesiánských střediscích mládeže v České republice*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky, 2009. 112 s. Vedoucí diplomové práce Doc. Michal Kaplánek, Th.D.

PITTEROVÁ, Michaela. *Salesiánské středisko mládeže – pastore nebo čistě sociální dílo?* Praha: Univerzita Karlova. Katolická teologická fakulta. 2000. 52 s. Vedoucí diplomové práce ThDr. Stanislav Prokop.

POHORSKÁ, Markéta. *Motivační aspekty dětí a mladistvých navštěvujících volnočasové programy při Salesiánských střediscích mládeže v Brně-Lišni a v Plzni.* Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky, 2007. 134 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Tomáš Dvořáček, Dis.

ŘEHULKOVÁ, Jana. *Vliv salesiánské pedagogiky na výchovu a vzdělávání mládeže v Brně.* Brno: Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky, 2006. 119 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Lenka Gulová.

SEDLÁČEK, Ivo. *Hodnotová orientace dětí a mládeže.* Zlín: Univerzita Tomáše Bati. Fakulta humanitních studií. Ústav pedagogických věd, 2007. 45 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Jarmila Celá.

SVOBODA, Michal. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klbech pro děti a mládež.* České Budějovice: Jihočeská univerzita. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky, 2007. 130 s. Vedoucí diplomové práce Doc. Mgr. Michal Kaplánek, Th.D.

Monografie a články:

Aby měli život a měli ho v hojnosti: Orientační linie výchovného poslání FMA. Praha: Vizitatorie Panny Marie Neposkvrněné, 2007. 112 s. (Vydáno pro vnitřní potřebu.).

BOSCO, Teresio – NANNI, Carlo. *Dej mi duše: Salesiánská tradice.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 222 s. ISBN 80-7192-882-8.

BOSCO, Teresio. *Don Bosco.* 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 440 s. ISBN 80-7178-967-4.

BOSCO, Teresio. *Don Boskova oratoř: Model a ikona současné salesiánské oratoře.* Praha: Salesiánská provincie Praha, 2004. 32 s. (Vydáno pro vnitřní potřebu.).

ČÁP, Jan. Celkový způsob (styl) výchovy. In *Psychologie pro učitele.* Praha: Portál, 2001. . ISBN 80-7178-463-X. Kapitola 8. s. 303–326.

DERMEK, A. *Don Bosco vychovatel.* 82 s. (Další informace o titulu nejsou dostupné – samizdat.).

Don Pascual Chávez v České republice 2006. Praha: Portál, 2006. 63 s. ISBN 80-7367-190-5.

FONTANA, Umberto. *Člověk a zasvěcení v duchu Dona Boska po sto letech od jeho smrti.*

Praha: Portál, 1992. 161 s. ISBN 80-85282-36-4.

GANZER, Klaus. *Bischof Wilhelm Emmanuel Freiherr von Ketteler: Zum Abschluß der Werk- und Briefedition*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2002. 35 s. ISBN 3-515-08179-8.

GELMI, Josef. *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II.* Praha: Mladá fronta, 1994. s. 227–252. ISBN 80-204-0457-0.

GRECMANOVÁ, Helena a kol. *Obecná pedagogika II.* Olomouc: HANEX, 2002. 2. vyd. 192 s. ISBN 80-85783-24-X.

HAJNÝ, Josef – RYBÁK, František. *Italská republika*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983. 261 s.

HEARDER, Harry. *Italy in the Age of the Risorgimento: 1790 – 1870*. New York: Longman Inc., 1994. 325 s. ISBN 0-582-49146-0.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

JŮVA, Vladimír sen. & jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 2007. 91 s. ISBN 978-80-7315-151-5.

KADLEC, Jaroslav. *Dějiny katolické církve III.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1993. s. 433–460. ISBN 80-7067-285-4.

KAPLÁNEK, Michal – VÁŇOVÁ, Jana. *Práce v salesiánském duchu: Příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2002. 40 s. (Vydáno pro vnitřní potřebu.).

KAPLÁNEK, Michal. Don Bosco a salesiánský výchovný styl. *Teologické studie*, 2004, roč. 5, č. 2, s. 45–54. ISSN 1213-5917.

KLÍMA, Petr. Pedagogika mimo zdi institucí. In *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0. Kapitola 10. s. 355–401.

KOPECKÝ, Jaroslav. *Výchovná metoda sv. Jana Boska*. 66 s. (Další informace o titulu nejsou dostupné – samizdat.).

KRAUS, Blahoslav – POLÁČKOVÁ, Věra a kol. *Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-

7367-383-3.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky: 70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál, 1996. 248 s. ISBN 80-7178-122-3.

MacDONAGH-PAJEROVÁ, M. – LEQUESNE, Ch. *Demokracie v Evropě*. Praha: Prostor, 2006. 265 s. ISBN 80-7260-162-8.

MARTINEK, Michael. Religiozita a spiritualita české mládeže. *Studia Theologica*, 2006, č. 25, s. 73–82. ISSN 1212-8570.

McLEOD, Hugh. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789–1989)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 215 s. ISBN 978-80-7325-124-6.

MOTTO, Francesco. *Výchovný systém Jána Bosca*. Bratislava: DON BOSCO, 2005. 162 s. ISBN 80-8074-022-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Praha: Portál, 2002. 3. aktual. vyd. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PESCH, Otto Hermann. *Druhý vatikánský koncil 1962–1965*. Praha: Vyšehrad, 1996. 435 s. ISBN 80-7021-194-6.

PRELLEZO, J. M. Giuseppe Allievo negli scritti pedagogici salesiani. *Orientamenti pedagogici*, 1998, roč. 45, č. 267, s. 393–419. ISSN 0030-5391.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 493 s. ISBN 80-7106-152-2.

SAK, Petr – SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: Česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.

SDB v číslech – statistika 2010. *Salesiánský magazín*, 2011, č. 2, s. 24. ISSN 1214-5262.

SCHIÉLÉ, Robert. *Don Bosco*. Praha: Portál, 1999. 96 s. ISBN 80-7178-196-7.

ŠRAJER, Jindřich – NEUDÖRFLOVÁ, Jana. Dnešní inspirace ve výchovné praxi Dona Boska. *Studia Theologica*, 2004, č. 17, s. 62–66. ISSN 1212-8570.

Třetí světový kongres spolupracovníků. *Salesiánský magazín*, 2006, č. 6, s. 8. ISSN 1214-5262.

VÁŽANSKÝ, Mojmir – SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9.

VRACOVSKÝ, Jaroslav. *Chaloupky: Salesiánské prázdninové tábory v době totality*. Praha: Portál, 2002. 151 s. ISBN 80-7178-705-1.

Výzkumy:

Mládež ČR 2002: Zpráva z polytematického výzkumu. Praha: IDM MŠMT ČR, 2002. 40 s.

Mládež na prahu 3. tisíciletí. Praha: IDM MŠMT ČR, 2000. 61 s.

Mládež v České republice. Praha: IDM MŠMT ČR, 1996. 60 s.

ONDRUŠKOVÁ, Marta. *Závěrečná souhrnná výzkumná zpráva z „Kontinuálního výzkumu IDM MŠMT v roce 2003–2005“*. Praha: NIDM MŠMT ČR, 2005. 30 s.

PELKA, František. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí*. Praha: IDM MŠMT ČR, 1998. 27 s.

PELKA, František. *Postoje a názory mladé generace*. Praha: IDM MŠMT ČR, 1998, 29 s.

Rodina a její vliv na formování jedince. Praha: IDM MŠMT ČR, 1996. 44 s.

Elektronické dokumenty:

BLAHA, František. *Provinciální kapitula 2010: Zpráva o stavu provincie sv. Jana Boska* [online]. [cit. 7. června 2011]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=610>>.

Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově. *Výroční zpráva 2008/2009* [online]. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://havirov.sdb.beta.vizus.cz/res/data/503/056073.pdf>>.

Církevní středisko volného času sv. Jana Boska v Havířově. *Výroční zpráva 2009/2010* [online]. [cit. 14. června 2011]. Dostupné z <<http://www.donboskohavirov.cz/res/data/891/097567.pdf>>.

Constitutions of the Society of St Francis de Sales [online]. 196 článků. Poslední aktualizace 24. května 2003. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://sdl.sdb.org/gsdl/cgi-bin/library?a=p&p=home&l=cs&w=utf-8>>.

Česká asociace streetwork, o.s. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)* [online]. Praha, 2008. 20 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf>.

Česká asociace streetwork. *Co je nízkoprahový klub pro děti a mládež* [online]. [cit. 2. března 2010]. Dostupné z

<http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=183>.

Český statistický úřad. *Vývoj počtu ekonomicky neaktivních obyvatel ČR v letech 2006 až 2009* [online]. [cit. 10. března 2010]. Dostupné z <<http://www.czso.cz>>.

Deklarace a program výchovy k demokratickému občanství založenému na právech a odpovědnosti občanů, přijatá Radou Evropy 7. května 1999. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.msm.cz/Files/MezinarodniSpoluprace/Dokumenty/deklidemob.doc>>.

CHÁVEZ, Pascual. *Strenna 2008 – Výchova srdcem Dona Boska* [online]. 36 s. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/hesla-hlavniho-predstaveneho/?cmd=download&downloadID=313>>.

Integrovaný portál MPSV ČR. *Statistiky nezaměstnanosti* [online]. [cit. 8. března 2010]. Dostupné z <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>>.

KAPLÁNEK, Michal. *Animace jako výchovná metoda* [online]. 7 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/45c7a6da7068476b>>.

KAPLÁNEK, Michal. *Pedagogické a sociální aspekty práce s neorganizovanou mládeží* [online]. 5 s. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/4a62381c7cf20dfc>>.

KAPLÁNEK, Michal. *Výchovně pastorační činnost salesiánů – pokus o vymezení identity* [online]. 4 s. [cit. 27. února 2010] Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/?cmd=download&downloadID=282>>.

KAPLÁNEK, Michal. *Základy pedagogiky volného času – skriptum* [online]. 2009. 34 s. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://beta.tf.jcu.cz/getfile/2ac71dd74a48dcd4>>.

KOLÁŘ, Petr. *Hodnotová orientace a využití volného času dětí a mládeže* [online]. Praha: Parlamentní institut, 1997, 35 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.psp.cz/kps/pi/PRACE/PI-5-091.DOC>>.

Kolpingovo dílo České republiky. *Adolph Kolping* [online]. [cit. 12. června 2008]. Dostupné z <<http://www.kolping.cz/kolping.aspx>>.

Modus vivendi [online]. Nóta čs. vlády ze dne 29. ledna 1928, zaslaná Vatikánu ministrem zahraničních věcí dr. E. Benešem. Článek III. [cit. 10. července 2007]. Dostupné z <<http://specp.prf.cuni.cz/dokument/modus.htm>>.

Pedagogická směrnice pro činnost salesiánských středisek mládeže [online]. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/odborne-seminare/?cmd=download&downloadID=283>>.

ŘEHOUNKOVÁ, Kateřina. *Výzkum: Místo nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v systému volnočasových aktivit* [online]. 2005. 12 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=700>.

Salesians of Don Bosco. *Important historical dates* [online]. [cit. 7. června 2011]. Dostupné z <<http://www.sdb.org/index.php?ids=10&sott=8&ty=1>>.

Salesiánská asociace Dona Boska, o.s. *Výroční zpráva 2009* [online]. [cit. 7. června 2011]. Dostupné z <<http://mladez.sdb.cz/materialy-ke-stazeni/vyrocnizpravy/?cmd=download&downloadID=707>>.

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky. *Příručka praktikanta pro rok 2009/2010* [online]. 16 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://brno.sdb.cz/res/data/205/023312.pdf>>.

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky. *Příručka praktikanta pro rok 2010/2011* [online]. 16 s. [cit. 10. června 2011]. Dostupné z <<http://brno.sdb.cz/res/data/537/059746.pdf>>.

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Brno-Žabovřesky. *Školní vzdělávací program* [online]. [cit. 4. března 2010]. Dostupné z <<http://brno.sdb.cz/res/data/131/015108.pdf>>.

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice. *Výroční zpráva 2009/2010* [online]. [cit. 17. února 2011]. Dostupné z <http://www.sasmcb.cz/?dl_id=20>.

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže Plzeň. *Výroční zpráva 2009* [online]. [cit. 17. srpna 2010]. Dostupné z <<http://www.sdbplzen.cz/res/data/763/083685.pdf>>.

Salesiánské středisko mládeže o.p.s. *Výroční zpráva 2009* [online]. [cit. 1. srpna 2010]. Dostupné z <<http://sasmkob.sdb.cz/res/data/728/079934.pdf>>.

Školský zákon: Zákon 561, § 2, 2 c) [online]. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/Files/Predpisy1/sb190-04.pdf>>.

ŠTURSOVÁ, Tereza. *Aktuální problémy mladé generace ČR: Závěrečná zpráva* [online]. Praha: NIDM MŠMT ČR, 2006. 41 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1174039212.pdf>>.

Výchovně pastorační projekt provincie 2007 [online]. 2007. 50 s. [cit. 24. července 2008]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=346>>.

Výchovně pastorační projekt Salesiánské provincie 2001 [online]. 2001. 46 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.sdb.cz/ke-stazeni/salesiani-v-praxi/?cmd=download&downloadID=23>>.

Výzkumná zpráva: Mládež a drogy v Jihomoravském kraji [online]. A kluby ČR, 2009. 86 s. [cit. 27. února 2010]. Dostupné z <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1265711667.pdf>>.

Zpráva výzkumného týmu sociologie a psychologie: Češky a Češi v kyberprostoru [online]. Praha: FSV UK, 2008. 194 s. [cit. 9. června 2011]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/soubor/cyber-vyzkum-fsv-zprava-pdf.aspx>>.

Internetové odkazy:

<http://brno.sdb.cz/bmc/>

<http://frystak.sdb.cz/frystak-orientacni-dny>

<http://kobylysy.skm.cz>

<http://kobylysy.skm.cz/chaloupky-a-tabory>

<http://mladez.sdb.cz/salesiansti-animatori>

<http://mp.orientacnidny.cz>

<http://sasmkob.sdb.cz>

<http://www.donboskohavirov.cz>

<http://www.medialniskola.cz>

<http://www.mladezvakci.cz/evropska-dobrovolna-sluzba/>

<http://www.salesko.cz/svarak/>

<http://www.sasmcb.cz>

<http://www.sdb.cz>

<http://www.sdb.cz/strediska-kluby-mladeze/>

<http://www.sdbplzen.cz>

<http://www.sdbplzen.cz/lano-socialne-vychovny-program/>

<http://www.sdbplzen.cz/novinky-ze-strediska-plzen/novinky-ze-strediska/tabory-o-letnich-prazdninach/>

<http://www.sdbplzen.cz/otevreny-klub-balon>

<http://www.volontarie.cz/>

Souhlas k půjčování DP:

Souhlasím s tím, aby moje diplomová práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do přiloženého seznamu.

V Olomouci dne 28. 6. 2011

.....

Podpis

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	č. ISIC karty	Bydliště	Datum